

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**SAMOSPRÁVA OBCE ČEJČ V LETECH
1850–1914**

Diplomová práce

Bc. Michaela Jurošková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michael Viktorčík, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 4. 2019

Michaela Jurošková

Chtěla bych poděkovat doc. PhDr. Michaelu Viktoříkovi, Ph.D. za vedení této práce,
za cenné rady a vstřícnost při konzultacích.

OBSAH

ÚVOD	5
1 ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY	8
2 CHARAKTERISTIKA ČEJČE	17
2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ A PŘEDPOKLADY	17
2.2 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	21
2.3 TERITORIÁLNÍ PŮVOD OBYVATEL	24
2.4 SOCIO-PROFESNÍ PROFIL OBYVATEL.....	30
3 OBECNÍ SAMOSPRÁVA	40
3.1 OBECNÍ SAMOSPRÁVA JAKO PILÍŘ OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI	40
3.2 OBECNÍ VOLBY	42
3.3 TERITORIÁLNÍ PŮVOD A SOCIO-PROFESNÍ PROFIL VOLIČŮ	53
3.4 TERITORIÁLNÍ PŮVOD A SOCIO-PROFESNÍ PROFIL ZASTUPITELŮ	60
3.5 VOLEBNÍ BOJ	64
4 ROZPOČTOVÁ POLITIKA ČEJČE	71
4.1 ZDRAVOTNÍ PÉČE.....	81
4.1.1 Stavba nového hřbitova.....	82
4.1.2 Činnost Zdravotního sboru obvodu Čejčského	85
4.1.3 Budování obecního vodovodu.....	91
4.1.4 Obnova lázeňské tradice.....	98
4.2 ŠKOLSTVÍ	101
4.3 ROZVOJ KOMUNIKACÍ.....	110
ZÁVĚR	114
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	117
RESUMÉ	122
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	123
PŘÍLOHY	124

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá samosprávou obce Čejč v letech 1850 až 1914, metodologicky vychází z díla *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska*¹ zabývajícího se druhou polovinou 19. století do vypuknutí první světové války. Dílo autorského kolektivu Pavla Kladiwy, Andreji Pokludové a Renaty Kafkové se zabývá analýzou komunální politiky a činností obecních samospráv. Tematika městské samosprávy se do českého prostředí dostává především díky Pavlu Kladiwovi a Lukáši Fasorovi, kteří po vzoru projektů realizovaných v Německu a Rakousku přinášejí novou alternativu zkoumání a metodologického uchopení problematiky obecních samospráv a procesů s ní spjatých. Konkrétní inspirace přichází jednak z frankfurtského projektu *Stadt und Bürgertum* a především z vídeňského projektu *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, který je pro české prostředí obzvláště přínosný, jelikož zohledňuje národnostní poměry v mnohonárodnostní habsburské monarchii.

Problémem diplomové práce je, že *Lesk a bída obecních samospráv* nereflektuje malé agrární obce, jejichž charakter se během sledovaného období příliš neměnil, bezesporu ale i takové lokality si zaslouží pozornost historiků. O zpracování samosprávy u menších lokalit pro české prostředí se pokusil Jan Čopík v knize *Proměny a kontinuita české komunální politiky: Územní samospráva v nové době (1850–2010)*². Jan Čopík se potýkal, stejně jako tato diplomová práce, s omezeným množstvím dostupných archivních pramenů, jeho kniha je ale důkazem, že i přesto lze vytvořit kvalitní zpracování fungování obecní samosprávy také u malých lokalit.

¹KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Vývoj legislativy*. I. díl. Ostrava 2007, s. 58. (Dále jen *Vývoj legislativy*); KLADIWA, Pavel–POKLUDOVÁ, Andrea–KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Muži z radnice*. II. díl, 1. sv. Ostrava 2008. (Dále jen *Muži z radnice*); TÍŽ: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Finance a infrastruktura*. II. díl, 2. sv. Ostrava 2009. (dále jen *Finance a infrastruktura*).

² ČOPÍK, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850–2010)*. Díl I. Praha 2014. (dále jen *Proměny a kontinuita*).

Diplomovou prací prostupují tři hlavní složky, skrze které lze nahlížet na malou jihomoravskou obec Čejč. První je celkové obyvatelstvo obce. Bližší informace o obyvatelích nabízí statistické údaje ze sčítání lidu, na jejichž základě je možné provést analýzu teritoriálního původu a socio-profesního profilu obyvatelstva. Pro výzkum této problematiky se stala inspirací diplomová magisterská práce vytvořená Simonou Králíčkovou pod vedením Lukáše Fasory nesoucí název *Obecní samospráva a občanské elity v Poličce v letech 1850–1914*³. Jako primární zdroj pro specifikaci sociálních skupin, které se během 19. století utvářely a proměňovaly, poslouží kniha Jany Machačové a Jiřího Matějčka *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1780–1914*⁴.

Druhou složku představuje obecní samospráva, jejíž počátky určily počátek časového rozmezí diplomové práce na dobu od 50. let 19. století, z důvodu neúplné pramenné základy se ale práce zaměří především na vnitřní fungování obce Čejč od roku 1897. Od konce 19. století je možné nahlédnout do volební problematiky této lokality, práce se zaměří především na šíři voličské základny, daňovou poplatnost voličů a, stejně jako u celkového obyvatelstva Čejče, na jejich socio-profesní profil a teritoriální původ. Výsledky voleb delegovaly nejúspěšnější kandidáty do obecního výboru, jehož složení je podle jednotlivých volebních období zpřehledněno v tabulkách, které jsou přílohou diplomové práce.

Poslední, třetí složkou, je myšleno budování komunální infrastruktury, které úzce souvisí s rozpočtovou politikou obce. Zpravidla největší část nákladů obce mířila na chod místní školy. Finanční stránka nebyla ale jedinou nástrahou ve vzdělávání. Učitelé jako zástupci inteligence především v malých vesnických lokalitách naráželi na nezáměr

³KRÁLÍČKOVÁ, Simona: *Obecní samospráva a občanské elity v Poličce v letech 1850–1914* [online]. Brno 2010 [cit. 8. 4. 2019]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/k2cke/text_prace.pdf

⁴ MACHAČOVÁ, Jana–MATĚJČEK, Jiří: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1780–1914*. Opava 2002. (dále jen *Nástin sociálního vývoje*).

či dokonce odpor ze strany obyvatel, kteří nepocítovali potřebu získat alespoň nejnížší vzdělání.

Vedle učitelů přicházejí na vesnice také doktoři zajišťující kromě lékařské péče rovněž osvětu v oblasti zdravotně-hygienických požadavků, což je dalším specifíkem doby. Studie se zaměří na finanční stránku zajišťování zdravotní péče v obci a na provedení nákladných projektů spojených s nevyhnutelnými požadavky doby. Poslední kapitola se věnuje rozvoji komunikací, konkrétně budování železniční trati v Čejči. Cílem této diplomové práce je prostřednictvím vyčtených témat sledovat, jak se obec Čejč proměňovala ve druhé polovině 19. století.

1 ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY

Celkovou historii obce Čejč shrnula obecní kronika neboli *Pamětní kniha městečka Čejč*⁵. Datuje se k 1. červnu 1924, kdy ji spolu s autorským kolektivem dokončil Alois Pokluda. Stěžejní pro účel diplomové práce se stala historická část Fabiána Slabého, který projevil velmi kvalitní odborný přístup, když pracoval výlučně s archivními prameny a okrajově s výpověďmi pamětníků. V práci bylo využito hlavně jeho poznatků o dějinách místní školy, o zásobování obce pitnou vodou a o lázních.

O vnitřním fungování obecní samosprávy podrobně informují *Sezení obecního výboru 1872–1896*⁶, na něž navazují *Sezení obecního výboru 1906–1925*⁷, období mezi lety 1897 a 1906 vyplňuje *Protokol o sezení obecního výboru*⁸. Zápisy byly řazeny chronologicky podle jednotlivých zasedání, obecní zastupitelé se scházeli alespoň jednou měsíčně a při urgentních záležitostech i několikrát do měsíce. Jednotlivé protokoly v hlavičce uváděly datum konání a přítomné zastupitele, poté následovaly jednotlivé body jednání, a protokoly byly uzavřeny opět datem konání a stvrzeny podpisy přítomných zastupitelů, zapisovatele a popřípadě dalších přítomných. Zápisy ze zasedání před rokem 1872 se bohužel nedochovaly.

*Deník zapsání domovských listů v obci Čejčské 1870–1909*⁹ poskytoval přehled o čejčských občanech, kteří z Čejče odešli na přechodnou dobu buďto za zaměstnáním, nebo za účelem vyučení se v řemesle. Zaznamenávalo se jméno a příjmení, příslušnost k domovské obci, datum odchodu a místo, kde se dotyčná osoba zdržovala. Naopak o lidech zdržujících se ze stejného důvodu v Čejči, ale domovským právem náležících

⁵ Státní okresní archiv Hodonín (dále jen SOKA), fond Okresní úřad-Čejč (dále jen Oú-Čejč), *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1.

⁶ SOKA Hodonín, fond Archiv obce-Čejč (dále jen Ao-Čejč), *Sezení obecního výboru 1872–1896*, inv. č. 3.

⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1906–1925*, inv. č. 5.

⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokol o sezení obecního výboru 1897–1906*, inv. č. 4.

⁹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Deník zapsání domovských listů 1870–1909*, inv. č. 19.

k jiné obci vypovídal *Seznam cizích 1873–1914*¹⁰. Uvádělo se v něm přidělené domovské číslo, jméno a příjmení, stav, a nakonec místo a datum narození.

Analýza komunálních voleb byla vytvořena podle materiálů uložených pod názvem *Obecní volby 1895–1931*¹¹. Do kartonu náležejícího k obecním volbám byly bez jakéhokoliv řádu uloženy všechny dokumenty vážící se k obecním volbám. Po jejich roztřídění podle jednotlivých volebních období bylo evidentní, že ne pro všechna období se dochovaly stejné dokumenty. Ale i po tomto zjištění bylo přistoupeno k analýze čejčských voleb se záměrem vytěžit z dochovaného materiálu maximum informací.

O celkovém počtu voličů a jejich rozdělení do voličských sborů podaly přehled *seznamy voličů*, které zároveň umožnily analýzu socio-profesního profilu a daňové poplatnosti voličů. Jednotlivé hlasy voličů se zaznamenávaly do *hlasovacích listin*, na základě nichž se zhotovovaly volební výsledky. Volba náhradníků obecního zastupitelstva se poté zapisovala zvlášť do takzvaných *protějších listin*. Volební výsledky byly shrnuty v *protokole*, který uváděl informace o průběhu voleb v jednotlivých sborech, o počtu voličů, jednotlivá jména zvolených zastupitelů s počtem hlasů a jména a počet hlasů zvolených náhradníků. Protokol byl uzavřen podpisy členů volební komise. Primárně na základě *Protokolů* byly vypracovány tabulky zastupitelů, které byly zařazeny jako příloha práce.

K některým volebním obdobím se dochovaly také *hlasovací listiny k volbě radních, starosty a kontrolní volební soupisy*, které znovu shrnovaly volební výsledky. O reklamaci volebních výsledků ze strany obyvatel se dovídáme z *reklamačních protokolů*. Obsahem volební agendy byly dále *plné moci*, prostřednictvím kterých mohli oprávnění lidé volit v zastoupení, různá korespondence – jak osobní, tak úřední, dále vyhlášky nebo zákony. Vypovídaly o zájmu na volbách v Čejči ze strany obyvatel jiných, především okolních obcí.

¹⁰ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Seznam cizích 1873–1914*, inv. č. 23.

¹¹ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby 1895–1931*, inv. č. 39.

Plánované příjmy a výdaje představovaly *Obecní rozpočty 1894–1919*¹². Téměř ke všem letům se dochovaly *vyhlášky o přirážce k přímým daním*, které sloužily k uhrazení rozpočtového schodku. Jako průkaznější materiály o výši obecní přirážky posloužily dokumenty zaslané zemským výborem oficiálně schvalující obecní přirážku vybíranou obecními zastupiteli. Průběh schůze zastupitelů za účelem schválení obecního rozpočtu shrnovaly *Protokoly sezení obecního výboru*. Jakým způsobem byla obecní přirážka přijímána obyvateli obce, prokázaly *vyhlášky* o předložení obecního rozpočtu, na základě nichž mohli daňoví poplatníci podávat námítky proti návrhu obecního rozpočtu.

Součástí dokumentů nemovitého obecního majetku byly materiály dochované *k obecním cihelnám 1897–1936*¹³, z nichž nejpřínosnějšími byly protokoly řešící spor mezi bývalým a novým správcem cihelny, soudní rozhodnutí o sporu mezi bývalým správcem a zastupiteli, nákres plochy pro cihelnu odkoupenou obcí od původního majitele, úřední korespondence a pojistná smlouva. Zlomek dochovaného materiálu k obecním cihelnám doplnila živnostenská oprávnění obci Čejč na provoz cihlářské živnosti a na pálení cihel. Dokumenty byly uchovány pod názvem *Živnosti 1897–1944*¹⁴ se smlouvou Františky Veselé, která si pronajala od obce hostinec Nový svět. Vedle živností byly pod inventárním číslem 50 uloženy také *Tržní řády* poskytující přehled o konání trhů v Čejči. K podnikání v Čejči se také dochovala smlouva *Pronájem vinopalny v Čejči bratrům Rotterovým 1870–1891*¹⁵.

Rozvoj nižšího školství od prvopočátku vzdělávání v Čejči nejlépe zmapovala obecní kronika, která se stala primárním zdrojem informací. Průkaznější informace o chodu školy podala *Školní kronika*¹⁶ vedená v letech 1861–1876. Krátce shrnula dějiny

¹² SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty 1894–1919*, inv. č. 40.

¹³ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Nemovitý obecní majetek 1893–1943*, inv. č. 40.

¹⁴ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Živnosti 1897–1944*, inv. č. 50.

¹⁵ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), fond F5 Velkostatek Hodonín, *Pronájem vinopalny v Čejči bratrům Rotterovým 1879–1896*, inv. č. 881.

¹⁶ SOkA Hodonín, fond Národní škola-Čejč (dále jen Nš-Čejč), *Školní kronika*, inv. č. 2.

obce a školy, tyto poznatky zčásti využil autor obecní kroniky. Do školní kroniky se podrobně zapisovaly provozní záležitosti, jako platy školních zaměstnanců, informace o učitelích a učitelkách, náklady spojené s provozem školy, způsob vyučování, přehledy počtu žáků podle jednotlivých let, inventář školního majetku, inventář knihovny a prospěch žáků.

Dohled nad provozem školy obstarávala *Místní školní rada*¹⁷, na svých schůzích projednávala především návrhy školního rozpočtu, školní docházku, práci a požadavky učitelů, návrhy okresní školní rady, obsazování učitelských míst a přijímací řízení nových učitelů, bydlení pro učitele a další záležitosti. Jako vhodný doplňující materiál k historii školy posloužily dokumenty uložené v hodonínském archivu pod názvem *Škola 1894–1943*¹⁸ jako součást fondu archivu obce Čejč. Ve fondu byly uloženy rozpočty na přestavbu školní budovy roku 1894, jelikož financování této záležitosti bylo zcela pod patronátem obce Čejč. Díky těmto materiálům bylo možné vytvořit podrobný obraz o tom, jak probíhal pro obec velmi nákladný projekt přestavby školy.

Další nákladný projekt pro obec představovala výstavba *Obecního vodovodu 1905–1942*¹⁹, k níž se dochovaly materiály projektové dokumentace a plány z roku 1905, kdy se realizace projektu začala v plné míře plánovat prostřednictvím korespondence s úřady a C. k. Velkostatkem. Korespondence umožnila nastínit důvod, proč proces realizace stavby vodovodu trval dlouhá léta, obecního vodovodu se občané Čejče totiž dočkali až ve 20. letech 20. století.

Zpřístupnění nezávadné kvalitní pitné vody přiváděné obecním vodovodem úzce souviselo s rozvojem zdravotní péče. Ta byla obstarávána prostřednictvím *Zdravotního sboru obvodu Čejčského*²⁰ fungujícího od roku 1884. Informace o zdravotním sboru

¹⁷ SOkA Hodonín, fond Místní školní rada (dále jen Mšr), *Protokoly ze schůzí 1870–1922*, inv. č. 1, 2 a 3.

¹⁸ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Škola 1894–1943*, inv. č. 52.

¹⁹ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní vodovod 1905–1942*, inv. č. 58.

²⁰ SOkA Hodonín, fond Zdravotní sbor-Čejč I., II. (dále Zs-Čejč), *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 1 a 2.

se podařilo získat na základě zachovaného zlomku archivního materiálu, jednak *zápisů ze schůzí 1892–1913*, díky nimž bylo reálně nahlédnout do vnitřního fungování zdravotního sboru zahrnujícího celkem sedm okolních obcí, jejichž zástupci se scházeli na pravidelně svolávaných schůzích, a jednak *korespondence* vypovídající například o obsazování místa lékaře pro zdravotní obvod, o preventivních opatřeních delegovaných na obec ze strany úřadů nebo o konfliktech mezi samotnými zástupci sboru.

Zlomovým okamžikem v evidenci obyvatelstva habsburské monarchie bylo uskutečnění prvního moderního sčítání lidu roku 1869; od této chvíle se sčítání obyvatel opakovalo každých deset let. Operáty evidovaly jméno a příjmení, pohlaví, datum narození, místo narození, příslušnost (domovské právo), náboženské vyznání, stav, rodný jazyk, povolání, majetkové nebo služební postavení, vedlejší zaměstnání, gramotnost, místo a dobu přechodného pobytu a zdravotní stav každého člověka zdržujícího se v dané obci. Na základě *Sčítacích operátů* pro vybrané roky 1880, 1900 a 1910²¹ byl sledován teritoriální původ a socio-profesní profil obyvatelstva. Sčítací operáty sloužily také k dohledávání bližších informací o teritoriálním a socio-profesním profilu voličů, jelikož *voličské seznamy* především u nejpočetnějšího třetího volebního sboru nepodávaly o voličích požadované informace.

Ve voličských seznamech a následně také v obecním zastupitelstvu se objevovala jména obchodníků a živnostníků, jež evidovala *Obchodní a živnostenská komora Brno*²². Do *sčítacích listů* se zaznamenávaly údaje o majiteli živnosti nebo společnosti, datum udělení povolení činnosti a název živnosti spolu s místem jejího provozování. Sčítací listy se dochovaly až od roku 1896, což nebylo překážkou, jelikož doba odpovídala sledovanému období diplomové práce.

²¹ SOKA Hodonín, fond Okresní úřad-Hodonín (dále Oú-Hodonín), *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

²² MZA Brno, fond G 115, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 90, inv. č. 11 a MZA Brno, fond G 115, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 205, inv. č. 55.

Karel Vrána v roce 1944 sepsal *Moje paměti*, které představovaly jediný pramen osobní povahy k Čejči orientovaný především na rodinu a osobní život. Stěžejní částí pro dosavadní literaturu se stala jeho kapitola o *obecních volbách*, ve které popsal průběh voleb roku 1897, kdy se stal starostou. O stejné události vypovídal také Vránův příspěvek v obecní kronice. Dalšími kapitolami vztahujícími se k Čejči byly: *rekonstrukce čejčského mlýna, starostou na Čejči, majetek Scholzův, první požár mlýna roku 1908 a opatření vody pro parní kotel*²³.

Vedle pramenů diplomová práce vychází také z regionální literatury. Stěžejním zdrojem se stala nejnovější publikace k dějinám obce – kniha Václava Štěpánka a autorského kolektivu *Čejč* s podtitulem *Dějiny slovácké obce*²⁴. Úkolu sepsat dějiny obce 19. století se zhostil Jiří Čejka, kterému se podařilo v krátkém jemu určeném rozsahu postihnout nejdůležitější okamžiky a změny obce od poloviny 19. století do 1. světové války. Pozitivem jeho výkladu bylo zaměření se na význačné osobnosti Čejče, text je tak pro čtenáře zajímavější a stravitelnější. Nicméně Jiří Čejka čerpal primárně ve velkém rozsahu pouze z obecní kroniky, což působí povrchně, v mnohých okamžicích by knize prospěly hlubší sondy do archivních materiálů.

Kromě toho, že se autor nechal místy strhnout rétorikou kronikáře 19. století, kladl velký důraz na důležitost paměti čejčského starosty Karla Vrány, kdy popsal dění na radnici před příchodem Karla Vrány jako národnostní boj. Tento závěr učinil na základě komparace obecní kroniky s paměťmi Karla Vrány a faktu, že se schůze obecního zastupitelstva krátkou dobu zapisovaly v němčině. K učinění tohoto závěru u dějin téměř čistě české obce by bylo zapotřebí mnohem více průkazného materiálu.

Starším dílem o Čejči je kniha Pavla Holešinského *Městečko Čejč*²⁵ vydaná ku 200. výročí znovuzaložení obce. Co do obsahu utlá kniha shrnula nejdůležitější dějinné

²³ VRÁNA, Karel: *Moje paměti*. Brno 1944. (dále jen *Moje paměti*).

²⁴ ŠTĚPÁNEK, Václav a kol.: *Čejč. Dějiny slovácké obce*. Boskovice 2006. (dále jen *Čejč*).

²⁵ HOLEŠINSKÝ, Pavel: *Městečko Čejč*. Čejč 1971. (dále jen *Městečko Čejč*).

okamžiky Čejče, přičemž klasicky dělí dějiny obce na starou a novou Čejč. Přínosem pro diplomovou práci byla část o *pamětihodnostech Čejče*, mezi které autor řadí lázně, studny, hřbitov, lignitové doly, parní mlýn a bývalé podniky, a kapitola *Veřejný a spolkový život*, která se věnuje poštovnímu úřadu, železniční dopravě, škole, zdravotní péči a spolkové činnosti v Čejči. Autor stejně jako Jiří Čejka přebíral většinu informací z obecní kroniky, většina pasáží byla tudíž podobného rázu. Jelikož má kniha jediného autora, text působí ucelněji a přehledněji.

Historii hodonínského okresu, a tedy také dějiny Čejče v 19. století, zpřehlednila *Vlastivěda moravská*²⁶ vydaná roku 1926 pod taktovkou redaktora Augustina Kratochvíla. V krátkých pasážích byly popsány čejčské průmyslové podniky a peněžní ústavy či lékaři praktikující v Čejči. Tyto pasáže se staly pro diplomovou práci nejpřínosnější. Dále vlastivěda zpracovala celkové dějiny obce od prehistorických nálezů po dějiny obce klasicky rozdělené na dějiny staré a znovuzaložené Čejče. Zvláštní pozornost byla věnována příchodu rodiny Masarykových, což bylo společným rysem literatury o Čejči.

Nostalgicky laděná kniha Miloslava Gottlanda *Mizející svět*²⁷ je velmi čtivou knihou pojatou zajímavým způsobem *procházky* po starém Čejči. Miloslav Gottland jako pamětník sledovaného období vykreslil obyvatele Čejče od konce 19. století. Tito lidé byli v diplomové práci různě rozřazeni do tabulek, buďto podle jejich původu nebo vykonávaného řemesla a živnosti. M. Gottland tak velmi vhodným způsobem doplnil účel diplomové práce tím, že se věnoval především lidem, kteří utvářeli Čejč 19. století, a nezaměřil se pouze na význačné podnikatele nebo samosprávní činitele. Věnoval se také faktorům ovlivňujícím každodenní život člověka na vesnici, jakými byly elektřina, topení, vodovod, bydlení, informační prostředky, stravování a doprava. Nechybí samozřejmě kapitola o Tomáši Masarykovi, byla ale pojata netypicky, autor upřel

²⁶ HLAVINKA, Karel–NOHÁČ, Jan: *Vlastivěda moravská. Místopis Moravy. Brněnský kraj. Hodonský okres*. Editor Augustin KRATOCHVÍL. Brno 1926. (dále jen *Vlastivěda moravská*).

²⁷ GOTTLAND, Miloslav: *Mizející svět*. Čejč 2001.

pozornost spíše k osobní stránce prvního prezidenta a k jeho setkáním s čejčskými přáteli při jeho návštěvách; opět se nejednalo o význačné osobnosti obce.

K šedesátému výročí vybudování železniční trati Čejč–Ždánice vydalo *Sdružení závodního klubu ROH ve Ždánicích* roku 1968 knihu shrnující historii železničního spojení. Výklad začíná rokem 1622, kdy Ždánicko získali Lichtenštejnové, kteří později roku 1862 vybuďovali ve Ždánicích cukrovar. Od podnikatelských aktivit poté přešli k budování železnice, jelikož tyto dvě složky se doplňovaly. Autorům se podařilo stručným a jasným způsobem shrnout nejdůležitější momenty od povolení stavby až po první slavnostní vyjetí vlaku ze stanice²⁸.

Kusé zmínky o Čejči lze najít při důkladném hledání v regionální literatuře shrnující komplexně dějiny hodonínského okresu. Z nich stojí za zmínku kniha *Hodonín město a okres*²⁹ redakce Rudy Šoupala, Otokara Meitnera a Vladislava Zlámala. Publikace se věnuje dějinám tří soudních okresů Břeclav, Hodonín a Strážnice. Kromě hlavních měst těchto okresů jsou krátce představeny také jednotlivé obce do nich spadající. Čejči je zde věnována necelá jedna strana, vzhledem k roku vydání asi nikoho nepřekvapí, že autor velkou část příspěvku věnoval líčení *národnostního boje*. Při krátkém obsahu nechybí také fotografie kovárny, kde se Tomáš Masaryk učil kovářskému řemeslu.

Kapitoly z dějin Slovácka byly vydány pod vedením Jana Janáka roku 1978 pod názvem *Slovácko*³⁰. Do oblasti spojující především kulturní prvky spadá také obec Čejč. Kniha shrnuje dějiny Slovácka od pravěku po rok 1945, Čejč je však uvedena velmi okrajově, kniha slouží spíše jako přehledové dílo o celkových podmínkách a vývoji Slovácka jako jednoho celku. Řadí se tak mezi komplexnější regionální literaturu, jak tomu bylo v případě předešlé knihy.

²⁸ STAŠA, Jan–CHALABALA, František: *60 let železniční trati Čejč–Ždánice 1908–1968*. Ždánice 1968, s. 1. (dále jen *60 let železniční trati*).

²⁹ ŠOUPAL, Ruda a kol.: *Hodonín město a okres*. Brno 1935.

³⁰ JANÁK, Jan a kol.: *Slovácko. Kapitoly z dějin Slovácka*. Brno 1987.

O bratřech Kleinových byly čerpány informace především ze dvou knih, tou první byla *Kleinové. Historie moravské podnikatelské rodiny*³¹ od Mojžíra Krejčířika, ve které je zachycen život Huberta Kleina v Čejči. Druhé dílo, jehož autorem je Petr Popelka, s názvem *Zrod moderního podnikatelství*³² se zaměřilo především na podnikání bratří Kleinů, nechyběl tudíž výklad o podnikání v Čejči, který napomohl rozšíření informací, jelikož regionální literatura vycházela primárně z obecní kroniky a některé informace byly tudíž nepřesné.

Demografický vývoj obce Čejč a jeho národnostní složení byly zpracovány na základě *Místopisu Moravy a Slezska*³³. Místopis sloužil jako stěžejní zdroj při analýze teritoriálního původu obyvatel obce podle politických okresů. Vhodným tištěným pramenem u prací podobného charakteru by byly noviny přibližující vnitřní pnutí mezi občany a orgány obecní samosprávy. Dobový tisk vhodný pro téma diplomové práce se ale bohužel nedochoval.

³¹ KREJČÍŘÍK, Mojžíra: *Kleinové. Historie moravské podnikatelské rodiny*. Brno 2009. (dále jen *Kleinové*).

³² POPELKA, Petr: *Zrod moderního podnikatelství. Bratři Kleinové a podnikatelé v českých zemích a Rakouském císařství v éře kapitalistické industrializace*. Ostrava 2011. (dále jen *Zrod moderního podnikatelství*).

³³ BARTOŠ, Josef–SCHULZ, Jindřich–TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 (okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov)*. VIII. sv. Ostrava 1982. (dále jen *Historický Místopis Moravy*).

2 CHARAKTERISTIKA ČEJČE

2.1 Historický vývoj a předpoklady

Nejstarší písemná zmínka o Čejči jako o majetku tišnovských cisterciáček spadá do roku 1222³⁴. Název se odvozoval od osobního jména Čejek, ke kterému se původně vázalo slovo hrad. Ze slovního spojení Čejkův hrad tak postupně vznikl dnešní název Čejč³⁵. Ves spojující Brno s Hodonínem ležela na důležité obchodní cestě do Uher. Od roku 1335 přispělo k rozvoji této lokality udělení práva vařit a prodávat pivo. Pravděpodobně v tomto období došlo k povýšení Čejče na městečko s právem týdenního trhu. Sídlní rozvoj byl přerušen během husitských válek a následných nepokojů ve 40. letech 15. století, kdy městečko postupně zpusťlo a zaniklo³⁶.

V roce 1762 se novým majitelem hodonínského panství, a tedy také Čejče, stal císař František Štěpán Lotrinský. Vytvořil zde soukromý velkostatek císařské rodiny, který v rukou Habsburků setrval až do zániku monarchie. Nový majitel měl přirozeně zájem o prosperitu a výdělečnost statku. Za vlády Marie Terezie tak došlo k jeho novému osídlení³⁷. Ředitel císařských statků baron Adam Bosch nařídil počátkem roku 1771 vrchnostenskému úřadu v Kobylí vymezit v Čejči místa na 30 čtvrlánických usedlostí a zaopatřit potřebný materiál k jejich zbudování. Nově vzniklá osada byla postupně osídlena především francouzskými kolonisty, kteří se vydali ze své vlasti hledat obživu do úrodnějších oblastí³⁸. Francouzských rodin se zde usadilo nakonec pouze 17, a tak byla půda dále přidělena deseti hoferům ze sousedních Hovorán a dalším obyvatelům Slovácka³⁹.

³⁴ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 6–85.

³⁵ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní kronika*, inv. č. 1, s. 25.

³⁶ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 6–85.

³⁷ HLAVINKA, K.–NOHÁČ, J.: *Vlastivěda moravská*, s. 142.

³⁸ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 107–110.

³⁹ HLAVINKA, K.–NOHÁČ, J.: *Vlastivěda moravská*, s. 143.

Po napoleonských válkách nechala v nově se rodící Čejči kněžna Marie Antonie Czoborová, rozená Lichtensteinová, vystavět takzvanou Hrubou hospodu a nové lázně. Hospoda měla pro městečko velký význam, sloužila totiž potřebám obchodníků na cestě z Uher do Brna. Rozkvětu lázní a hospody napomáhal rychlý rozvoj Čejče. Roku 1834 byla započata rekonstrukce silnice vedoucí od Hodonína přes Čejč ke Slavkovu u Brna. Rekonstrukci měli na starosti bratři Kleinové. Díky této zakázce se jeden z bratrů, Hubert, seznámil s dcerou majitele hostince Františka Podušky, kterou si roku 1840 vzal za manželku⁴⁰.

Bratři Kleinové byli příkladem podnikatelské rodiny, která se dokázala v pravý čas vymanit z tehdejšího tuhého cechovního systému a chopit se nových podnikatelských možností. Ovládli techniku nového oboru a vytvořili první specializovaný podnik v habsburské monarchii zaměřený na výstavbu a údržbu silnic. Později své podnikání přeorientovali na stavbu železnic a do dalších průmyslových oborů souvisejících se železnicí. Kleinové se nesmazatelně vryli do historie stovkami kilometrů silnic na Moravě a ve Slezsku a tisíci kilometrů železnic nejen v českých zemích, ale také v Rakousku, Polsku, Slovinsku a Rumunsku⁴¹.

Alespoň na místní poměry byla svatba Huberta Kleina a Františky Poduškové mimořádná. Zatímco většina svateb se konala v kostele v Hovoranech s místním farářem, budoucí novomanželé si za místo oddání zvolili kapli svatého Vendelína v Čejči a oddávajícím byl farář Jiří Škadra z Kunovic. Ženichovým svědkem byl jeho starší bratr Franc. I když v té době Franz vlastnil dva domy v Brně a byl tamním měšťanem, do matriky byl stejně jako Hubert zapsán jako stavební podnikatel v Rajhradě. Nevěstíným svědkem byl obchodník z Kyjova Ignác Poduška⁴².

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 156–157.

⁴¹ KREJČÍŘÍK, M.: *Kleinové*, s. 192.

⁴² ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 107–110.

Hubert Klein nechal v Čejči mezi lety 1843 a 1844 vystavět první parní mlýn na Moravě. Byla to rozsáhlá čtyřpatrová moderně zařízená budova sloužící k obchodnímu mletí, přijímal tedy především *velké zakázky*. První stárek ve mlýně pocházel z Bavorska a také další zaměstnanci pocházeli z německých oblastí. Časem si ale ve mlýně našli práci i místní obyvatelé⁴³. V době, kdy byl vlastníkem Hubert Klein, se jednalo o jeden z největších mlýnů v zemi, proto se do Čejče sjížděli zákazníci s velkým objemem zakázek ze vzdálenějších oblastí, například Hané. Mouka byla poté prodána většinou do hornatých oblastí severní Moravy a Slezska, ale také Čech a Rakouska. Podle pozůstalostního spisu činila hodnota objektu včetně vybavení 45 000 zlatých⁴⁴. Později se majitelem parního mlýna stal Karel Vrána, v roce 1891 provedl jeho základní opravu, kdy vyměnil parní stroj a zajistil veškeré mlynářské zařízení. Karel Vrána byl velmi důležitou osobností Čejče, v roce 1897 byl poprvé zvolen do čela obce⁴⁵.

Kleinové v Čejči dále vybudovali roku 1852 sklárnu, která v té době představovala špičku v aplikaci nových technologických postupů. Vedoucím provozu byl Hubertův švagr František Poduška, který zde využil unikátního generátoru, jenž sám zkonstruoval. Generátor do sklářské pece přiváděl výhřevný obohacený plyn vznikající při zpracování hnědého uhlí. Ve sklárně byl dále parní stroj. Ve sklárně pracovalo 40 sklářů, kteří se věnovali výrobě běžného dutého a tabulového skla. V době smrti Huberta Kleina roku 1861 dosahovala sklárna hodnoty 18 309 zlatých⁴⁶. Do roku 1870 sklárna několikrát změnila majitele a po odkoupení Mořicem Scholzcem byla definitivně přebudována na sladovnu. Obchodní stránku sladovny velmi úspěšně zajišťoval František Rotter, který měl společně se svým bratrem Šalamounem pronajatou také Hrubou hospodu.

⁴³ POPELKA, P.: *Zrod moderního podnikatelstva*, s. 206.

⁴⁴ TAMTÉŽ.

⁴⁵ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 107–110.

⁴⁶ TAMTÉŽ.

Nakonec byla sladovna bratry Rotterovými odkoupena⁴⁷. Hubert Klein v Čejči vlastnil také cihelnu s jednou velkou a jednou malou pecí⁴⁸.

Roku 1841 byly přičiněním bratrů Ignáce a Samuela z Neuwahlu, majitelů klobouckého panství, zřízeny v Čejči uhelné doly⁴⁹. V roce 1842 byly důlní jámy pronajaty bratrům Kleinovým, v jejichž správě byly také další uhelné doly v okolí. Důvodem pronajímání byly hlavně stoupající náklady na jejich údržbu a modernizaci. Zvýšená přítomnost formanů rozvážejících uhlí do širokého okolí se promítla do tržeb hospod a také do poptávky po zboží. Čejč se tak vydala na novou cestu, která po příští desetiletí byla charakteristická nebývalým rozvojem služeb, živností, řemesel a průmyslových podniků⁵⁰.

Od obcí srovnatelných co do počtu obyvatelstva a rozlohy se Čejč v 19. století a na počátku století následujícího lišila především tím, že ji nebylo možné považovat za obec pouze zemědělskou. Záslouhou bratří Kleinů a dalších význačných osobností se na přelomu 19. a 20. století charakterově přetvářela v hospodářsky vyspělou obec⁵¹. Kleinové se hluboce vryli do historie této obce, když ji kolem poloviny 19. století přetvořili v průmyslové a obchodní středisko. Z obyčejného zemědělského městečka se tak postupně stalo významné hospodářské centrum Hodonínska a Kyjovska⁵².

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 170–176.

⁴⁸ POPELKA, P.: *Zrod moderního podnikatelstva*, s. 206.

⁴⁹ HLAVINKA, K.–NOHÁČ, J.: *Vlastivěda moravská*, s. 167.

⁵⁰ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 160–170.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 155–157.

⁵² TAMTÉŽ.

2.2 Demografický vývoj

Společnost českých zemí byla ve velké míře společností venkovskou či maloměstskou. Oficiální statistika uvádí, že v Předlitavsku se za maloměsta považovaly lokality s počtem obyvatel mezi 2 000 a 20 000, ve kterých žilo roku 1910 na dvě třetiny obyvatel. V maloměstech se spojovala správní funkce, řemeslná produkce a centrum služeb se silnými agrárními rysy. Specializace v nich byla obecně na nižší úrovni⁵³.

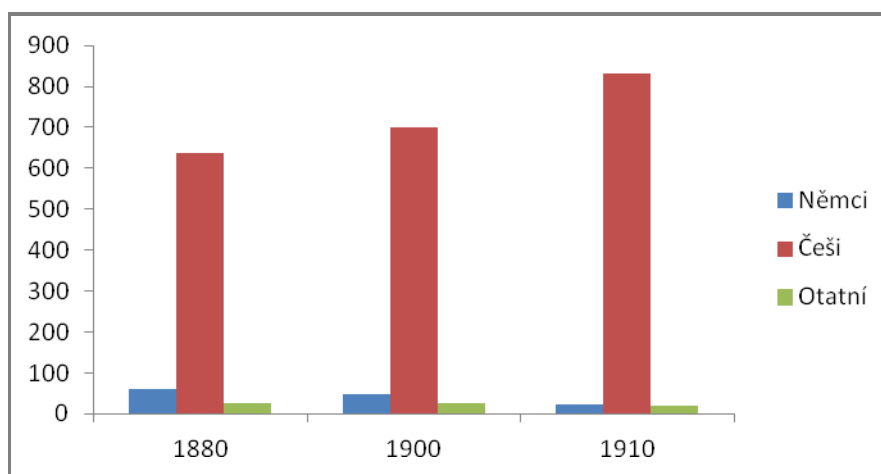
Dodnes platí, a v 19. století tomu nebylo jinak, že struktura sídel Čech je do jisté míry odlišná od sídelní struktury Moravy a Slezska. Jednou z odlišností byl průměrný počet obyvatel na jedno sídlo. K roku 1869 činil průměr na jedno sídlo v Čechách 390 obyvatel, na Moravě se jednalo o 595 obyvatel a ve Slezsku o 704 lidí. Čechy se dále lišily větším počtem sídel, která neměla status obce. Ve stejném roce 1869 bylo na Moravě 3 400 osad a 2 724 politických obcí, což znamenalo, že jednu obec tvořilo 1,25 osady. Ve Slezsku to bylo 641 osad a 435 politických obcí s průměrem 1,47 osady. Čechy sestávaly z 13 211 osad a 6 435 politických obcí, tedy v průměru na jednu obec 2,05 osady⁵⁴.

Městys Čejč nacházející se v severní části okresu Hodonín byl do roku 1867 součástí sousední obce Hovorany. Jednalo se o téměř čistě českou obec, která k roku 1850 měla 552 obyvatel. Další populační vývoj se zaměřením na národnostní složení lokality zřehledňuje následující graf.

⁵³ KLADIWA, P. a kol.: *Muži z radnice*, s. 13.

⁵⁴ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita*, s. 18.

OBR. 1 Vývoj počtu obyvatel v Čejči k roku 1880, 1900 a 1910 se zaměřením na národnostní složení

TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 233.

Obec Čejč si během 19. a začátku 20. století zachovala sice pozvolný, ale vytrvalý populační růst, roku 1880 žilo v obci 723 obyvatel, do roku 1900 se jejich počet zvýšil na 775 a k poslednímu sledovanému roku 1910 na 875 obyvatel. Co se týče národnostního složení, byla Čejč téměř čistě českou obcí. V roce 1880 se v porovnání k celkovému obyvatelstvu k německé národnosti hlásilo 9,8 % lidí, roku 1900 7 % lidí a v roce 1910 2,5 % obyvatel. K roku 1880 bylo v obci 118 domů, do roku 1900 se jejich počet zvýšil na 146 a do roku 1910 na 154⁵⁵.

Hodonínský okres svou polohou představoval úrodnou zemědělskou oblast s intenzivním rozvojem kapitálového zemědělství spolu s potravinářským průmyslem. Podstatnou plochu soudního okresu Hodonín tvořila orná půda, k roku 1900 zahrnovala 79 % celkové plochy⁵⁶. V porovnání s ostatními obcemi soudního okresu Hodonín patřila Čejč k poslednímu sledovanému roku 1910 mezi nejméně lidnaté. V žebříčku od nejvíce

⁵⁵ TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 233.

⁵⁶ ZPĚVÁK, Přemysl: *Občanské elity Hodonína a jejich spolkový život 1861–1914* [online]. Brno 2011 [cit. 17. 4. 2019]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/f2k0o/Diplomova_prace_Premysl_Spevak.pdf.

po nejméně lidnatou obec okresu Hodonín zaujímala Čejč 10. místo mezi celkem 15 obcemi. Obcí s největším počtem a také dynamickým nárůstem obyvatelstva byl Hodonín. Hodonín se během druhé poloviny 19. století přetvářel v industrializované řemeslnické město uprostřed zemědělské oblasti, navíc byl regionálním správním centrem. K roku 1910 se Hodonín stal 16. nejlidnatější moravskoslezskou obcí⁵⁷. Populačním vývojem byla Čejč z hodonínského okresu nejbližší Starému Poddvorovu a nejméně lidnatými obcemi tohoto okresu byly Josefov a Nový Poddvorov, jejichž počet obyvatel k roku 1900 (k roku 1910 nebyl počet obyvatel uveden) nepřesáhl hranici 250 obyvatel⁵⁸.

Od poloviny 19. století se utvářela nová populačně ekonomická struktura českých zemí s ekonomickým a současně populačním vzestupem obcí na jedné straně, a s ekonomickou stagnací a hromadným vystěhovalectvím některých oblastí na straně druhé⁵⁹. Jiří Matějček považuje za retardovaný region v 19. století ten, kde celkový přírůstek populace byl za určité období nižší, než odpovídalo průměrnému zemskému přirozenému přírůstku. Ten byl 10 % ročně v první polovině 19. století a 11 % ročně ve druhé polovině 19. století. Obyvatelstvo v takovémto regionu sice přibývalo, ale méně, než odpovídalo přirozenému přírůstku. Obecný pokrok a industrializace hrály v 19. století důležitou roli. Nejednalo se o územně rovnoměrný vývoj, naopak, vznikaly diference progresivních a retardovaných regionů, z nichž plynula sociální a profesní diference populace a kultury. Retardované regiony zřejmě existovaly jak ve smyslu diferencí ve stupni industrializace, tak z hlediska rozdílů populačního vývoje. Hlavním ukazatelem se stala teritoriální mobilita populace, která byla vlastně indikátorem ekonomické a možná i všeobecné prosperity regionů⁶⁰.

⁵⁷ TAMTĚŽ.

⁵⁸ TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 233.

⁵⁹ JAKUBEC, Ivan–JINDRA, Zdeněk: *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha 2006, s. 81.

⁶⁰ MATĚJČEK, Jiří: Retardované oblasti českých zemí v 19. století. In: *Studie k sociálním dějinám 19. století*. Opava 1994, s. 82. (dále jen *Studie k sociálním dějinám*).

2.3 Teritoriální původ obyvatel

Obecní zřízení rozdělovalo obyvatele obcí v podstatě na dvě skupiny, byli to domáci a takzvaní přespolní, rozdíl mezi nimi spočíval v domovském právu. Domovským právem disponoval každý státní občan, musel být totiž příslušný do některé obce. Domáčími byli nazýváni občané náležící domovským právem k dané obci, ve které se zdržovali, oproti tomu přespolní náleželi domovským listem k obci jiné, než ve které se zdržovali⁶¹. Toto základní dělení na domáčí (příslušníky obce) a přespolní podle domovského práva bylo hlavním kritériem analýzy teritoriálního původu obyvatel Čejče.

Určujícími dokumenty o domovském právu pro sledované období byl Konstituční patent z října roku 1804 a Provizorní obecní zákon z roku 1849. Konstituční patent ustavoval, že jedinec mohl získat domovské právo v obci, kde se zdržoval po dobu deseti let. Domovské právo se nabývalo buďto desetiletým pobytem, automaticky narozením v daném místě, zakoupením pozemků, nabytím měšťanského práva, získáním mistrovského oprávnění nebo výkonem služby⁶².

Podmínky pro získání domovského práva se časem pozměňovaly. Podle prozatímního obecního zákona z roku 1849 měl být povinně uznán nárok domovského práva tomu, kdo v obci bydlel nepřetržitě čtyři roky. Došlo tedy ke zkrácení původní desetileté lhůty, dotyčný ale nesměl být odkázaný na veřejnou chudinskou péči⁶³. Po tuto dobu byl jedinec oprávněn plně nakládat se svým jměním podle vlastní vůle, nebyl omezen právně ani policejními a dalšími předpisy⁶⁴. Obecní příslušnost se nadále nabývala narozením, vstoupením do manželského svazku (z manžela na manželku) a v poslední řadě

⁶¹ JANÁK, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka–DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007, s. 300. (dále jen *Dějiny správy v Českých zemích*).

⁶² KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 117.

⁶³ TAMTÉŽ.

⁶⁴ JANÁK, Jan: *Morava v národním a politickém ruchu 19. století*. Brno 2007, s. 434. (dále jen *Morava v národním a politickém ruchu*).

přijetím do obecního svazku. Do obecního svazku se přijímalo výslovným usnesením obecního zastupitelstva. Státním zaměstnancům, důstojníkům, zaměstnancům s důstojnickou hodností, duchovním a veřejným učitelům bylo domovské právo udělováno příkázáním stálého bydliště⁶⁵. Osoby bez příslušnosti a neschopné práce se přidělovaly do obce, ve které se zdržovaly naposledy⁶⁶.

Problematika udělování domovského práva v Rakousku úzce souvisela s otázkou péče o chudé. Hlavním záměrem instituce domovského práva spolu se zákony týkajícími se chudinské péče byla potřeba přebrání zodpovědnosti státem za poddané. Druhá polovina 19. století zaznamenala nárůst migrace obyvatelstva a zároveň roku 1863 vydaný domovský zákon zvětšil rozpor mezi domovskou obcí a místem pobytu. Nejvíce tímto problémem trpěly malé obce. O obyvatele, kteří odešli za prací do měst, kde pak po dlouhou dobu svého života pracovali, se po jejich zestárnutí měla postarat domovská obec, což bylo pro nízké rozpočty malých obcí velmi zatěžující⁶⁷.

Po sčítání lidu roku 1890 bylo zjevné, že pojem domova se začal pro mnoho lidí stávat pouhou fikcí. V Předlitavsku bylo v průměru ze 100 přítomných osob narozeno v místě pobytu pouze 65,2 osob⁶⁸. K roku 1880 bylo v Čejčce celkem 723 obyvatel⁶⁹, z čehož 389 příslušelo domovským právem k jiné obci, šlo tedy o 53 % obyvatel. Do roku 1900 se jejich počet dokonce zvýšil na 81 %. Situace se zcela obrátila po sčítání lidu roku 1910, počet obyvatel se tehdy zvýšil na 875 lidí, z toho pouhých 165 bylo přespolních, což činilo celkem 19 % obyvatel Čejče⁷⁰.

⁶⁵ TAMTÉŽ.

⁶⁶ KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 117.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 119.

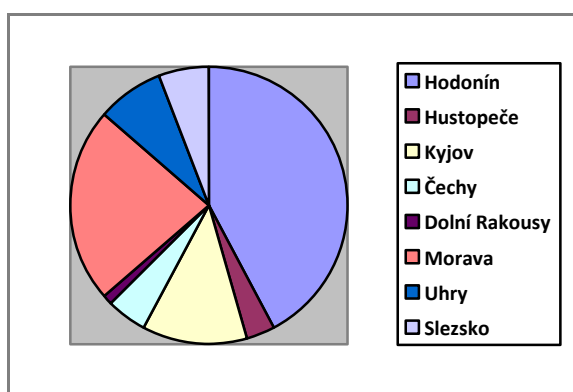
⁶⁸ JANÁK, Jan: *Morava v národním a politickém ruchu*, s. 445.

⁶⁹ Podrobný seznam míst na Moravě. Vídeň 1885, s. 40.

⁷⁰ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671; SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767 a TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 233.

Lidé přicházeli do Čejče z různých koutů především Českých zemí, ale také jiných částí habsburské monarchie, například z Dolních Rakous, Haliče a Štýrského Hradce. Šlo však o zanedbatelnou část místních obyvatel, proto nebyli do následujících grafů zaneseni. Největší část přespolních přicházela do Čejče jednak z okolních obcí hodonínského politického okresu, ale také z dalších blízkých okresů, Hustopečí a Kyjova. Primárně podle tohoto členění byly utvořeny následující grafy, které prezentují přeměnu rozvrstvení přespolních v Čejči podle domovské příslušnosti na základě rozboru sčítacích operátů za sledovaná období let 1880, 1900 a 1910.

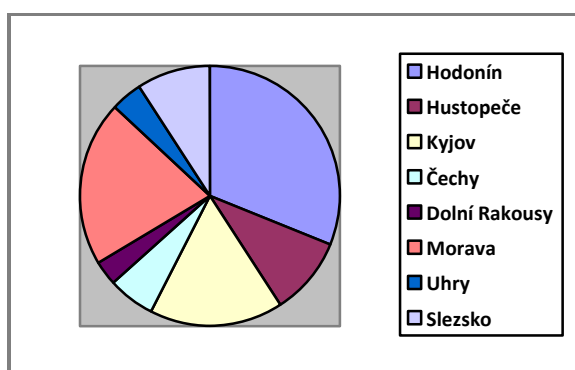
OBR. 2 Přespolní obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1880

Při sčítání lidu roku 1880 bylo v Čejči zjištěno, že největší část přespolních, celkem 44 %, pocházela z okolních obcí hodonínského okresu. Nejvyšší počet z nich náležel domovským právem ke dvěma sousedním obcím Hovorany a Terezín. Hovoranští pokryli 48,2 % a terezínští obyvatelé 16 % přespolních z okresu Hodonín. V daleko menší míře byli v Čejči zastoupeni lidé z Čejkovic, Hodonína a Starého Poddvorova. Druhým nejpočetněji zastoupeným blízkým okresem byl Kyjov, pocházelo z něj na 12 % přespolních. Do Čejče přicházely rodiny nebo jednotlivci z obcí jako Koryčany, Kyjov, Mistřín, Moravany, Strážovice, Syrovín a Šardice. Z politického okresu Hustopeče, který byl zastoupen nejméně, přicházeli obyvatelé z Kounic, Němčiček, Velkých Bílovic a Vrbice.

Z různých oblastí Moravy pocházelo celkem 23 % čejčských obyvatel, šlo především o obce jižní a severovýchodní Moravy. Ze Slezska bylo v Čejči zaznamenáno 6 % obyvatel, z Dolního Rakouska 2 % a z Uher 8 % lidí. Drtivá většina obyvatel, která přišla z Uher, pocházela z Holiče, což je obec ležící těsně u Hodonína⁷¹.

OBR. 3 Přespolní obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1900

Nejvyššího celkového počtu přespolních bylo v Čejči dosaženo roku 1900. Z okolních politických okresů držel prvenství stále Hodonín, i když jeho podíl klesl o 11 %, jeho obce se na počtu přespolních podílely 46 %, což zůstalo oproti předchozímu období nadále téměř beze změny. Dynamicky vzrostl počet obyvatel z Čejkovic, a to na 42 obyvatel, tvořili tak 22 % přespolních z okresu Hodonín. Oproti tomu se zmenšil počet přespolních z Terezína, a to na 6 %. Přibyly ale další okolní obce, které si mezi sebou rozdělily zbývající podíl hodonínských obyvatel, jednalo se o Dubňany, Hodonín, Mutěnice, Prušánky, Ratíškovice, Rohatec a Petrov⁷².

Zdvojnásobil se počet příchozích z kyjovského okresu, ale v poměru k celkovému vysokému počtu přespolních se jeho podíl nijak zvlášť neprojevil, když se ustálil na 16 %. Každopádně celkem 103 osob z okresu Kyjov v tomto období bydlelo v Čejči. Od předchozího období se proměnila skladba zastoupených obcí z Kyjovska, kdy nadále

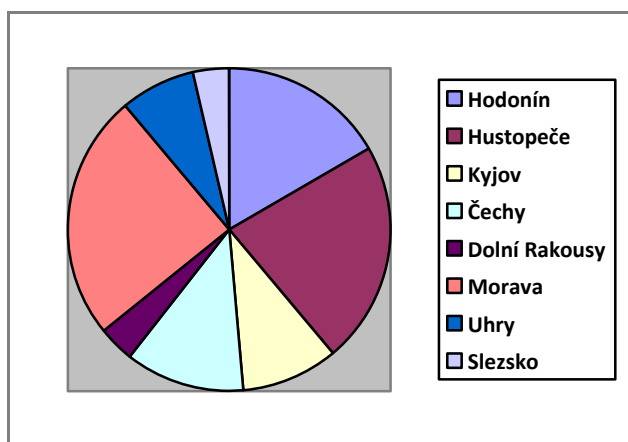
⁷¹ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671 a SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

⁷² SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

byli přítomni obyvatelé z Kyjova, Mistřína a Moravan, ale nově se objevily obce jako Bukovany, Kelčany, Kostelec, Svatobořice a Vlkoš. O dvě třetiny se navýšil podíl obyvatel Čejče příšlých z Hustopečska. Došlo k celkové obměně obyvatel pocházejících z hustopečských obcí, kdy nově v Čejči bydleli lidé z Bračic, Brumovic, Klobouk, Moutnice, Velkých Pavlovic, Krumvíře a Němčic⁷³.

Morava si udržovala po všechna sledovaná období rovnoměrný podíl na obyvatelstvu Čejče, kdy nadále nejvíce přespolečných přicházelo z jihu Moravy. O třetinu stoupl podíl obyvatel Čejče náležících domovským právem ke slezským obcím. Klesl však počet přespolečných z Uher, především z důvodu úbytku početných rodin z Holíče, které ale nadále tvořily drtivou většinu. Stoupl počet zástupců Dolního Rakouska, kdy se mimo Vídeňanů objevovali také lidé pocházející z jiných obcí, především z blízkosti Vídně. Nově se mezi obyvatele Čejče zařadili také lidé z Haliče a Štýrského Hradce, šlo však spíše o zanedbatelnou část ku celkovému rozložení obyvatel⁷⁴.

OBR. 4 Přespoleční obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1910

Do roku 1910 se počet přespolečných v Čejči oproti předchozímu období zmenšil o více než 70 %. Pozměnilo se také pořadí v podílu zastoupenosti blízkých okresů, kdy si největší podíl sice stále udržel Hodonín, po něm ale následoval okres Hustopeče

⁷³ TAMTÉŽ.

⁷⁴ TAMTÉŽ.

a nakonec Kyjov. Podíl příchozích z Hustopečska se sice zmenšil o polovinu, ale také počet z Kyjovska se zmenšil, a to o celých 87 %. Poměr zastoupení hodonínského okresu zůstal nezměněn vzhledem k celkovému poklesu přespolních, nicméně podíl lidí z Hodonínska se zmenšil o 73 %, což je odrazem toho, že se rapidně zmenšil počet přespolních z Hovorán. Hovoránští totiž doposud tvořili nejpočetnější skupinu v rámci teritoriálního původu, kdy jich bylo v roce 1900 v Čejči celkem 88, a za deset let se tento počet zmenšil na 20 obyvatel. Stejná klesající tendence se projevila také u obyvatel z Moravy, Dolních Rakous, Uher a Slezska. U Dolních Rakous a Uher počet obyvatel klesl na čtvrtinu, u Moravy a Slezska o 90 %, počet obyvatel z Čech se zmenšil na polovinu⁷⁵.

Pro všechna sledovaná období platilo, že nejvíce přespolních obyvatel Čejče náleželo domovským právem k obci Hovorany. Nabízela se otázka, zda důvodem poklesu hovoranských obyvatel roku 1910 bylo nabytí domovského práva k Čejči, nebo jestli se tito lidé v průběhu času stěhovali a obměňovali. Výsledkem bylo zjištění, že od roku 1900 do roku 1910 se rodiny z Hovorán zčásti obměnily, a ty rodiny, které po tuto dobu setrvaly, své trvalé bydliště měly uvedené nadále v Hovoranech.

Lidé, kteří přicházeli do Čejče z Vídně, zpravidla pracovali na nádraží jako přednostové stanice nebo průvodčí, ostatní poté našli zaměstnání při velkostatku. Ve sčítacích operátech se objevuje například také vdova po přednostovi stanice, která pobírala po svém manželovi penzi a nadále žila v Čejči. Drtivá většina obyvatel Uher pocházela z nedalekého Holíče. Mezi lety 1880 a 1900 tuto skupinu lidí tvořily především velmi početné židovské rodiny Rotterů. Jakub Rotter v Čejči provozoval parní mlátičku a spolu s Davidem Hoffmannem sladovnu. Zikmund Rotter vlastnil obchod se smíšeným zbožím a mlýn, jeho bratr František byl soukromým podnikatelem. Šalamoun Rotter byl hostinským a jeho vedlejším živobytím bylo polní hospodářství⁷⁶.

Výsledky teritoriálního průzkumu obyvatelstva prokázaly, že po všechna tři sledovaná období let 1880, 1900 a 1910 největší počet přespolních v Čejči pocházel

⁷⁵ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

⁷⁶ TAMTÉŽ.

z hodonínskému okresu, tedy z nejbližšího okolí. Škála zastoupených lokalit byla ale velmi pestrá, vedle nejbližších politických okresů Hodonína, Hustopečí a Kyjova v Čejči bydleli také lidé z Moravy, Slezska a Čech. Nejvyššího počtu dosáhli přespolní v Čejči při sčítání lidu roku 1900, kdy tvořili 81 % celkového obyvatelstva, tak vysoký nárůst mohl souviset se stavbou železniční trati, při které bylo zapotřebí vysokého počtu pracovníků. Dalším faktorem způsobujícím razantní změny v podílu přespolních mezi jednotlivými obdobími mohlo být udělování domovského práva. Jak bylo řečeno v úvodu kapitoly, domovské právo mohli nabývat lidé zdržující se v dané obci nepřetržitě po dobu čtyř let. Jako nejsnadnější řešení této otázky se jevílo využití pramenného materiálu k udělování domovských listů, ale bohužel evidence, kterou sliboval *Deník zapsání domovských listů v obci Čejčské 1870–1909*⁷⁷, se zde nenacházela, a tento pramen obsahoval opačnou evidenci, tedy evidenci lidí kteří odešli za zaměstnáním na přechodnou dobu z Čejče.

2.4 Socio-profesní profil obyvatel

Stejně jako teritoriální původ obyvatelstva bylo na základě sčítacích operátů možné sledovat i sociální a profesní proměny obyvatel. Primárním zdrojem teoretických poznatků o společenských vrstvách obyvatel byla kniha Jany Macháčové a Jiřího Matějčka *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1780–1914*⁷⁸. Monografie zpracovala celkový přehled sociálních dějin v našem prostoru, pro tuto kapitolu se stala stěžejní část věnující se především středním a nižším sociálním vrstvám společnosti od 70. let 19. století.

Od roku 1869 byla zavedena moderní klasifikace podle ekonomické příslušnosti k určité skupině lidí a příslušnosti k odvětví, ale zároveň do roku 1880 přetrvávalo podrobné členění takzvané sféry služeb, tedy do značné míry bývalých honorací. Tato sčítání tak poskytují informace o povoláních jako učitel, lékař a advokát. Sčítání

⁷⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Deník zapsání domovských listů 1870–1909*, inv. č. 19.

⁷⁸ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*.

z roku 1890 přineslo řazení do čtyř širších celků, tedy zemědělství, průmyslu, služeb a veřejné správy⁷⁹.

Ve většinou malých zemědělských regionech převládali sezónně nebo příležitostně pracující domácí výrobci spolu s obyvatelstvem bez kvalifikací a bez profesionalizace⁸⁰. Vytvoření alespoň částečného obrazu společnosti Čejče by bylo možné na základě sčítacích operátů. Ty se však postupem času proměňovaly, jelikož některé skupiny obyvatel se v operátech buďto vůbec neobjevovaly, některé nově vznikaly nebo naopak zanikaly a další se posupně slučovaly, diferencovaly a přeměňovaly⁸¹.

V Čejči se největší část obyvatel věnovala zemědělství, ale tato zemědělská vrstva se dále členila a proměňovala. Nejméně se ze zemědělských vrstev proměňovali sedláci, kteří byli v agrární společnosti považováni za střední vrstvu, v případě Čejče byli označováni jako majitelé polního hospodářství⁸². Přechodnou skupinu mezi středními a spodními vrstvami tvořili chudí rolníci a řemeslníci. Mezi spodní vrstvy poté spadala zemědělská čeled', podruzi, nádeníci, domkaři, domácí výrobci, manufakturní dělnictvo a zemědělství dělníci⁸³. Z tohoto zjednodušeného dělení podle Jiřího Matějčka vycházela pro Čejč následující zjištění. Jelikož toto rozlišení nezahrnovalo manželky, syny a dcery pracující na hospodářství, byli tito lidé zahrnuti dodatečně, tvořili totiž významnou část společnosti v Čejči.

V agrární společnosti se za střední vrstvy považovali lidé vlastníci dům nebo usedlost, v obou případech většinou se zemědělským pozemkem⁸⁴. V roce 1880 bylo v Čejči celkem 21 majitelů polních hospodářství, kteří tvořili 3 % obyvatel,

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 132.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 40.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 134.

⁸² SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

⁸³ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*, s. 135.

⁸⁴ TAMTÉŽ.

přičemž jim při hospodářství pomáhali jejich synové a dcery, kterých bylo 32. Při hospodářství byly samozřejmě nápomocny také manželky sedláků označované jako ženy v domácnosti. Celkově včetně manželek sedláků bylo v Čejči na 137 žen v domácnosti⁸⁵.

Jiří Matějček uvádí, že v českých zemích na začátku 20. století téměř čtvrtina hospodářů využívala jen práce rodiny a zbylá část si najímala pracovní síly. Pomocné zemědělské pracovní síly představovali služebníci, služebnice, pacholci, děvečky, nádeníci, nádenice, čeledíni. Takto se živilo 38 lidí, tedy 5 % obyvatel. Jednalo se do značné míry o profesionální pracovníky, kteří znalosti o zemědělství získali v rodině. Tito najímaní lidé tudíž nemohli pocházet z rodin chudých, nenaučili by se zacházet s dobyt看em a podobně⁸⁶. Za nejméně majetnou vrstvu venkovského obyvatelstva byli v 19. století považováni domkaři, kteří se živili různými příležitostnými nádenickými pracemi⁸⁷.

Do roku 1900 se počet majitelů polních hospodářství zvýšil na 66 čejčských obyvatel, jejich podíl byl tehdy 9 % na celkovém obyvatelstvu, z toho bylo 11 manželek vlastních hospodářství společně s manželem. Synů a dcer různého věku pomáhajících při hospodářství bylo 18. Značně se oproti roku 1880 zúžila specifikace nájemných zemědělských pracovních sil. Stále se na hospodářstvích objevovali čeledíni, nicméně ostatní pracovníci byli pravděpodobně souhrnně označováni jako dělníci a dělnice, šlo dohromady o 23 osob. Celkově se zemědělství věnovalo v Čejči roku 1900 na 15 % obyvatel⁸⁸.

Podíl majitelů polních hospodářství na celkovém obyvatelstvu Čejče poklesl ke konci sledovaného období, přesněji k roku 1910, na 34 lidí, kteří tvořili 4 % obyvatel. Rodinných příslušníků pracujících při hospodářství bylo celkem 56, čeledínů, dělnic

⁸⁵ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549.

⁸⁶ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*, s. 161.

⁸⁷ TAMTĚŽ, s. 150.

⁸⁸ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

a dělníků, nádenic a nádeníků bylo 38, přičemž označení nádeník a nádenice se v evidenci objevilo v tomto roce znovu. Spolu se dvěma pastýři se zemědělství věnovalo 15 % stejně jako v roce 1900⁸⁹.

Domkařů nádeníků bylo v Čejči celkem 14, to znamená 2 %. Práci v zemědělství dále také poskytoval panský dvůr, který byl v Čejči doložen v urbáři již roku 1631⁹⁰. Panský dvůr většinou požadoval na čeledi větší odpovědnost za majetek, na druhou stranu získali pracovníci více zkušeností. Při panském dvoře pracovali čeledíni, děvečky, kočí a další, ale také správce dvora nebo úředníci⁹¹.

Školou povinných dětí bylo roku 1880 154, tvořily 21 % obyvatel, k roku 1900 jejich počet klesl a podíl dosahoval pouze 9 % a k roku 1910 se opět navýšil na 18 %. Další nepočtenější skupinou byly služebné v domácnostech, bylo jich celkem 49, představovaly tak 6 % celkového počtu obyvatel⁹².

Svým způsobem za přechodnou skupinu mezi venkovskými spodními vrstvami a továrním dělnictvem byli považováni horníci v uhelných dolech. Během trvajícího rozmachu dolování ve druhé polovině 19. století se z venkovských nádeníků postupně stávali kvalifikovaní havíři⁹³. K roku 1880 bydlelo v Čejči na 18 havířů, důlmistr, uhelný učedník a dozorce, celkem tedy 21 důlních zaměstnanců, kteří tvořili 3 % obyvatel, do roku 1900 se jejich počet značně snížil a podíl na obyvatelstvu tvořil 1 %. Roku 1910

⁸⁹ TAMTÉŽ.

⁹⁰ HLAVINKA, K.–NOHÁČ, J.: *Vlastivěda moravská*, s. 142.

⁹¹ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

⁹² SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671 a SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

⁹³ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*, s. 182.

vymizelo označení havíř a místo něj nastoupilo označení horník. Jejich počet v obci opět klesl na 8 horníků a 2 důlní správce⁹⁴.

Malou skupinu obyvatelstva tvořili úředníci, jejichž počet se ale během druhé poloviny 19. století zvětšoval. Jednalo se o státní úředníky okresního hejtmanství, soudu, zaměstnance celního úřadu a pošty. Jako úředník politické správy se v Čejči zdržoval poštovní správce, poštovní speditér, poštovní praktikant a listonoš⁹⁵.

V roce 1880 bydlel v Čejči pouze 1 strojvedoucí, oproti tomu roku 1900 v železniční dopravě pracovalo 13 lidí. K poslednímu sledovanému roku 1910 bylo 26 lidí, tedy 3 % z celkového obyvatelstva, kteří si našli obživu u dráhy jako přednostové stanice, strojvedoucí, pokladní, topiči, telegrafisté, výhybkáři, posunovači, dozorcí a průvodčí⁹⁶.

Mezi střední vrstvy se v daném období řadili vysokoškolské učitelé, vychovatelé ve šlechtických rodinách a středoškolské učitelé. Na hranici středních a spodních vrstev balancovali učitelé na vesnických triviálních školách. Prestiž učitelů obecných škol významně stoupla roku 1868 přijetím nového školského zákona, kdy se oficiálně stali státními zaměstnanci s pevně stanovenými platy. Učitelé byli zprostředkovateli vědění a vzdělanosti na vesnici a také se řadili mezi místní honorace vedle farářů, poštovních, myslivců a dalších⁹⁷. K roku 1880 působil v Čejči učitel Petr Sedláček a učitelka Františka Kubíková, která na místě učitelky setrvala až do roku 1902. Roku 1890 po smrti Petra Sedláčka bylo místo učitele obsazeno Metodějem Bezděkem. S rostoucím počtem obyvatel roku 1910 se však očekávaně počet učitelů navýšil a zároveň zaniklo rozdělení

⁹⁴ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549 a SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900.

⁹⁵ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*, s. 182.

⁹⁶ TAMTĚŽ.

⁹⁷ TAMTĚŽ, s. 239.

na nadučitele a podučitele. V tomto období se čejčským dětem dostávalo vzdělání od Antonína Svobody, Aloise Bokludy, Bohumíra Černohlávka a Anežky Brandejské⁹⁸.

Vysokým společenským statusem začali od sklonku 19. století disponovat lékaři, kteří symbolizovali úspěšnou emancipaci středních vrstev, z nichž převážná většina lékařů pocházela. Na to, aby se mohl člověk stát lékařem, bylo samozřejmě zapotřebí vysokých studijních předpokladů, ale také finančních prostředků, které byli schopni vydat například městští řemeslníci a příslušníci inteligence⁹⁹. Prvním praktikujícím lékařem v Čejči byl od roku 1853 Jakub Látal, po jeho smrti roku 1869 nastoupil plukovní lékař Karel Poduška, krátkou dobu zde působil muž, kterému se říkalo Polak, ale pro své zvláštní lékařské praktiky musel z Čejče odejít. Roku 1880 se v obci usadil lékař Jiří Hadinger, který byl známý tím, že působil jako ranhojič v armádě císaře Maxmiliána při tažení v Mexiku. V době vážné nemoci Jiřího Hadingera v Čejči působil jako zástupce Josef Mandler, ale po smrti Hadingera byl na místo lékaře zvolen Josef Sovadina, který svoji funkci nepřetržitě vykonával ještě v době první republiky¹⁰⁰.

Řemeslníci a živnostníci představovali na venkově většinou chudší část obyvatelstva, jelikož pracovali výlučně na zakázku a během sezóny. Většina řemeslnických mistrů v Čejči tak ke svému hlavnímu povolání vlastnila také hospodářství, které jim zaručovalo větší životní jistotu. Ve venkovském prostředí byla pravděpodobně nouze o peníze v hotovosti a lidé zůstávali často řemeslníkům dlužni, ti raději investovali finanční prostředky do pozemku, spíše než do své řemeslné dílny¹⁰¹. I když jejich sociální postavení na vesnici ve druhé polovině 19. století nebylo příliš stabilní, řadili se živnostníci

⁹⁸ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671 a SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

⁹⁹ FASORA, Lukáš–HANUŠ, Jiří–MALÍŘ, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 65. (dále jen *Člověk na Moravě*).

¹⁰⁰ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 198–199.

¹⁰¹ MACHAČOVÁ, J.–MATĚJČEK, J.: *Nástin sociálního vývoje*, s. 255.

(hlavně mistři) vedle sedláků do vrstvy, v níž se vytvářela inteligence. Děti živnostníků se mnohdy stávaly učiteli, kněžími či nejnižšími úředníky¹⁰².

Následující přehledy o stavu řemeslníků a živnostníků byly vytvořeny na základě údajů ze sčítacích operátů opět pro vybraná období let 1880, 1900 a 1910. Zaznamenány byly všechny zastoupené pozice, na kterých lidé vykonávali řemeslnou činnost, přesněji mistři, tovaryši, pomocníci, dělníci a učni. Procentuální vyjádření zastoupení řemeslníků a živnostníků bylo vyhodnoceno vzhledem k celkovému počtu obyvatel Čejče k danému období.

OBR. 5 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1880

Profese	Mistr	Tovaryš	Pomocník	Dělník	Učeň	Celkem	v %
Cukrářská	1	—	—	—	—	1	0,2
Hostinská	5	—	—	—	—	5	0,7
Kolářská	1	1	—	—	2	1	0,2
Kovářská	2	4	—	—	—	6	0,8
Krejčovská	6	4	—	—	—	10	1,4
Kuchařská	2	—	—	—	—	2	0,3
Malířská	—	1	—	—	—	1	0,2
Mlynářská	—	—	1	1	1	3	0,4
Obuvnická	5	6	—	—	3	14	1,9
Pekařská	2	3	—	—	—	5	0,7
Řeznická	2	5	—	—	—	7	1
Sedlářská	1	1	—	—	—	2	0,3
Stolařská	—	1	—	—	—	1	0,2
Tesařská	—	—	—	1	—	1	0,2
Tkalcovská	1	—	—	—	—	1	0,2
Truhlářská	1	1	—	—	—	2	0,3
Zahradnická	2	—	—	—	—	2	0,3
Zámečnická	1	1	—	—	—	2	0,3
Celkem	30	28	1	2	6	67	9,6

Zdroj: SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549.

¹⁰² MATĚJČEK, J.: *Studie k sociálním dějinám*, s. 25.

Řemeslu nebo živnosti se v Čejči k roku 1880 podle sčítacích operátů věnovalo 67 osob, což činilo 9,3 % obyvatel. Mistři zahrnovali 44,8 % a společně s 41,8 % tovaryšů tvořili tři čtvrtiny celkového řemeslnictva. Zbylou část představovalo 6 učňů, 2 dělníci a 1 mlynářský pomocník. Nejpočetnější skupinou živnostníků byli obuvníci s 1,9 %, dále krejčí s 1,4 % a řezníci s 1 %. Na venkově byli velmi potřebnými řemeslníky kováři, jenž byli v operátech uváděni zároveň jako zvěrolékaři¹⁰³.

OBR. 6 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1900

Profese	Mistr	Učeň	Pomocník	Dělník	Celkem	v %
Hostinská	2	—	—	—	2	0,3
Klempířská	1	—	—	—	1	0,2
Kolářská	1	—	2	—	3	0,4
Kovářská	3	3	3	—	9	1,2
Krejčovská	2	—	3	—	5	0,6
Mlynářská	2	—	1	—	3	0,4
Obuvnická	3	1	6	1	11	1,4
Pekařská	1	1	—	—	2	0,3
Řeznická	2	—	3	—	5	0,6
Sedlářská	2	—	2	—	4	0,5
Stolařská	1	—	—	—	1	0,2
Truhlářská	2	1	2	—	5	0,6
Zahradnická	1	—	—	—	1	0,2
Zámečnická	—	—	1	—	1	0,2
Celkem	23	6	23	1	53	7,1

Zdroj: SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

V období kolem roku 1900 došlo k úbytku podílu řemeslníků na celkovém obyvatelstvu z 9,6 % na 7,1 %. Pro toto období ve sčítacích operátech zcela vymizelo označení tovaryš. Buďto nebyli tentokrát vůbec zastoupeni, nebo byli zařazeni mezi pomocníky, což by bylo nejpravděpodobnější, jelikož oproti předchozímu období jejich počet vzrostl téměř o 100 %. Zúžil se také počet druhů zastoupených řemesel a živností z 18 na 14. Kolem roku 1900 se již neobjevovala profese cukrářská, kuchařská,

¹⁰³ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549.

maliřská, tesařská a tkalcovská, přičemž přibyla profese klempířská. Nejvíce lidí se opět jako v předchozím období věnovalo obuvnictví. Oproti předchozímu období bylo ale o čtyři obuvníky méně. Na 9 lidí se věnovalo kovářství, což je více než v minulém období a tato profese se tímto stala druhou nejvíce vykonávanou namísto řeznictví¹⁰⁴.

OBR. 7 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1910

Profese	Mistr	Tovaryš	Učeň	Pomocník	Dělník	Celkem	v %
Hodinářská	1	—	—	—	—	1	0,1
Holičství	—	1	—	—	—	1	0,1
Hostinská	2	—	—	—	—	2	0,2
Hrnčířská	1	—	—	—	—	1	0,1
Instalatérství	—	—	1	—	—	1	0,1
Klempířská	1	—	—	—	—	1	0,1
Kolářství	2	—	2	1	—	5	0,6
Kominická	—	—	1	—	—	1	0,1
Kovářská	2	1	1	2	2	8	0,9
Krejčovská	3	1	1	2	—	7	0,8
Mlynářská	1	—	—	6	—	8	0,9
Mydlářská	1	—	—	—	—	1	0,1
Obuvnická	6	2	3	—	—	11	1,3
Pekařská	2	—	—	1	—	3	0,3
Řeznická	2	—	4	2	—	8	0,9
Stolařská	—	—	2	—	—	2	0,2
Strojnictví	1	—	—	—	—	1	0,1
Tesařská	—	—	—	—	1	1	0,1
Truhlářská	1	—	1	—	—	2	0,2
Uzenářská	1	—	—	—	—	1	0,1
Zahradnická	1	—	—	—	—	1	0,1
Zámečnická	—	2	7	—	—	9	1
Zednická	2	—	—	—	—	2	0,2
Celkem	31	7	23	15	3	79	8,6

Zdroj: SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

¹⁰⁴ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549 a SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

Mezi lety 1900 a 1910 se navýšil počet obyvatel a zároveň také počet řemeslníků a živnostníků o více než třetinu. Roku 1910 se objevovalo v Čejči na 23 profesí, což je o pět více než před deseti lety. Počet řemeslníků a živnostníků se vyšplhal na 79 lidí, kteří činili 8,6 % obyvatelstva. Jako v předchozím období došlo k jejich obměně, znovu jako roku 1880 se objevuje hodinářství, zcela nově holičství, hrnčířství, instalatérství, klempířství, kominictví, strojnictví, uzenářství a zednictví. Na rozdíl od toho z obce zcela vymizelo sedlářství. Jako ve všech předchozích obdobích bylo nejvíce mistrů, opět se objevuje označení tovaryš, ale jejich počet je značně nižší, přesně o 75 % než roku 1880¹⁰⁵. Zastoupení řemesel v Čejči odpovídá celkovému charakteru soudního okresu Hodonín, ve kterém bylo nejrozšířenější provozovanou živností obuvnictví, poté krejčovství a na třetím místě řeznictví (podle údajů k roku 1838)¹⁰⁶.

¹⁰⁵ SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671 a SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

¹⁰⁶ PAJER, Jiří a kol.: *Historie a současnost podnikání na Hodonínsku, Kyjovsku a Veselsku*. Žehušice 2005, s. 52.

3 OBECNÍ SAMOSPRÁVA

3.1 Obecní samospráva jako pilíř občanské společnosti

Revoluce roku 1848 byla sice již následujícího roku poražena, ale události jí započaté rychle zachvátily prakticky celé Rakouské císařství. Došlo k nenávratné změně společensko-politické situace, která si vyžádala přeměnu správního systému habsburské monarchie¹⁰⁷. Prozatímním obecním zřízením vydaným v březnu 1849 byly obce organizovány jako orgány územní samosprávy. Takzvané *Stadionovo prozatímní obecní zřízení* vytklo zásadu, že „základem svobodného státu je svobodná obec“. Tímto se obce¹⁰⁸ staly nejnižšími články a instancemi územní samosprávy¹⁰⁹.

Obecním zřízením byla rovněž vymezena dvojí působnost obce, a to samostatná a přenesená. Samostatná působnost zahrnovala vše, co patřilo do přirozeného okruhu obce, vše, co se týkalo jejích vlastních zájmů, například správa obecního jmění, udílení domovského práva a čestného občanství, záležitosti místní policie a další. V souladu se zákonem a dozorem zemského výboru mohla volně nakládat se svým movitým i nemovitým majetkem. Prostřednictvím přenesené působnosti stát obcím zákonem ukládal povinnosti zajišťující výkon veřejných záležitostí, stát tak na obce delegoval povinnosti, jejichž dodržování podléhalo jeho kontrole, přitom se vše dělo na náklady obce. Šlo především o vymáhání peněžitých pokut, školních platů, příspěvků na kostely, fary, školy a mnohé další¹¹⁰.

Doba 50. let 19. století, kdy došlo ke zrušení silvestrovských patentů rušících březnovou ústavu, byla charakteristická vládou ministra vnitra Alexandra Bacha,

¹⁰⁷ RŮŽIČKA, Jan: *Maloměšťáci s otevřenou myslí: Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova (1850–1914)*. Brno 2016, s. 9. (dále jen *Maloměšťáci s otevřenou myslí*).

¹⁰⁸ Původně zákon vymezoval tři úrovně obcí – místní, okresní a krajské. Nakonec v platnost vešly pouze obce místní.

¹⁰⁹ JANÁK, J. a kol.: *Dějiny správy v Českých zemích*, s. 298.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 201–302 a KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 16.

pro kterou se vžil termín neoabsolutismus. Rokem 1852 se obce dostaly pod účinnější dozor státu, volby roku 1850 se na deset let staly volbami posledními a jednání obecních zastupitelstev přestala být veřejná. Výsledkem této vlády byl takzvaný Bachův obecní zákon z dubna 1859, v němž plánoval například rozlišení obcí na venkovské a městské, volba obecních funkcionářů byla podmíněna souhlasem státu a starostu měly jmenovat politické úřady. Platnost nakonec nabyla pouze ustanovení o domovském právu. Po demisi ministra A. Bacha roku 1859 přípravné práce na zavedení zákona ustaly, prokázalo se, že samospráva by měla odpovídat především skutečným poměrům monarchie¹¹¹.

Důležitým mezníkem pro utváření obecních samospráv byl rok 1862. V souvislosti s pádem bachovského systému a příchodem konstituce na začátku šedesátých let 19. století došlo k úpravě legislativního rámce obecních samospráv. Začátkem roku 1862 rakouský parlament schválil říšský zákon o obecním zřízení č. 18/1862 říšského zákoníku, který přinesl důležité změny především v praktickém uskutečňování obecní samosprávy¹¹². Samospráva se tak stala druhou kolejí veřejné správy a přestala být, jako za neoabsolutismu, jen prodlouženou rukou státních politických úřadů¹¹³. Ústavně zakotvený systém z počátku 60. let 19. století v Předlitavsku s určitými menšími obměnami platil až do zániku habsburské monarchie. Přes všechny zápory, které s sebou samosprávný systém nesl, je hodnocen jako velký posun směrem kupředu. Jeho zavedení bylo důležitým předpokladem konstituování občanské společnosti a zároveň jeho počátkem¹¹⁴. O samosprávě se tak zcela oprávněně mluví jako o *škole demokracie*¹¹⁵.

¹¹¹ RŮŽIČKA, J.: *Maloměšťáci s otevřenou myslí*, s. 66.

¹¹² KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 18.

¹¹³ HLAVAČKA, Milan: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*. Praha 2006, s. 16–17. (dále jen *Zlatý věk české samosprávy*).

¹¹⁴ KLADIWA, P. a kol.: *Muži z radnice*, s. 11.

¹¹⁵ HLAVAČKA, M.: *Zlatý věk české samosprávy*, s. 8.

3.2 Obecní volby

Zemským zákonem ze dne 15. března 1864 bylo vydáno obecní zřízení a volební řád pro Moravu. Obyvatelé obcí byli rozlišeni na občany, společníky a cizí. Občané se dále členili na příslušníky, kteří vlastnili domovské právo k dané obci a sousedy. Podle říšského domovského zákona z roku 1863 musel každý obyvatel státu příslušet do jedné obce. Vedle občanů byli další skupinou společníci, ti v obci nebydleli, ale odváděli daň z nemovitosti, živnosti nebo důchodu v minimálně předepsané výši. Do poslední skupiny cizích spadali ostatní lidé žijící v obci (přespolní nebo nečleni). Obyvatelé obcí měli nárok na policejní ochranu, příslušníci a sousedé měli právo trvalého pobytu a mohli žádat obec o chudinskou podporu¹¹⁶.

Na počátku 60. let 19. století byl ústavně zakotven systém obecní samosprávy, který s menšími obměnami fungoval do zániku monarchie. Tento systém měl mnohé nedostatky, které se projevíly především ve volebním systému zohledňujícím především majetek a vzdělání¹¹⁷. Volebním právem disponovali měšťané a z obecních příslušníků státní úředníci, důstojníci, veřejní učitelé a lidé s akademickým titulem. Nejednalo se pouze o muže, volební právo mohlo náležet také ženám (vdovám nebo svobodným) jako daňovým poplatnicím, ty ale mohly volit pouze v zastoupení plnomocníka. V případě vdaných žen mohla volba proběhnout pouze prostřednictvím manžela. Ale také ostatní oprávnění voliči mohli volit prostřednictvím zplnomocněnce, který musel vlastnit v dané obci domovské právo¹¹⁸.

Zásadním rozhodujícím faktorem, který určoval možnost podílení se na obecních volbách, byl majetkový cenzus. Volební právo bylo založeno na principu zastoupení jmění. Oprávněným voličem byl pouze bezúhonný, zletilý (od 24 let) a svéprávný státní občan mužského pohlaví, který odváděl přímou daň alespoň v minimální předepsané výši jednoho

¹¹⁶ RŮŽIČKA, J.: *Maloměšťáci s otevřenou myslí*, s. 69.

¹¹⁷ KLADIWA, P. a kol.: *Muži z radnice*, s. 17.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 32.

zlatého. Volební právo náleželo také právnickým osobám – obchodním společnostem. Daňové zastoupení nebylo určující pouze pro takzvané honorace, kterým náleželo volební právo, a patřili k prvnímu volebnímu sboru. Systém upřednostňující majetek a vzdělání zůstal zachován s menšími úpravami až do zániku habsburské monarchie¹¹⁹.

Oprávnění voliči byli rozřazeni do voličských sborů, jejichž počet se odvíjel od velikosti obce, zpravidla se utvářely tři, ale u velmi malých obcí mohl být pouze jeden. Při jejich utváření se postupovalo tak, že všechny přímé daně odváděné v obci se rozdělily na tři přibližně stejné části. Následně byli voliči seřazeni podle výše odváděné daně od poplatníka nejvyšší daně po poplatníka daně nejnižší. Do prvního sboru náleželo tolik poplatníků nejvyšší daně, aby pokryli zhruba třetinu celkové odváděné přímé daně v obci, přičemž se mezi ně počítaly také příslušné honorace a čestní občané. Ve druhém sboru byli poplatníci odvádějící střední daně a ve třetím ti, kteří odváděli daně nejnižší. Z tohoto popisu vyplývá, že každý voličský sbor volil stejný počet členů obecního zastupitelstva¹²⁰.

Na základě výsledků ústních a veřejných voleb bylo sestavováno obecní zastupitelstvo, které fungovalo po dobu tří let¹²¹. Pokud některé osoby obdržely stejný počet hlasů, bylo dodatečně rozhodnuto losováním. Jednotlivé sbory volily každý třetinu obecního zastupitelstva a náhradníky. Počet členů obecního zastupitelstva se odvozoval od celkového počtu obyvatel dané lokality. Pro případ nepřítomnosti, odstoupení z funkce nebo smrti některého ze zastupitelů byli voleni takzvaní náhradníci, jejichž počet tvořil polovinu zastupitelů. Obecní výbor disponoval usnášející a dozírací mocí. Záležitosti chodu obce byly projednávány na veřejných zasedáních obecního výboru. Nově zvolený obecní výbor byl svolán na popud nejstaršího člena, aby si poté ze svého středu volil obecní představenstvo, jež tvořil starosta a minimálně dva obecní radní. Jejich počet neměl být vyšší než třetina obecního výboru¹²².

¹¹⁹ KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 17.

¹²⁰ KLADIWA, P. a kol.: *Muži z radnice*, s. 11.

¹²¹ Funkční období mohlo být i delší.

¹²² KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 27.

Pro vytvoření analýzy obecních voleb v Čejči byla určující šíře a dochovalost pramenné základny volební provenience. Z celého hodonínského soudního okresu, který zahrnoval celkem 15 obcí¹²³, se pro období mezi lety 1850 a 1914 dochoval alespoň zlomek tohoto materiálu pouze u obcí Hodonín, Čejkovice, Čejč, Lužice a Nový Poddvorov¹²⁴. U Čejče se dochovala volební agenda hned po Hodonínu nejrozsáhlejší, a to k letům 1896, 1899, 1903, 1906, 1909 a 1913. Při hlubším probádání materiálu vyšly na povrch další komplikace v podobě jeho poškození nebo nekompletnosti, se kterými bylo nutno se vypořádat. O volbách v Čejči bude pojednáno, co se týče časového rozmezí let 1896–1913, tedy období, o kterém jsme zpravováni dochovanými dobovými prameny¹²⁵.

Nejpřínosnějším pramenem k zjištění šíře a charakteristiky volební základny byly volební seznamy, ve kterých byli voliči rozřazeni do tří volebních sborů. U každého voliče se dále uvádělo povolání, bydliště a výše odváděných daní. Seznamy byly předkládány veřejnosti většinou měsíc před volbami, aby byl čas napravit jejich možné nedostatky. Dokumenty tedy přibližují, jak v reálu fungoval tehdejší volební systém, jak široká byla voličská základna v poměru k celkovému počtu obyvatel a jaká byla daňová poplatnost¹²⁶.

Přesné procentuální vyjádření poměru oprávněných voličů k celkovému obyvatelstvu Čejče bylo velmi omezeno pramennou základnou, kdy bylo možné sledovat situaci pouze k roku 1900 a 1910. V roce 1900 z celkového počtu 775 obyvatel mohlo volit 260 občanů, což činí na 33,54 %. O deset let později se obec rozrostla na 875 obyvatel, z nichž 315 disponovalo volebním právem, tedy 36 % obyvatelstva. Pro srovnání k roku 1900 v nedaleké obci Čejkovice, která dosahovala dvojnásobného počtu obyvatel,

¹²³ TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 213.

¹²⁴ SOkA Hodonín, fond Archiv města-Hodonín, *Obecní volby*, inv. č. 503–508; SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Čejkovice, *Obecní volby*, inv. č. 231; SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39. a inv. č. 231; SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Lužice, *Obecní volby*, inv. č. 49; SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Nový Poddvorov, *Obecní volby*, inv. č. 13.

¹²⁵ SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹²⁶ TAMTÉŽ.

bylo oprávněno volit 21 % občanů¹²⁷. Oproti tomu sídelní město soudního okresu Hodonín při svém počtu 10 233 obyvatel k roku 1900 opravňovalo k volbám pouhých 16 %¹²⁸. Těmito třemi příklady ne náhodně vybranými ze stejného okresu vyplývá, že na Hodonínsku lze předpokládat větší počet voličů u menších lokalit a naopak. Na tento fakt upozorňuje Jan Čopík, který vyšší podíl osob s právem rozhodovat o složení místních samosprávných orgánů nalézá u většiny jím sledovaných venkovských obcí. Za možnou příčinu považuje, že mezi obyvateli menších obcí převažovali samostatní rolníci, kteří mohli hlasovat v důsledku dostatečného zastoupení majetku, ze kterého platili alespoň minimální daň¹²⁹.

V Čejči bylo voleno za každý voličský sbor 6 kandidátů a tři náhradníci, po celé sledované období fungovalo v Čejči osmnáctičlenné zastupitelstvo. O rozdělení voličů do tří voličských sborů utváří obraz následující tabulka¹³⁰.

OBR. 8 Rozdělení voličů do volebních sborů

Rok	I. volební sbor		II. volební sbor		III. volební sbor	
	Počet voličů	v %	Počet voličů	v %	Počet voličů	v %
1897	18	8	17	7	197	85
1899	18	7	19	7	223	86
1903	18	7	23	8	230	85
1906	18	6	30	10	252	84
1910	18	6	29	9	269	85
1913	18	6	32	9	301	86

Zdroj: SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹²⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39; SOKA Hodonín, fond Ao-Čejkovice, *Obecní volby*, inv. č. 231; TRAPL, M. a kol.: *Historický místopis Moravy*, s. 227–234.

¹²⁸ ZPĚVÁK, Přemysl: *Občanské elity Hodonína a jejich spolkový život 1861–1914* [online]. Brno 2011 [cit. 12. 4. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/f2k0o/Diplomova_prace_Premysl_Spevak.pdf

¹²⁹ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita*, s. 39.

¹³⁰ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

Nejméně voličů zahrnuje první volební sbor a nejvíce se mu co do počtu přibližuje sbor druhý. Nejdelsí seznam voličů náležel sboru poslednímu, třetímu, který během sledovaného období nebyl nižší než 84 % celkového voličstva. Statistika čejčských voleb není ničím překvapivá, pouze potvrzuje obvyklé nerovnoměrné rozdělení občanů disponujících volebním právem do jednotlivých volebních sborů. Tato situace vládla jak ve větších, tak v menších obcích¹³¹.

V praxi to znamenalo, že každý sbor volil jednu třetinu obecního představenstva. Tento systém byl nespravedlivý, jelikož například roku 1897 jednu třetinu volil sbor první, ve kterém volilo 18 občanů, zatímco stejný počet zastupitelů volilo ve sboru třetím 234 občanů. V porovnání s celkovým počtem obyvatel Čejče k roku 1900, kdy sčítání lidu vykazalo 775 obyvatel, o jedné třetině zastupitelů v prvním sboru rozhodovaly 2,3 % obyvatel a druhou třetinu delegovalo ve sboru druhém 4 % obyvatel¹³².

Samotný akt hlasování na Moravě probíhal ústně, veřejně a pro každý voličský sbor zvlášť. Každý volič mohl hlasovat pro kohokoli z volitelných občanů obce, to znamená z těch, kteří byli zaznamenáni ve voličských seznamech bez ohledu na to, ke kterému voličskému sboru náleželi. Seznamy doporučených osob byly ve větších obcích zveřejňovány většinou prostřednictvím místního tisku¹³³. Volební seznamy v Čejči byly například roku 1900 k dispozici k nahlédnutí po dobu 8 dnů na obecním úřadě s dostatečnou časovou rezervou, aby bylo možné vyřídit případné reklamace. Volba zastupitelů probíhala v hostinci číslo popisné 5, kdy podle harmonogramu nejdříve volil sbor třetí, následně druhý a závěrem sbor první¹³⁴.

¹³¹ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita*, s. 40.

¹³² TAMTÉŽ a SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹³³ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita*, s. 42.

¹³⁴ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, rok 1900, inv. č. 39.

Hlasování pobíhalo postupně od třetího sboru, aby nedošlo ke zvolení jedné osoby ve více sborech najednou¹³⁵. Každý volič přistoupil ke komisi, která byla předem určena a schválena dosavadním obecním zastupitelstvem, a uvedl jména jím delegovaných osob, přičemž vše bylo zapisováno do takzvaných hlasovacích listin. Hlasovací listiny byly tak po seznamech voličů dalším důležitým zdrojem informací. Uváděly jméno oprávněného voliče, jeho bydliště a povolání, popřípadě jméno zákonného zástupce nebo zplnomocněnce, a nakonec jména zvolených výborů. Zvolených výborů neboli zastupitelů se uvádělo tolik, kolik bylo možné volit v každém sboru. Každý volič v Čejči tak uváděl celkem šest jmen jím navrhovaných kandidátů a tří náhradníků¹³⁶.

O průběhu a výsledku voleb nejpřehledněji a nejpřesněji vypovídaly volební protokoly, podle kterých byla sestavována následující tabulka prezentující volební účast jednotlivých volebních sborů. Při absenci protokolu byly nápomocny hlasovací listiny, do kterých se zapisovalo, kdo a koho volil¹³⁷.

OBR. 9 Volební účast

Rok	I. volební sbor			II. volební sbor			III. volební sbor			Průměrná účast		
	Počet voličů	Volilo	v %	Počet voličů	Volilo	v %	Počet voličů	Volilo	v %	Počet voličů	Volilo	v %
1897	18	12	63	17	16	94	197	121	61	232	149	64
1900	18	9	50	19	10	53	223	34	15	260	53	20
1903	18	8	44	23	11	48	230	33	14	271	52	19
1906	18	—	—	30	—	—	252	55	22	300	—	—
1910	18	7	39	29	—	—	269	106	39	316	—	—
1913	18	6	33	32	14	44	301	125	42	351	145	41

Zdroj: SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹³⁵ ČOPÍK, J.: *Proměny a kontinuita*, s. 42.

¹³⁶ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹³⁷ TAMTÉŽ.

První volební sbor si po celé sledované období udržel voličskou základnu ve stejném počtu, co ale klesalo, byl zájem o aktivní účast ve volbách. Mezi lety 1897 a 1913 zájem klesl o polovinu. Se zvyšujícím se počtem obyvatelstva mírně narůstal také počet voličů ve druhé voličské kurii. Účast na volbách razantně klesla mezi roky 1897 a 1900, a to o 31 %, kdy se roku 1900 dostavilo na 53 % voličů. K letům 1907 a 1910 se bohužel procentuální volební účast zjistit nepodařilo z důvodu absence pramenů. Ale vzhledem k tomu, že roku 1903 byla účast pod hranicí 50 % a k roku 1913 ještě nižší, lze předpokládat spíše klesající volební účast.

Nejdynamičtější nárůst voličů zaznamenal třetí sbor, jehož voličská základna se od roku 1897 do roku 1913 rozšířila o více než třetinu voličů. Klesal ale zájem účastnit se samotného volebního aktu. Roku 1897 byla volební účast 64 %, ale během dalších dvou období zaznamenala propad o více než třetinu. K letům 1906 a 1910 bohužel máme neúplné údaje, kdy se přesná čísla kvůli neucelenosti pramenů nepodařilo zjistit. K poslednímu roku 1913 ale účast na volbách ve třetím sboru opět stoupla, a to na 41 %. Při srovnání s ostatními sbory je účast třetího a druhého sboru rovnoměrná a oproti předchozím letům dokonce převyšuje volební zájem prvního sboru.

Do prvního volebního sboru náleželi největší daňoví poplatníci a takzvané honorace. Jednalo se například o úředníky, duchovní křesťanského vyznání, doktory a další¹³⁸. V případě Čejče byli mezi honoračními voliči k roku 1897 správce, C. k. Velkostatek a místní nadučitel¹³⁹.

Roku 1897 byl největším daňovým poplatníkem velkostatek s celkovou odváděnou částkou 2 974 zlatých. Pokryl tak 75 % odváděných daní prvního sboru a 60 % daní, které odváděly všechny tři sbory dohromady. Od roku 1900 se částka daní odváděných velkostatkem neuvádí. Ve volebních seznamech z roku 1906 je velkostatek nahrazen panujícím císařem Františkem Josefem I. Mezi dalšími voliči prvního sboru se objevují

¹³⁸ JANÁK, J. a kol.: *Dějiny správy v Českých zemích*, s. 300–301.

¹³⁹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

povolání jako statkář, ekonom, mlynář, obchodník, soukromník, řezník a větší rolníci¹⁴⁰. Nejbohatším statkářem v Čejči byl Mořic Scholz, jehož přímá daň činila 256 zlatých. Po něm následoval další statkář Vavřín Kučera se 105 zlatými. Nejnižší roční daň v prvním sboru platil František Holešinský (č. p. 34), a to ve výši 43 zlatých 20 krejcarů¹⁴¹.

Ve druhém sboru se k roku 1897 objevovali převážně rolníci, kteří tvoří 42 % celkového počtu voličů. Nejvyšší daň 96 zlatých odváděl rolník Matěj Slabý (č. p. 27), který byl z důvodu reklamace přeřazen z prvního sboru do druhého. Druhým byl František Slabý (č. p. 29) s odváděnými 35 zlatými. Nejmenší daň 8 zlatých 85 krejcarů byla poté zaznamenána u Emanuela Base, obchodníka z Kobylí. Ve druhém sboru byla reprezentována dále povolání jako lékař, učitel, poštovník, majitel realit, mydlář, hostinský, obchodník, řezník, stolař, domkař, soukromník, zřízenec dráhy a správce dolů¹⁴².

Do nejpočetnějšího třetího sboru náleželi roku 1897 poplatníci od 8 zlatých níže. Nejmenší daň 1 zlatý odváděl František Kocman z Kobylí. Poslední sbor se v průběhu času rozšiřoval. Od roku 1897 do roku 1913 se rozrostl zhruba o třetinu. Zvyšovala se také hranice nejnižší odváděné daně, kdy k poslednímu sledovanému roku odváděl Martin Heydrich 2 koruny 34 haléřů¹⁴³. Podrobný přehled celkově odváděných daní všech sborů a jejich porovnání se staly obsahem následující tabulky.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ.

¹⁴¹ TAMTÉŽ.

¹⁴² TAMTÉŽ.

¹⁴³ TAMTÉŽ.

OBR. 10 Daňová poplatnost jednotlivých sborů

Rok	I. volební sbor			II. volební sbor			III. volební sbor			Celkem na daních
	Počet voličů	Podíl na daních	v %	Počet voličů	Podíl na daních	v %	Počet voličů	Podíl na daních	v %	
1897	18	3980	81	17	471	9	197	466	10	4917
1899	18	1195	50	19	594	25	223	602	25	2391
1903	18	2559	48	23	1362	26	230	1354	26	5275
1906	18	2373	43	30	1576	29	252	1564	28	5513
1910	18	3212	49	29	1732	26	269	1678	25	6622
1913	18	2915	41	32	2156	30	301	2098	29	7169

Zdroj: SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

Pozn.: Do roku 1899 byly daně uváděny ve zlatých a od roku 1903 v korunách, přičemž krejčary a haléře byly zaokrouhlovány na desítky nahoru.

Roku 1897 pocházel drtivě největší podíl daní z prvního sboru, kdy pokryl 81 % veškerých odváděných daní. Zbylou část si mezi sebou téměř rovnoměrně rozdělil sbor druhý a třetí. Další volební klání roku 1899 však s sebou přineslo změnu, kdy první sbor odvedl o 31 % méně daní než v předchozím období. Hlavním důvodem tohoto propadu byla chybějící odváděná daň největšího poplatníka – velkostatku. V tomto období také přibyli na seznamu 1. sboru čtyři čestní občané, kteří v obci nebyli podřízeni daňové poplatnosti. Prakticky tak zabrali místo faktickým daňovým poplatníkům, jelikož šíře voličské základny zůstala nadále stejná, to znamená 18členná¹⁴⁴.

Roli nejvyššího poplatníka v prvním sboru od roku 1899 zaujal břeclavský stavitel a majitel realit Ludvík Fiala, který odváděl 467 zlatých, což činilo 39 % z celkové daně prvního sboru. Při volbách roku 1903 se Fialovi podařilo jím odváděnou daň zdvojnásobit na 891 korun. Ve voličských seznamech se Fiala naposledy objevuje roku 1906. Při následujících volbách jej na místě největšího daňového poplatníka nahrazuje Karel

¹⁴⁴ TAMTÉŽ.

Vrána, který byl dosud vždy na druhém místě v závěsu za břeclavským stavitelem. K roku 1897, kdy byl Karel Vrána zvolen starostou Čejče, odváděl daň ve výši 418 zlatých, během jeho prvního funkčního období se mu pravděpodobně podařilo rozmnožit svůj majetek, jelikož k dalším volbám odváděl daň 961 zlatých. Roku 1906 tak odváděl 41 % celkové daně prvního voličského sboru¹⁴⁵.

Snížení daně odváděné prvním sborem roku 1899 na 50 % zapříčinilo zvýšení podílu odváděných daní dalších dvou sborů, kdy každý pokryl čtvrtinu z celkové daňové výše. Pozvolné snižování daně odváděné prvním sborem přetrvávalo až do roku 1913, kdy tento sbor odvedl 41 % celkové daně¹⁴⁶.

V roce 1900 na voličských seznamech přibyla jména čestných občanů. Byli mezi nimi advokát a poslanec JUDr. Otakar baron Pražák, notář a archeolog ze Ždánic Dr. Martin Kříž, rada zemského soudu z Kyjova Alois Trčka a malíř Joža Úprka z Hroznové Lhoty¹⁴⁷. Udělování čestných občanství se projednávalo na zasedání obecního zastupitelstva v srpnu roku 1898, kdy byl objasněn důvod jejich navržení: „*Starosta poukazuje na veliké zásluhy, jichž si jmenovaní pánové svou vědeckou i národní činností získali o národ český a nechává hlasovat.*“ Přidělení čestného občanství jako projev úcty navrhovaným pánům bylo odhlasováno v poměru 8:4¹⁴⁸. Od roku 1900 byla tak jedna třetina voličů z celkového počtu prvního sboru takových, u nichž nerozhodovala výše odváděných daní¹⁴⁹.

JUDr. Otakar Pražák byl úspěšný brněnský advokát, dlouholetý zemský poslanec a mezi lety 1897 a 1911 také poslanec říšský. Úspěšnou profesní činnost provázela jeho aktivní účast ve veřejném a národním životě v Brně, do kterého se zapojoval od 80. let

¹⁴⁵ TAMTÉŽ.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ.

¹⁴⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1898, inv. č. 4.

¹⁴⁹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

19. století. Dlouhodobě působil jako jednatel a později předseda družstva Národního divadla, byl také předsedou Filharmonického spolku brněnské Besedy, starostou Českého čtenářského spolku, místopředsedou Moravské akciové knihtiskárny a místopředsedou Vydavatelského družstva Moravské orlice. Působil v Národní jednotě pro jihozápadní Moravu a České národohospodářské společnosti v Brně, později se stal také předsedou moravského odboru Národní rady české. Za svoji činnost byl jmenován čestným občanem Blanska, Bučovic, Drahotuš, Jevíčka, Kyjova a Strážnice¹⁵⁰.

Právník, speleolog, paleontolog a archeolog JUDr. Martin Kříž se narodil roku 1841 v Líšni, nynější části Brna, později je znám pod pseudonymem Kříž Davorin Líšeňský. Od roku 1864 se věnoval například výzkumu moravské propasti Macocha, jeskyní Moravského krasu, líšeňské oblasti, Předmostí u Přerova a v 90. letech 19. století Býčí skále. Byl soudním úředníkem v Těšíně, Brně a Židlochovicích, notářem ve Ždánicích, konzervátorem památkové péče, jednatelem Archeologické komise Akademie věd a dopisovatelem Říšského geologického ústavu. Stál při zakládání Moravského archeologického a také Přírodovědeckého klubu v Brně¹⁵¹.

Moravský malíř a grafik Joža Úprka se narodil v Kněždubu roku 1861. Vysokoškolské vzdělání absolvoval na pražské akademii u Františka Čermáka a poté na mnichovské akademii. V Mnichově se spolupodílel na založení uměleckého spolku *Škréta*. Mezi jeho členy patřili také Alfons Mucha, Antonín Slavíček nebo Luděk Marold. Po studiích se vrátil na rodnou Moravu, kde se inspiroval náměty z každodenního života prostého lidu, práce, obyčejů a slavností. V duchu naturalismu zachycoval podobu lidových krojů a krajinu Moravského Slovácka. Od roku 1901 bydlel v Hroznové Lhotě,

¹⁵⁰ MALÍŘ, Jiří a kol.: *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*. Brno 2012, s. 520–521.

¹⁵¹ *Encyklopedie dějin města Brna. JUDr. Martin Kříž. Profil osobnosti* [online]. © 2018 [cit. 29. 10. 2018]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=206.

kde vedl rušný společenský život, hostil například komponistu Leoše Janáčka a hudebního skladatele Vítězslava Nováka¹⁵².

O čtvrtém čestném občanu notáři Aloisu Trčkovi se bohužel nepodařilo nalézt mnoho informací. Jako úředníka a člena obecního zastupitelstva jej ve své diplomové práci zmiňuje Vladimír Balajka, který se zabývá obecní samosprávou a spolkovým životem v Kyjově mezi lety 1850 a 1914. Uvádí, že členem obecního zastupitelstva byl Alois Trčka celkem 13 let a nefiguroval v žádném kyjovském spolku¹⁵³.

3.3 Teritoriální původ a socio-profesní profil voličů

Ne všichni, kteří bydleli v Čejči, náleželi domovským právem k této obci; vysoké procento přespolních přítomných v Čejči se promítalo také do řad voličů. Jak velkou část voličů v Čejči tvořili přespolní voliči, bylo zpracováno do následující přehledové tabulky, která je jako obvykle rozdělena do tří voličských sborů. Voliči v ní byli rozlišováni stejně jako u teritoriálního původu obyvatel podle vlastnictví domovského listu, tedy na příslušníky (vlastníci domovský list v Čejči) a na přespolní (vlastníci domovský list v jiné obci).

¹⁵² MUSILOVÁ, Helena: *Uprka, Joža. Ein Europäer aus der Mährischen Slowakei. 1861–1940*. Praha 2011, s. 113–117.

¹⁵³ BALAJKA, Vladimír: *Představitelé obecních samospráv a jejich účast na spolkovém životě v Kyjově 1850–1914* [online]. Brno 2006 [cit. 31. 10. 2018]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ytziz/Predstavitele_obecnich_samosprav_a_jejich_ucast_na_spolkovem_zivote_v_Kyjove_1850-1914.pdf

OBR. 11 Teritoriální původ voličů

Rok		1897	1900	1903	1906	1910	1913
I. sbor	Voličů celkem	18	18	18	18	18	18
	Příslušníci	16	11	10	10	12	12
	Přesporní	2	6	8	9	5	6
	v %	11	33	44	50	28	33
II. sbor	Voličů celkem	17	19	23	30	29	32
	Příslušníci	16	17	16	27	23	27
	Přesporní	1	2	2	3	6	5
	v %	6	11	9	10	21	16
III. Sbor	Voličů celkem	197	223	230	252	269	301
	Příslušníci	73	113	112	144	167	220
	Přesporní	124	110	118	108	102	81
	v %	63	49	51	43	38	27

Zdroj: SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

Mezi lety 1897 a 1913 klesl celkový podíl přesporních všech voličských sborů z 57 % na 26 %. V prvním voličském sboru se podíl přesporních v poměru k celkové voličské základně nepravidelně proměňoval. Nejméně přesporních bylo zastoupeno roku 1897 a nejvíce roku 1906, kdy přesporní tvořili rovnou polovinu voličů prvního sboru. Roku 1897 na voličské listině v prvním sboru převažovali místní lidé věnující se zemědělství nebo obchodu, od roku 1900 došlo nenávratně k navýšení počtu přesporních v tomto sboru z důvodu začlenění čtyř čestných občanů. Vedle honoračních voličů byl téhož roku zapsán také majitel realit a stavitel Ludvík Fiala z Břeclavi a soukromnice Františka Seylová a Klotilda Znechová z Brna. Ludvík Fiala a spolčnice v soukromém podnikání Seylová a Znechová se mohli účastnit i dalšího volebního klání roku 1903 společně s židovským obchodníkem Edvardem Seelenfriedem z Hodonína a rolníkem Jakubem Holešinským z Terezína. Jako první byl na voličské listině roku 1906 uveden císař František Josef I., následoval stavitel Fiala, poté správce velkostatku Karel Feyl, hospodářský příručí Josef Hessner a hospodářský adjunkt Hugo Ruoul. Roku 1910 zůstali

všichni z období předchozího až na rakouské úředníky, přičemž správce velkostatku Karel Feyl byl již uveden jako příslušník Čejče, jelikož nabyl domovský list¹⁵⁴.

Ve druhém sboru byl roku 1897 zapsán jako jediný přespólní rolník Eduard Bas z Kobylí, v dalším volebním období přibyla obec Kobylí a soukromník Antonín Střeštík z Hodonína, ten se ve druhém sboru udržel i roku 1903. V roce 1897 byla opět oprávněna k volbě obec Kobylí, dále Tekla Skývová z Hodonína a rolník Josef Suchánek z Brumovic. K roku 1910 byli do druhého voličského sboru zařazeni rolnice Barbora Holešinská z Hovorán, brněnský továrník Leopold Brand, taktéž brněnské společnice v soukromém podnikání Františka Seylová a Klotilda Znechová, obec Kobylí, železniční zaměstnanec Václav Páleník z Přívozu a Vavřín Orel z Hodonína. V posledním sledovaném období na seznamu setrvala obec Kobylí, Václav Páleník a Vavřín Orel¹⁵⁵.

Určování podílu přespólních ve třetím voličském sboru bylo velmi problematické, jelikož této nejpočetnější skupině nebylo v seznamech věnováno tolik pozornosti zapisovatele jako u sborů ostatních. Záznamy o voličích byly podrobně vedeny do roku 1903 a poté byly ne vždy úplné, především pokud šlo o údaje o příslušnosti k domovské obci. Bylo tedy zapotřebí komparace se sčítacími operáty. Každopádně ve třetím voličském sboru bylo nejvíce přespólních roku 1897, kdy tvořili 63 % voličstva. Jejich zastoupení v následujících letech ale postupně klesalo až na 27 %, na kterých se zastoupení přespólních ustavilo posledního roku sledovaného období¹⁵⁶.

Při zkoumání přespólních voličů ve třetím sboru se při jejich vysokém zastoupení nabízela otázka, která lokalita měla mezi těmito voliči největší zastoupení. Po prozkoumání teritoriálního původu voličů bylo zjištěno, že drtivě největší část tvořili voliči z Kobylí, roku 1897 tvořili 73 % počtu přespólních. V porovnání s celkovým počtem voličů třetího sboru pokryli voliči z Kobylí 46 % voličské základny. Druhou nejpočetnější

¹⁵⁴ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ.

skupinu představovali voliči z Hovorán, kteří tvořili 9 % přespolních voličů, ale oproti voličům z Kobylí tvořili zanedbatelnou část. Mezi dalšími obcemi zastoupenými ve třetím sboru bychom poté našli Brno, Čejkovice, Hodonín, Hustopeče, Košice, Krumvíř, Ostravu, Prahu, Terezín, Velké Pavlovice a Vrbici¹⁵⁷.

Roku 1903 pocházelo 45 % přespolních voličů z Kobylí, 18 % z Hovorán a 4 % z Terezína. Další voliči byli původem z Brumovic, Čejkovic, Hodonína, Vídně, Kunína, Brna a Vítkovic. V roce 1906 obyvatelé Kobylí pokryli 58 % přespolních voličů, Hovoránští 16 %, Čejkovičtí 4 % a Terezínští 8 %. Jako další lokality byly uváděny Hodonín, Brumovice, Krásno a Vídeň. Roku 1909 z Kobylí pocházelo na 55 % přespolních voličů, 16 % bylo z Hovorán, 4 % z Hodonína, 13 % z Terezína a 3 % z Vídně. Dále se mezi voliči objevovali lidé domovským právem náležící ke Košicím, Brumovicím, Krásnu, Brnu, Rulíkovcím, Přívozu, Vrbici a Rohatci. Také v roce 1913 nejvíce přespolních voličů pocházelo z Kobylí, kdy zahrnovali 32 % přespolních, z Hovorán jich bylo 20 %, z Terezína 19 % a z Čejkovic 4 %. Ostatní voliči pocházeli z Hodonína, Zábřehu, Brumovic, Vídně, Králova Pole, Vítkovic a Rohatce¹⁵⁸.

Pravidelně nejvýraznější skupinu přespolních ve všech volebních obdobích tvořili lidé pocházející z Kobylí. Při porovnání s celkovým počtem voličů třetího sboru tvořili roku 1897 46 % voličské základny, roku 1903 tvořili 23 %, roku 1906 to bylo 25 %, roku 1909 dosáhli 55 % a v posledním volebním období roku 1913 jejich počet klesl na 11 % z celkového voličstva třetího sboru. Pravidelně druhou nejpočetnější část přespolních tvořili lidé původem z Hovorán, zanedbatelný nebyl také počet voličů z Terezína, jejichž počet se postupem času zvyšoval.

Závěrem se nabízela otázka, proč právě obec Kobylí měla tak velký vliv na čejčská volební klání. V průzkumu teritoriálního původu celkového obyvatelstva Čejče bylo zjištěno, že k roku 1900, kdy proběhlo sčítání lidu nejbližší ke sledovaným volebním obdobím, tvořili obyvatelé Čejče původem z Kobylí pouhá necelá 3 % celkového počtu

¹⁵⁷ TAMTÉŽ.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ.

přespolních. Odpověď na otázku tak musela spočívat jinde. Důležitým zjištěním byl fakt, že všichni voliči z Kobylí byli v seznamech vedeni jako rolníci, volební právo tak tyto lidé získali kvůli pozemkům, které vlastnili a obhospodařovali v obci Čejč. Tomu nasvědčují také plné moci voličů z Kobylí, kterých se dochovalo za všechna volební období nepřeborné množství, které svědčí zároveň o velkém zájmu rolníků z Kobylí na volebních výsledcích v Čejči. Připomeňme také skutečnost, že volebním právem téměř ve všech volbách disponovala také samotná obec Kobylí. V teritoriálním průzkumu přespolních voličů Čejče se tak opět potvrdila důležitost zemědělství, jelikož největší skupiny přespolních voličů pocházely z obcí ležících těsně u Čejče, předně z obcí Kobylí a Hovorán, ale i dalších lokalit jako Čejkovice, Brumovice a Vrbice¹⁵⁹.

Nelze ale úplně striktně tvrdit, že voliči z Kobylí neměli na politiku Čejče téměř žádný vliv, jelikož kronika obce označuje voliče druhého a třetího voličského sboru z Kobylí za hlavní skupinu, která společně s agitací čejčských občanů dosadila na post starosty Jakuba Slabého. Ze záznamu je zjevné, že se v obci utvářely dvě skupiny, které agitovaly proti sobě navzájem. Na jedné straně to byl bývalý starosta Mořic Scholzole společně s Eduardem Seelenfriedem, který se výrazně projevil při volbě správce obecní cihelny. Na straně druhé to měli být přívrženci Jakuba Slabého, i když ten se nakonec podle kronikáře přidal na stranu Seelenfrieda a tak ztratil výraznou část voličů do budoucího období¹⁶⁰. Velkou zásluhu na výsledku voleb roku 1897 přikládá voličům z Kobylí také Karel Vrána, který se v tomto období stal starostou Čejče¹⁶¹.

Socio-profesní profil voličů bylo možné sledovat stejně jako u teritoriálního původu obyvatel na základě voličských seznamů, které se dochovaly od roku 1897. V roce 1897 bylo v rámci všech tří sborů zastoupeno nejvíce majitelů pozemků, kteří tvořili polovinu všech voličů. V následujících letech však jejich počet pozvolna klesal a roku 1913 tvořili majitelé pozemků pouhých 11 %, zároveň v prvním sboru se neobjevovali

¹⁵⁹ TAMTÉŽ.

¹⁶⁰ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 156.

¹⁶¹ VRÁNA, K.: *Moje paměti*, s. 78.

vůbec. Během sledovaného období mezi lety 1897 a 1913 se nejméně obměňoval první a druhý voličský sbor¹⁶².

V prvním sboru se pravidelně objevovali majitelé realit, státní úředníci (správce velkostatku), podnikatelé, ekonomové, místní lékař a nadučitel, statkáři, hostinští, mlynáři a soukromníci. Od roku 1900 se k prvnímu sboru připojili čestní občané Čejče¹⁶³. Z řad živnostníků roku 1903 přibyl židovský řeznický mistr Vilém Wachsmann¹⁶⁴, kterého roku 1906 nahradil Albert Wachsmann a od roku 1909 na voličských seznamech vystupovali Wachsmannové jako spolumajitelé řeznictví. Na seznamu z tohoto roku figurovala také manželka Viléma, ta byla ale přeřazena později do sboru druhého¹⁶⁵. Yetty Wachsmannová byla vedena jako živnostnice v oboru klempířství¹⁶⁶.

Téhož roku se nově zařadili do prvního sboru státní úředníci, správce, hospodářský příručí a hospodářský adjunkt. Volební právo mohly získat také právnické osoby, ty se objevily v Čejči v prvním sboru až roku 1913 a jednalo se o sladovnu spoluvlastníků Davida Hoffmana a Jakuba Rottera. Společně se sladovnou na stejném voličském seznamu figurovala další instituce, tentokrát z Velkých Pavlovic, jednalo se o cukrovar Latzel a spol¹⁶⁷.

Ve druhém voličském sboru byli pravidelnou nejpočetnější složkou majitelé pozemků. Mezi dalšími pravidelně zastoupenými profesemi bychom našli živnostníky a řemeslníky, obchodníky, hostinské, lékaře, soukromníky, majitele realit, úředníky, učitele, podnikatele, právnické osoby a drážní zaměstnance. V roce 1909 se na seznamu objevila mýdlárna Václava Gottlanda¹⁶⁸. Volební právo mohly získat také obce, což v Čejči

¹⁶² SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁶³ TAMTÉŽ.

¹⁶⁴ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

¹⁶⁵ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁶⁶ MZA Brno, fond G 15, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 90, inv. č. 11.

¹⁶⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ.

nebylo ničím ojedinělým. Ve druhém voličském sboru byla zastoupena od roku 1897 obec Kobylí a od roku 1909 obce Hodonín, Čejč a Královo Pole. Důvodem toho, že obce nabyly domovského práva, bylo pravděpodobně vlastnictví majetku v Čejči¹⁶⁹.

Ve třetím voličském sboru největší část představovali majitelé pozemků, poté majitelé domů a domků, chalupníci, a v neposlední řadě řemeslníci a živnostníci. V menší míře byli zastoupeni soukromníci, majitelé realit, obchodníci, hostinští, dělníci, od roku 1900 důlní zaměstnanci a od roku 1903 se mezi voliče třetího sboru zařadili drážní zaměstnanci¹⁷⁰. Dvě poslední jmenované profese vyžadovaly specializované pracovníky, většina těchto pracovníků pocházela z odlehlejších oblastí především Moravy, Čech a Dolního Rakouska, později se ale mezi ně pozvolna zařazovali také místní obyvatelé¹⁷¹. Ve třetím voličském sboru se z důlních zaměstnanců objevovali jak důlní správce, tak také horníci. Z drážních zaměstnanců volebním právem disponovali průvodčí, topiči, traťmistři, strojníci a strojvedoucí¹⁷².

Živnostníci se prolínali všemi sbory, ale největší měrou byli zastoupeni v posledním třetím sboru. V každém volebním období byli třetí nejpočetnější složkou voličstva. Zastoupena byla řemesla a živnosti jako krejčí, kolář, obuvník, sedlář, kovář, klempíř, řezník, stolař, pekař, zahradník a holič. Skupinou, která prostupovala všemi třemi sbory, byli řezníci. Mezi řemeslníky a živnostníky figurovaly také ženy, které se živily jako šičky, švadleny nebo zahradnice, nebo mohlo jít o manželky mužů vykonávající řemeslo či živnost¹⁷³.

¹⁶⁹ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

¹⁷⁰ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁷¹ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

¹⁷² SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁷³ TAMTÉŽ.

Zjišťování socio-profesní základny třetího sboru bylo nejproblematictější, jelikož záznamy o jednotlivých voličích byly od roku 1906 neúplné. Každopádně v prvním sledovaném roce 1897 byla téměř polovina voličů označena za rolníky. Druhou nejpočetnější skupinou s 15 % byli chalupníci, 7 % byli zastoupeni domkaři. Vedle rolníků, chalupníků a domkařů se objevovali majitelé realit, řemeslníci a živnostníci, obchodníci, majitelé domu a dělníci¹⁷⁴.

Jak se projevilo již v socio-profesním profilu obyvatel Čejče, spolu se vznikem nových pracovních příležitostí, které obec nabízela, se časem proměňoval také socio-profesní profil voličů. Ve voličské základně třetího sboru bychom tak mohli nově najít železniční zaměstnance, pracovníky v mýdlárně či ve výrobě cementového zboží, pracovníky ve výrobě lihovin a další¹⁷⁵.

3.4 Teritoriální původ a socio-profesní profil zastupitelů

Roku 1897 náleželi pouze dva zastupitelé prvního voličského sboru domovským právem k Čejči, další tři pocházeli z Kobylí a jeden ze Svatobořic. Z Kobylí pocházeli polní hospodáři Václav Kovařík, Josef Borovička a František Lanžhotský, Svatobořice byly tehdy uvedeny u budoucího starosty Karla Vrány. Ve skupině zastupitelů druhého voličského sboru bychom našli polního hospodáře Josefa Brdečku. Zastupitelé posledního třetího sboru byli složeni výlučně z Čejčanů¹⁷⁶.

Roku 1900 se mezi zastupiteli prvního sboru nově objevil břeclavský stavitel Ludvík Fiala. Zastupitelé druhého sboru byli složeni pouze z čejčských obyvatel a za třetí voličský sbor byli zvoleni rolníci z Kobylí Václav Kovařík a Josef Borovička, kteří byli v minulém období zvoleni ve sboru prvním. V dalším volebním klání roku 1903 v prvním sboru uspěl znovu stavitel z Břeclavi Ludvík Fiala a k němu se přidal lékař Josef Sovadina náležící podle domovského práva k obci Bilany. Ve druhém sboru byl při volbách úspěšný

¹⁷⁴ TAMTÉŽ.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ.

¹⁷⁶ TAMTÉŽ.

železniční pracovník František Bíza z Čejkovic, zatímco třetí zastupitelský sbor byl složen pouze z obyvatel Čejče¹⁷⁷.

Mezi zastupiteli v roce 1910 znovu figuroval lékař Josef Sovadina z Bilan za první sbor, druhý sbor si uchoval čistě čejčský ráz a za třetí sbor byli úspěšně zvoleni obchodník Jan Slaviček z Hovorán a kolářský mistr Rudolf Hanyka starší z Králova Pole.

V posledním sledovaném roce byl do zastupitelstva za první sbor zvolen již potřetí v řadě lékař Josef Sovadina, které neustále náležel domovským právem k obci Bilany. Druhý sbor byl složen pouze z obyvatel Čejče a za třetí sbor se na seznam zastupitelů dostali znovu obchodník z Hovorán Jan Slaviček a kolářský mistr z Králova pole Rudolf Hanyka starší¹⁷⁸.

Nabízelo se porovnání podílu přespolních voličů a přespolních zvolených zastupitelů na celkovém počtu voličů a zastupitelů, které by určilo úspěšnost přespolních obyvatel Čejče ve volbách. Roku 1897 byl celkový podíl přespolních voličů za všechny sbory 57 %, přičemž 28 % zastupitelů nenáleželo domovským listem k Čejči. Roku 1900 přespolní voliči představovali 45 % voličstva a po volbách tvořili 17 % zastupitelstva. K roku 1903 bylo 47 % přespolních voličů a podíl přespolních na zastupitelstvu zůstal stejný jako v předešlém volebním období. Tak tomu zůstalo i roku 1910, ale podíl přespolních ve voličských sborech klesl na 37 %. Posledního sledovaného roku 1913 bylo oprávněno volit na 22 % přespolních voličů, podíl přespolních zastupitelů byl 22 %¹⁷⁹.

Rozvrstvení zastupitelů nenáležících domovským právem k obci Čejč bylo mezi sbory velmi nerovnoměrné. Nejméně přespolních za sledovaná období uspělo ve druhém sboru, ve zbylých dvou sborech se přespolní zastupitelé objevovali téměř stejnou měrou. V předchozí kapitole o teritoriálním původu voličů bylo zajímavým zjištěním, že například roku 1897 tvořili přespolní na 46 % voličské základny třetího sboru,

¹⁷⁷ TAMTÉŽ.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ.

mezi lety 1903 a 1906 jejich podíl kolísal mezi 23 a 25 %, roku 1910 představovali 55 % a roku 1913 11 % voličstva. Jaká byla úspěšnost nejpočetnější složky přespolečných voličů, tedy lidí původem z Kobylí, při českých volbách? Byla zanedbatelná, ve třetím sboru, kde by se na základě předchozích zjištění mohlo předpokládat nejvíce zvolených zastupitelů z Kobylí, se do zastupitelstva dostali roku 1900 pouze dva obyvatelé Kobylí. Tři kobylišťáci zastupitelé se objevili v zastupitelstvu Čejče roku 1897 a za druhý sbor se do řad zastupitelů dostal polní hospodář z Kobylí Josef Brdečka. I přesto, že plné moci kobylylských voličů obsažené ve volební provenienci Čejče bezesporu dokládají zájem o účast především rolníků z Kobylí na volebních kláních, probíjet se do zastupitelstva nebylo jednoduché¹⁸⁰.

Za všechna sledovaná období byli nejpočetnější složkou obecního zastupitelstva zemědělci, v protokolech z obecních voleb specifikovaní jako polní hospodáři, majetníci a rolníci¹⁸¹. Ve vesnické společnosti byli podle Jiřího Matějčka a Jany Macháčové za prestižní vrstvu obyvatel považováni sedláci, jejich postavení totiž od druhé poloviny 19. století stoupl. Tomuto závěru odpovídá také situace v Čejči, kde se zemědělci prolínali všemi třemi sbory a představovali na 59 % zastupitelů, nicméně nejčastěji se objevovali mezi zastupiteli druhého sboru, například roku 1897, 1900 a 1910 byli zastupitelé druhého sboru tvořeni výlučně ze zemědělců, tehdy označovaných jako majitelé polních hospodářství nebo také rolníci¹⁸².

Jako druzí v pořadí se často objevovali živnostníci a řemeslníci, kteří pokryli na 16 % obecního zastupitelstva. Od zemědělců se lišili tím, že neprostupovali všemi sbory, ale pouze prvním a třetím. Společným znakem řemeslníků v zastupitelstvu bylo mistrovské oprávnění a byla zde reprezentována řemesla jako stolařství, truhlářství, pekařství, strojírenství a kolářství. Do této kategorie byli dále zařazeni hostinští a mlynáři. Musíme ale brát v potaz fakt, že jednotlivá řemesla byla opakovaně reprezentována jedním

¹⁸⁰ TAMTÉŽ.

¹⁸¹ TAMTÉŽ.

¹⁸² TAMTÉŽ.

zastupitelem, například mlynářství Karlem Vránou, stolařství Bernardem Krupicou nebo kolářství Rudolfem Hanykou.

Dalším zajímavým předmětem studia by bylo sledovat vývoj těchto čejčských podnikatelů, tedy to, jak se jejich činnost vyvíjela v budoucnu. Koncem 19. století se totiž u mnohých formovaly a rozvíjely podnikatelské zájmy, které po válce mohli rozvíjet buďto tito jmenovaní živnostníci a řemeslníci, nebo jejich potomci, tak tomu bylo například u synů zastupitele třetího sboru kolářského mistra Rudolfa Hanyky. Starší ze synů Robert Hanyka¹⁸³ vlastnil koncesi na „*prodej samovyrobené kořalky v uzavřených láhvích*“ a od roku 1931 také obchod se „*střížným, krátkým, pleteným a galant. zbožím, kuchyňským náčiním a nábytkem*“¹⁸⁴. Mladší ze synů Rudolf Hanyka¹⁸⁵ od roku 1946 provozoval povoznictví¹⁸⁶.

Z řad státních úředníků se mezi obecní zastupitele roku 1910 zařadil správce velkostatku Karel Feyl. Učitele bychom mezi zastupiteli našli pouze jedenkrát, a to roku 1896, kdy se za první voličský sbor stal zastupitelem místní nadučitel Metoděj Bezděk. V dalších letech se učitelé objevovali mezi náhradníky. Lékař Josef Sovadina se za první sbor ve volbách probojoval do zastupitelstva Čejče celkem třikrát, roku 1903, 1910 a také roku 1913.

Od roku 1900 se mezi obecními zastupiteli začali objevovat horníci. Nejčastěji zvoleným horníkem byl vrchní horní lezec František Strejc, který se mezi zastupitele poprvé zařadil jako havíř roku 1900, roku 1903 pak jako vrchní horní lezec a roku 1910 a 1913 byl zvolen za první sbor. Dalším zastupitelem reprezentujícím hornickou profesi byl roku 1903 horní lezec Antonín Vojáček ve třetím sboru. Z železničních zaměstnanců ve volbách uspěl pouze výhybkář František Bíza roku 1903¹⁸⁷.

¹⁸³ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

¹⁸⁴ MZA Brno, fond G 15, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 90, inv. č. 11.

¹⁸⁵ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

¹⁸⁶ MZA Brno, fond G 115, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 205, inv. č. 55.

¹⁸⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

Obor stavitelství vnesl mezi zastupitele prvního sboru celkem dvakrát stavitel Ludvík Fiala z Břeclavi. Obchodníci se prosadili pouze ve třetím sboru, kde se mezi zastupitele zařadil roku 1903 Alois Krupica a později roku 1910 a znovu roku 1913 Jan Slavíček. Jakub Rylka jako domkař se v obecním zastupitelstvu objevil dvakrát za třetí sbor, poprvé roku 1903 a podruhé roku 1913 vedle chalupníka Jana Šalého¹⁸⁸.

3.5 Volební boj

Během 19. století v návaznosti na proces takzvané emancipace židů rostl faktický vliv židů na politické, hospodářské a kulturně-sociální dění ve společnosti. Situace se vyhrcovala především ke konci 19. století, kdy se zostřovalo česko-německé nacionální soupeření. „*V rovině politických střetů to byla až do počátku 20. století díky volebnímu mechanismu nezřídka role tzv. kingmakerů, neboli rozhodujícího faktoru při volbách do zastupitelských orgánů.*“¹⁸⁹

Prvním známým starostou Čejče byl Petr Kučera, který úřad vykonával začátkem 60. let 19. století. Jeho nástupcem byl Karel Černý, který působil jako inspektor parního mlýna a uhelných dolů v Čejči. Karel Černý byl vystřídán Josefem Emingerem, čejčským poštmistrem a obchodníkem, po něm krátkou dobu v roce 1871 působil jako starosta lékař Karel Poduška. Mezi lety 1872 a 1876 v čele obce stál Jan Jelinek provozující pekařskou a hostinskou živnost. Od října 1876 starostenský úřad zastával Antonín Šalé, kterého roku 1883 vystřídal Mořic Scholz¹⁹⁰.

Éru jeho starostování označuje autor nejnovější publikace o Čejči Jiří Čejka za dobu, kdy ekonomicky i politicky ovládalo Čejč málo početné německé etnikum, ke kterému se hlásili také místní židé. Podle jmen zastupitelů Jiří Čejka vyvodil závěr, že německý živel v zastupitelstvu byl evidentní, přičemž velkou důležitost přikládá

¹⁸⁸ TAMTÉŽ.

¹⁸⁹ KADLEC, Petr a kol.: *Národnostní statistika v českých zemích 1880–1930. Mechanismy, problémy a důsledky národnostní klasifikace*. II. díl. Ostrava 2016, s. 189.

¹⁹⁰ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 193–194.

také zápisům ze schůzí, které byly v této době vedeny v němčině. Poté autor přechází na paměti Karla Vrány¹⁹¹.

Dosavadní literatura k Čejči se volebnímu boji Karla Vrány věnuje ve velké míře, nicméně zapomíná zdůraznit, že tento boj popisuje pouze na základě paměti Karla Vrány a obecní kroniky, které byly jednostranně zaměřené. S tímto problémem se potýkala také tato diplomová práce, jelikož archivní prameny umožnily zpracovat volební problematiku pouze pro období Karla Vrány, nelze ale opomenout okolnosti jeho zvolení.

Karel Vrána do Čejče přišel roku 1891 ze Svatobořic, kde působil jako starosta, když se tedy zapojil do politického dění ve zdejší obci, nebyl žádným nováčkem. Obecní kronika osobnost Karla Vrány popisuje slovy: „*Život Karla Vrány, od r. 1897 starosty obce, je nepřetržitým úsilím o zvelebení závodu a povznesení obce. Co krok, to překážka. Bylo třeba nejen jeho mohutné tělesné konstrukce, ale i nezlomné ocelové povahy, aby činil všem ranám, jimiž osud brzdil jeho cestu vpřed. Jeho životopis jest klasickým vzorem k ponaučení příštích pokolení.*“¹⁹²

Starosta Čejče je autorem kapitoly obecní kroniky *O poměrech hospodářských, národnostních a kulturních*, ve které popisuje svůj příchod do Čejče. Roku 1891 K. Vrána odkoupil mlýn od bratrů Scholzových, kteří byli jeho vlastníky od roku 1864¹⁹³. Dalším významným podnikem v Čejči byl mimo jiné lihovar spolu s parním mlýnem bratří Rotterových. Jak bratry Scholzovy, tak bratry Rotterovy Karel Vrána popsal jako neprosperující obchodníky, kterým názorně předvedl, že i v malé obci Čejč je možné vést výdělečné podnikání¹⁹⁴.

Po tom, co se Karel Vrána usadil v Čejči, se začal připravovat na nejbližší volby, které se konaly roku 1897. „*Měl-li býti v obci održen vliv český a zlomen vliv židovský,*

¹⁹¹ TAMTÉŽ.

¹⁹² SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 149.

¹⁹³ HOLEŠINSKÝ, P.: *Městečko Čejč*, s. 39.

¹⁹⁴ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 155.

musel tento nástroj býti odstraněn a proto při volbách do obecního zastupitelstva nasadil jsem vše k dosažení tohoto cíle.“ Spojencem Karla Vrány se stal především „*neobyčejně bystrý a rázný*“ stolař Bernard Krupica, učitel a Vránův švagr Metoděj Bezděk, který pocházel z Kobylí. Tímto spojenectvím se Vránovi podařilo strhnout na svoji stranu také voliče z Kobylí¹⁹⁵. Jak bylo zjištěno v kapitole o teritoriálním původu voličů, voliči z Kobylí roku 1897 tvořili 46 % voličské základny třetího sboru¹⁹⁶. Karel Vrána se na svou stranu snažil strhnout co největší počet stávajících zastupitelů, nakonec jeho vítězství nezmařilo ani rozhodnutí správce dvora, který nejdříve přislíbil hlas Vránově straně, ale těsně před volbou změnil názor¹⁹⁷.

Karlu Vránovi a jeho přívržencům se nakonec roku 1897 podařilo ve volbách zvítězit, v tomto období započalo také jeho starostování, na které navázal také po první světové válce. K politickému dění v Čejčce před volbami roku 1897 se dochovaly pouhé zlomky archivního materiálu, například k bratrům Rotterovým, tedy Šalamounu a Františku, kteří byli obecnímu zastupitelstvu trnem v oku. Obecní zastupitelstvo se v jejich případě rozhodlo využít možnosti vykázání jejich rodin z Čejčce, mělo se tak udát na základě stížnosti na okresním hejtmanství v Hodoníně. V celé stížnosti zastupitelé označují Rotterovy za bratry, ze sčítacích operátů vyplývá, že František Rotter narozený roku 1837 byl otcem Jakuba Rottera a dalším Františkovým synem mohl být buďto Šalamoun nebo David. Tito dva poslední jmenovaní se totiž narodili v jiném měsíci stejného roku, tudíž se nemohlo jednat o bratry. Na zasedání obecního zastupitelstva v únoru roku 1883 byly výhrady vůči bratrům Rotterovy shrnuty do následujících bodů:

- 1. Roku 1873 byl Šalomoun Rotter pro zapovězenou hru v karty c. k. okresním soudem v Hodoníně trestán.*

¹⁹⁵ VRÁNA, K: *Moje paměti*, s. 78.

¹⁹⁶ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

¹⁹⁷ VRÁNA, K: *Moje paměti*, s. 78.

2. *V roce 1875 byli František a Šalomoun Rotter opětně skrze zapovězené hrání v karty trestáni.*
3. *V roce 1876 byl František Rotter rozsudkem c. k. Krajského úřadu v Uh. Hradišti dto. 30. srpna 1876 čís. 6273 skrze zaviněný úpadek k 12 týdennímu vězení jedným postem odsouzen.*
4. *Skrze kupování podezřelého zboží rozsudkem c. k. okresního soudu v Hodoníně ode dne 31. ledna 1876 čís. 102 byl k pokutě 10 zl. odsouzen.*
5. *Pro přestoupení živnostenského řádu byl 2krát trestán a po třetí obdržel důtku.*
6. *V roce 188¹/₂ v Hradišti skrze zločin podvodu ve vyšetřování.*
7. *Obec Čejč byla nucena pomoci politického úřadu vyhledávati an si Franc Rotter z nařízení představených obecních posměch činí z dané mu rozkazy plniti se zdráhá.*
8. *Všichni tři bratři Rotterové chovali se ohledem na volbu dne 26. listopadu 1882 odbyvanou tak pohoršlivě, že byli příčinou až podnes panujícího rozhořčení mezi zdejšími občany, které každého okamžení k nezákonným výstupům propuknouti může, ačkoliv ani k volbě oprávnění nebyli.*
9. *Byli též skrze popuzování proti státěm zařízeným ústavům ve vyšetřování.*
10. *Také skrze porušení hranic na polích vícekrát již byli soudně stíhaní Franc a Salomon Rotter.*
11. *Muselo se též proti ním více žalob skrze porušování majetku zadati.*
12. *Žije Frant. Rotter, jenž četnou rodinu má, se svou manželkou v nesvornosti, trýzní ji, tak že často modřinami pokryta bývá.¹⁹⁸*

Na základě těchto prohrěšků se obecní zastupitelé rozhodli podat žádost na okresní hejtmanství o schválení a ustanovení krátké lhůty vypovězení z Čejče Františka, Šalamouna a Davida Rotterových do Holíče. V žádosti o jejich vyloučení z obce

¹⁹⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru*, rok 1883, inv. č. 3.

zastupitelstvo dále zdůrazňovalo jejich celkovou špatnou pověst, a především popuzování obyvatel proti zastupitelům a záměrné vytváření chaosu. Tento proces se však neobešel bez komplikací, jelikož bylo zjištěno, že v Uhrách bratři Rotterové nemají platné domovské listy. Když byli požádáni o jejich zaopatření, odpověděli, že žádná domovská práva nepotřebují a nadále náleží do Čejče¹⁹⁹.

Otázkou zůstává, co přesně představovali bratři Rotterové pro zastupitele a jaké přestupky byly ty nejzávažnější, jestli proti dobrému chování, nebo proti jejich osobě. Dalším důležitým faktem bylo, že Rotterové, ať už bratři či nikoli, provozovali mezi lety 1879 a 1897 v Čejči vinopalnu²⁰⁰. František Rotter měl další problémy se zákonem roku 1900. Vypovídá o tom dopis z hodonínského okresního soudu adresovaný panu radnímu z Hovorán a předsedovi zdravotního čejčského obvodu Josefu Soldánovi, kterému soud udělil pokutu za porušení zákona ve výši 300 zlatých. Hostinský František Rotter z Čejče a hostinský Berthold Sax z Čejkovic byli uznáni vinnými za „zločin svádění ku zlému užívání moci úřední dle § 105 tr. z. a § 104 tr. z., byli odsouzeni k trestu žaláře a obnosy Františkem Rotterem a Bertholdem Saxem k podplacení podané byly prohlášeny za propadlé.“ František Rotter měl podplatit hovoranského radního Josefa Soldána 300 zlatými, přednostu obce Terezína Jiřího Valentu 100 zlatými a rolníka Martina Bravence z Karlína 30 zlatými. Ze stížnosti bohužel přímo nevyplývá, za jakým účelem byli úředníci Františkem Rotterem podpláceni²⁰¹.

Ve sčítacích operátech se již od roku 1910 Jakub Rotter neobjevuje, nicméně jeho ekonomické zájmy se nijak nezměnily, jelikož Jakub Rotter neustále patřil do prvního voličského sboru, kde dokonce disponoval dvěma voličskými hlasy, jelikož jeho jméno se ukrývalo společně s Davidem Hoffmannem pod jménem sladovny²⁰².

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, rok 1883.

²⁰⁰ MZA, fond F5 Velkostatek Hodonín, *Pronájem vinopalny v Čejči bratrům Rotterovým 1879–1896*, inv. č. 881.

²⁰¹ SOKA Hodonín, fond Zdravotní sbor-Čejč, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

²⁰² SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

Jakub Rotter se později stal jediným vlastníkem sladovny; jeho podnikání v Čejčce definitivně končí roku 1921, kdy koupil továrnu na čokoládu v Řečkovících, kam se přestěhoval²⁰³.

K předchůdci Karla Vrány Mořici Scholzovi se také příliš informací nedochovalo. Jeho jméno zaznělo ve vztahu k obecní samosprávě pouze v případě jmenování správce obecní cihelny. Po nástupu Karla Vrány na místo starosty byl za správce cihelny zvolen jeho blízký spolupracovník a radní Bernard Krupica²⁰⁴. Předěšlým správcem obecní cihelny byl Eduard Seelenfried, který se podle obecní kroniky nepřenesl přes své odstavení od politického dění v obci²⁰⁵, když se roku 1897 dostal do zastupitelstva pouze jako náhradník a v dalších letech již neuspěl vůbec²⁰⁶. Eduard Seelenfried je kronikou líčen také jako člen *německo-židovské* opozice nejprve pod vedením starosty Mořice Scholze a poté jeho nástupce Jakuba Slabého²⁰⁷. Jakuba Slabého jako starostu literatura opomíjí, jeho starostování bylo ale doloženo v protokolech obecního zastupitelstva, kdy po nástupu Karla Vrány protahoval předložení obecních účtů²⁰⁸.

Eduard Seelenfried se pokoušel volbu Bernarda Krupice napadnout, když obvinil členy obecního zastupitelstva z „*nesprávného hospodaření s obecním jměním*“, které rozváděl do jednotlivých bodů, z nichž nejdůležitější byly: 1) Obecní cihelna byla převzata do vlastní režie, aniž by proběhlo hlasování všech daňových poplatníků, 2) obec si vypůjčila 1 200 zlatých bez svolení zemského výboru, 3) správci Bernardu Krupicovi byla určena také bez souhlasu zemského výboru odměna ve výši 198 zlatých, 4) obec přislíbila zaplatit bývalému správci částku 380 zlatých za převzetí náradí v cihelně,

²⁰³ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 132.

²⁰⁴ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Živnosti 1897–1944*, inv. č. 50.

²⁰⁵ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 156.

²⁰⁶ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby*, inv. č. 39.

²⁰⁷ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 156.

²⁰⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, inv. č. 4.

kterou doposud neuhradila. Jeho stížnost byla ale u zemského výboru zamítnuta. Zemskému výboru byly předloženy také obecní účty, které byly shledány v pořádku. Pře ohledně správcovství v cihelně byla podle dochovaných dokumentů posledním sporem mezi *starým* a *novým* zastupitelstvem.

4 ROZPOČTOVÁ POLITIKA ČEJČE

Obecní rozpočty teoreticky uchopil Karel Maier, který za výraznou změnu považoval Daňový zákon 220/1897. Zákon důsledným způsobem rozdělil obecní rozpočet na řádný a mimořádný, rozčlenil také zdroje příjmů obecních rozpočtů. Do řádných příjmů náležel pravidelný výnos z obecního jmění a obecních fondů, příspěvky, poplatky, přirážky a dávky, čistý zisk z obecních výdělečných podniků a ostatní pravidelné příjmy. Do mimořádných příjmů řadil mimořádné výnosy z obecního jmění, výnosy z půjček, mimořádné příspěvky, poplatky, dary, příjmy z prodeje obecního majetku a pravidelně se neopakující příjmy²⁰⁹.

Rozpočty moravských měst a městeček byly ještě v první polovině 19. století velmi nízké a jejich struktura jednoduchá²¹⁰. Alespoň menší náhled na finanční stránku obce Čejč od roku 1878 do roku 1892 poskytují Zápisy ze zasedání obecního výboru. Rozpočet je v nich rozdělen pouze podle výše celkových příjmů, od kterých jsou odečteny celkové výdaje bez složitější struktury²¹¹. Složitější struktury nabyly rozpočty obce dochované až od roku 1894, ze kterých je již možné získat velmi podrobné informace o finanční politice obce²¹². Sestavování rozpočtu mělo odpovídat skutečným poměrům. Zastupitelé se neměli snažit o na pohled příznivě nízký rozpočet, který by později zcela neodpovídal reálným požadavkům, následkem čehož by nepokryl neodkladné potřeby. Neměl být ale také přemrštěný, aby nedocházelo k vybírání větší obecní přirážky, než bylo skutečně potřeba²¹³.

²⁰⁹ MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1914*. Praha 2005, s. 54. (dále jen *Hospodaření a rozvoj českých měst*).

²¹⁰ KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 212.

²¹¹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1872–1896*, inv. č. 3.

²¹² SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty 1894–1919*, inv. č. 41.

²¹³ TAMTÉŽ.

V obecním rozpočtu byly příjmy rozděleny celkem do pěti kategorií. Do řádných příjmů se započítávaly například výnosy z nájmu obecních pozemků, z obecních cihlen, z hospod, výnosy z prodeje trávy, výnosy z pronajatých pastvin, z prodeje stavebních míst, pohledávky ze starších obecních přírážek a finanční hotovost. Mezi příjmy z nemovitého majetku patřily příjmy z nájmu honby, polí, pastvin, zelnice, kostivárny, poplatky z obecních cihlen. Mezi příjmy ze jmění movitého se řadily poplatky z trhů (výročních, dobytčích, obilných), úroky z dlužních úpisů, cenných papírů, státních úpisů a stavebních míst. V běžných příjmech se objevovala přírážka k přímým daním a příjem z porážky dobytka. Nejvíce položek měly příjmy různé, nalezneme v nich například zalesňovací státní subvence a subvence na dobytek, příjmy z občasného prodeje obecního majetku, z odprodeje stromků a další. Nejvyšší příjem obci plynul z obecních cihlen a nájmu hospody Nový svět²¹⁴.

Výdaje již svým rozsahem značně převyšovaly obecní příjmy a rozdělovaly se do zhruba sedmi kategorií podle aktuální potřeby. Do řádných vydání náležely příspěvky do chudinského fondu, úroky z prodlení, pozemkové, důchodkové a domovní daně z kmenového jmění, popřípadě vklady do cihelny. Mezi správními výlohami se objevovaly náklady na kancelářské potřeby, kolky, cestovní výlohy, pojištění obecního majetku, předplatné Věstníku okresního hejtmantství, tiskopisy, plat obecnímu strážníkovi, příspěvek obvodnímu lékaři, nájem za nemocnici, nájem pozemků velkostatku a příspěvky zvěrolékaři. Do odměn a náhrad náležely platy radních, náklady na prohlídku dobytka a masa, odměny výběřčím a zvěrolékaři na výročních trzích, odměny prohlížitelům dobytka a plat za noční hlídku. Do policejních výloh patřil celoroční policejní plat, plat ponocného, příspěvky na šaty a náklady na vězení²¹⁵.

Nejvíce finančních prostředků bylo zpravidla určeno místní škole. Školní náklady byly rozděleny na řádné a mimořádné. Do řádných se zapisovaly pravidelné náklady na učitelské platy, na tiskopisy pro místní školní radu, na údržbu a vytápění školní budovy,

²¹⁴ TAMTÉŽ.

²¹⁵ TAMTÉŽ.

na inkoust a křidu, na vládní věstník, na uhlí a na dřevo. Mimořádné náklady vznikaly v souvislosti s přestavbou nebo údržbou školy, když bylo potřeba nakoupit stavební materiál, pracovní nářadí nebo zaplatit stavební práce²¹⁶.

Náklady, které se řadily do kategorie různé, vznikaly podle aktuální potřeby a byly vynakládány například na opravy obecního majetku, cestovní výlohy, kolky, zakoupení obecního býka a náklady s ním spojené, výlohy při církevních a lidových slavnostech, poštovné, příspěvek na Matici školskou, Červený kříž a příspěvky místnímu hasičskému sboru. Vojenské výlohy zahrnovaly především náklady na odvody vojáků a další výlohy s tím spojené²¹⁷.

Část rozpočtu spadala do běžných nákladů. Šlo o náklady spojené s pěstováním obecních stromů, příspěvky sirotčinci v Liptálu, na sbírku Komenského ve Vídni, Národní jednotě pro jihozápadní Moravu, Ústřední Matici školské, předplatné periodika Naše obec, příspěvky Matici Brněnské, Milosrdným bratřím v Příboře, Národní Jednotě, Spolku Komenského, hasičskému sboru v Kobylí, Mariánskému ústavu a české škole ve Vítkovicích²¹⁸.

Rozpočet byl sestavován koncem roku, který předcházel roku, na který byl rozpočet plánován. Nejlepším způsobem, jak nastínit průběh sestavování a schvalování rozpočtu, je prezentovat jej na modelovém příkladu z vybraného roku 1904, jelikož se pro něj dochovalo nejvíce úředního materiálu. Rozpočet tehdy sestavoval radní a obecní hospodář Jakub Rylka. Vyhláškou z 20. listopadu roku 1904 obecní zastupitelstvo informovalo obyvatelstvo Čejče, že po dobu 14 dní od jejího vydání bude obecní rozpočet předložen k nahlédnutí pro všechny, kdo v obci odvádějí přímou daň. Během této 14denní lhůty mohli daňoví poplatníci podávat námitky u představenstva obce²¹⁹.

²¹⁶ TAMTÉŽ.

²¹⁷ TAMTÉŽ.

²¹⁸ TAMTÉŽ.

²¹⁹ TAMTÉŽ, rok 1905.

Položky příjmů a výdajů odpovídaly výši, která byla vyměřena podle výsledků účtů z předchozího roku. Jelikož se uzavírání účtů mnohdy protahovalo, hlavně kvůli vydobývání pohledávek, mohli zastupitelé vycházet z účtů předešlého roku. To znamená, že například do rozpočtu na rok 1910 mohly být zařazeny výsledky obecních účtů z roku 1908, ze kterých mohli zastupitelé vycházet²²⁰.

Finanční zdroje, ze kterých podle legislativy měla obec zajišťovat svůj chod, byly nedostatečné již v 60. letech 19. století. Není divu, že v posledních desetiletích před válkou, kdy města prodělávala překotné změny, již nemohly stačit ani při snaze o co nejvyšší hospodárnost²²¹. V souvislosti se vzájemně propojenými procesy industrializace, urbanizace a výstavby moderní komunální infrastruktury zažily komunální finance revoluci na straně jak výdajů, tak příjmů. Výdaje na budování nutných infrastrukturních zařízení neustále narůstaly a získávání finančních prostředků bylo velmi složitým²²².

Zastupitelstvo na zasedání 13. prosince 1904, za přítomnosti zástupce velkostatku hospodářského příručího Josefa Kasnera, projednávalo rozpočet sestavený obecním hospodářem na rok 1905. Starosta přečetl jednotlivé položky a vyzval členy obecního výboru, aby podali své návrhy, vyjádřili námítky a možné dodatky. Po vyřešení námitek byl navržen rozpočet a podle výsledku byla stanovena výše přírážky k přímým daním²²³. K rozpočtovému schodku docházelo, jak vypovídá následující tabulka, pravidelně a jeho výše byla proměnlivá.

²²⁰ TAMTÉŽ, rok 1913.

²²¹ KLADIWA, P.: *Vývoj legislativy*, s. 93.

²²² KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 212.

²²³ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1872–1896*, rok 1905, inv. č. 3.

OBR. 12 Přehled příjmů a výdajů

Rok	Příjmy	Výdaje	Rozpočtový schodek
1877	—	—	180
1885	578	1162	584
1886	582	1261	679
1887	1545	2306	761
1888	1760	2207	447
1889	—	—	608
1990	1224	2198	974
1891	1443	1901	458
1893	1280	2463	1183
1895	—	—	1217
1896	1231	677	554
1897	1872	3730	1858
1899	942	3592	2650
1900	2153	6650	4497
1901	2063	4802	2739
1902	2371	7911	5540
1903	2504	7325	4821
1904	2883	6800	3917
1905	2885	7600	4742
1906	2835	10108	7273
1907	2699	7998	5299
1908	3309	8808	5499
1909	2815	8320	5505
1910	3043	10800	7757
1911	4460	13093	8633
1912	7160	15641	8431
1913	6141	13404	7263

Zdroj: SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1872–1896*, inv. č. 3.

Pozn.: K letům 1877, 1889 a 1898 byl uveden pouze rozpočtový schodek a o rozpočtu roku 1894 a 1898 nebyl nalezen žádný záznam. Do roku 1899 jsou finanční částky uváděny ve zlatých a od roku následujícího v korunách.

Obec mohla požadovat od svých občanů příspěvky na uhrazení rozpočtového schodku formou místních samostatných dávek, služeb nebo přirážek k daním. Bylo možné

vybírat dávky ze spotřeby alkoholických nápojů nebo ze psů a poplatky za administrativně správní úkony, významnější podíl na rozpočtech měla potravní daň²²⁴. Rozpočet obce Čejč se dostával do rovnováhy prostřednictvím obecní přirážky. Stanovována byla tak, že finanční sekce obecního výboru připravila návrh rozpočtu obce na následující rok, výdaje byly odečteny od příjmů a vzniklý rozpočtový deficit měl být pokryt dostatečně vysokou přirážkou k výši přímých daní (celková výše přímých daní na následující rok byla známa)²²⁵.

Přirážky mohly být vypisovány k přímým daním z pozemků, domů, živnosti nebo důchodu. U nepřímých daní to poté mohla být přirážka ke spotřební dani, které podléhaly vybrané potraviny jako lihové nápoje, cukr, pivo, maso, víno nebo mošt. Přirážka mohla být vybírána pouze v rozsahu odpovídajícím spotřebovanému množství dané komodity. V období mezi lety 1896 a 1927 mohly obce vybírat přirážky k přímým daním z pozemků, z nezastavěných pozemků (základem daně byl katastrální výtěžek), z domů (činžovní) či z pronajímaných budov (základem daně byl výnos z nájemného), dále přirážky k potravní a rentovní dani²²⁶.

Jako úřední doklad byl sepsán protokol o přirážce k přímým daním, který potvrzoval, že jednání byly přítomny alespoň dvě třetiny obecního zastupitelstva a zastupitelstvo tedy bylo způsobilé k platným usnesením. V předmětu protokolu byl uveden rozpočet v podobě příjmů a výdajů, a také výše odváděné přímé daně velkostatku a výše obecní přirážky k přímým daním, kterou se měl pokrýt rozpočtový schodek. Protokol byl ukončen schválením jak ze strany zastupitelů, tak ze strany zástupce velkostatku²²⁷. Pro uvalování přirážek k přímým daním platila schvalovací pravidla. V případě stanovení přirážky do 30 % k přímým daním a do 20 % k nepřímým daním byl pro obec nutný souhlas okresního zastupitelstva, v případě přirážky do 50 % k přímým

²²⁴ MAIER, K.: *Hospodaření a rozvoj českých měst*, s. 52.

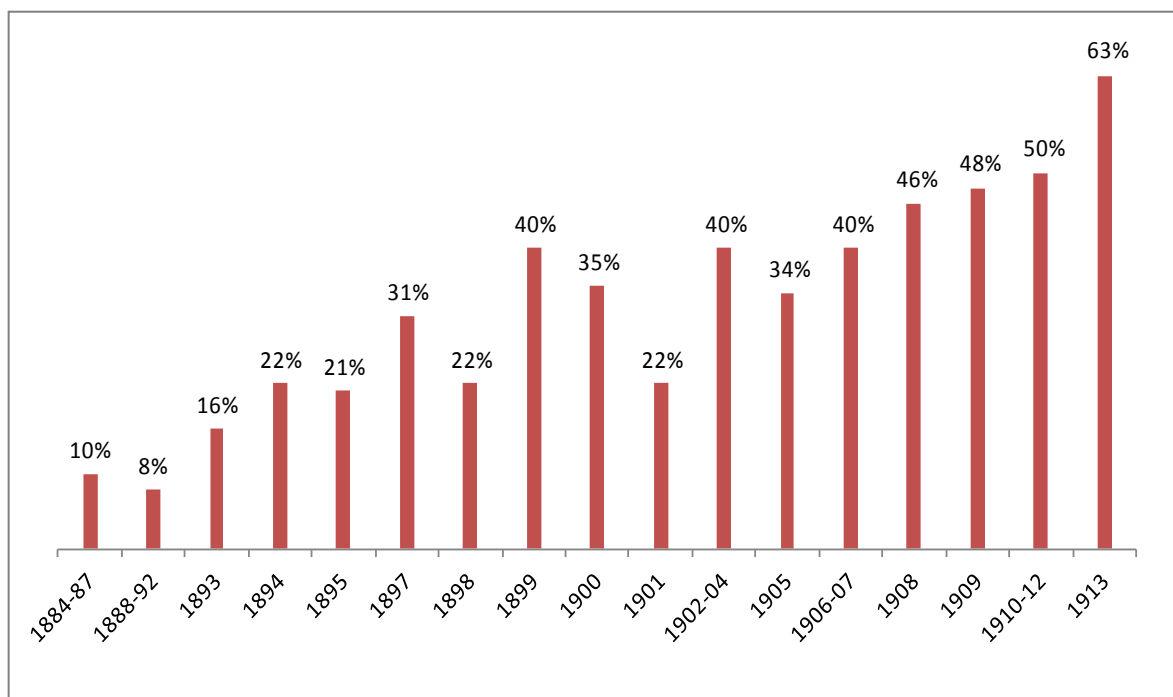
²²⁵ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty 1894–1919*, rok 1913, Poučení, inv. č. 41.

²²⁶ MAIER, K.: *Hospodaření a rozvoj českých měst*, s. 53–54.

²²⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty 1894–1919*, rok 1905, inv. č. 41.

a do 30 % k nepřímým daním byl nutný souhlas místodržitelství. Další omezení platila pro příjmy z obecního podnikání²²⁸.

OBR. 14 Výše obecní přírážky mezi lety 1884 a 1914

Zdroj: Od roku 1884 do roku 1893 SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty*, inv. č. 41, Od roku 1894 do roku 1913 SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru*, inv. č. 3.

Poznámka: Pro rok 1896 se výši obecní přírážky nepodařilo zjistit.

Ještě v 60. a 70. letech 19. století se podle Pavla Kladiwy obecní představitelé snažili zachovat bezpodmínečnou rovnováhu obecního hospodaření, vyvarovat se přijímání půjček a vyhnout se budování komunálních monopolních podniků, to znamená vodovodů, kanalizací, centrální porážky či veřejného osvětlení. Tento ustrnulý model přirozeně nevydržel dlouho, značnou měrou k tomu přispěly zdravotně-hygienické důvody. Od 80. let odstartovala vlna komunalizace vyžadující na obcích poměrně velké finanční investice²²⁹.

²²⁸ MAIER, K.: *Hospodaření a rozvoj českých měst*, s. 53.

²²⁹ KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 213.

Tento model nelze zcela aplikovat na rozpočtovou politiku Čejče, vlna komunalizace zde sice nastala, ale odstartovala až začátkem 20. století. Do roku 1906 se výše obecní přírážky nepravidelně snižovala a zvyšovala, obecní zastupitelé se totiž zvyšování přírážek obávali, nicméně od roku 1906 se její stoupající tendenci nedalo zabránit.

Je samozřejmé, že růst obecní přírážky je pro různé oblasti odlišný. Nelze srovnávat malou obec, jakou byla Čejč, s dynamicky se rozvíjejícími průmyslovými centry. Ale i u větších obcí se najdou výjimky, které ze srovnání s ostatními podobnými lokalitami vycházejí spíše podprůměrně. Například Opava se v nárůstu obecní přírážky kolem přelomu 19. a 20. století příliš neliší od Čejče, mezi lety 1893 a 1900 tam byla obecní přírážka 47 %, mezi lety 1906 a 1908 43 % a k rokům 1910 a 1911 dosáhla 50 %²³⁰.

O modernizaci obce započatou ke konci 19. století se zasloužil především na tehdejší poměry velmi pokrokový starosta Karel Vrána, který roku 1897 elektrifikoval svůj mlýn a Čejč díky tomu jako jedna z prvních obcí v okrese disponovala elektrickým osvětlením, jelikož osvětlení bylo napájeno agregátem z Vránova mlýna. Postupem času si elektřina našla cestu i do ostatních čejčských hospodářství a domácností. Obec v téže době usilovala také o zřízení obecního vodovodu, jehož plán nakonec bohužel ztroskotal z důvodu přemrštěných podmínek ze strany velkostatku. Roku 1916 tak byl dokončen pouze soukromý Vránův vodovod a jeho zpřístupnění se veřejnost dočkala až v roce 1922²³¹.

Navyšování obecních přírážek bylo pouze nouzovým řešením, což si obecní zastupitelé uvědomovali, a tak museli začít hledat nová dlouhodobá východiska²³². Na přelomu 19. a 20. století se podařilo rozmnožit obecní majetek, což pozvedlo ekonomické postavení obce. Ještě před rokem 1900 Karel Vrána prosadil výhodnou koupi

²³⁰ TAMTÉŽ, s. 229.

²³¹ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 196–197.

²³² KLADIWA, P.: *Obecní výbor Moravské Ostravy 1850–1913*. Ostrava 2004, s. 124–126.

dvou cihelen do obecního majetku, šlo o cihelnu Za jezerem a cihelnu Pod horou. Zavedl také vybírání poplatků za veterinární prohlížení dobytka a masa. Dále přišel s myšlenkou sázení ovocných stromů podél silnic a na lesních stráních, což se časem také promítlo do obecních příjmů. Dosavadní literatura považuje za úspěšné završení ekonomických kroků starosty Vrány zřízení betonových chodníků v rušnějších částech Čejče, kterými se obec pyšnila jako první v širokém okolí. Tato informace pochází z obecní kroniky, která bohužel nepřibližuje, jakým způsobem se výstavba chodníků financovala, žádné zmínky nebyly nalezeny ani v zápisech ze zasedání zastupitelstva, ani v obecních rozpočtech²³³. Modernizace ale vyžadovala velké množství finančních prostředků, což se přirozeně promítlo do obecního rozpočtu. Obecním představitelům tak nezbyvalo než obhajovat u obyvatelstva zvyšování obecních přírážek²³⁴.

Den po zasedání zastupitelstva, tedy 14. prosince 1905, představenstvo obce oznámilo vyhláškou výši obecní přírážky, na kterou mohly být podávány námítky k obecnímu představenstvu. Vyhláška také uvádí, zda byly námítky podány, či nikoli. Podle dochovaných vyhlášek nedošlo ze strany obyvatel Čejče k formálnímu projevení nesouhlasu s výši obecní přírážky, tomuto závěru nasvědčují také zápisy ze zasedání obecního představenstva, ve kterých by se jistě projevy nesouhlasu projednávaly²³⁵.

Problémy při určování výše obecní přírážky podle dochovaného materiálu vyvstaly roku 1908, přesněji koncem roku 1907, kdy byla projednávána její výše. Na zasedání obecního představenstva 10. prosince 1907 při obvyklém schvalování obecního rozpočtu bylo starostou předneseno, že podle výkazu c. k. Hlavního berního úřadu v Hodoníně z roku 1906 by podle předepsaných daní stačila 43% přírážka. Z důvodu živelných pohrom, které Čejč postihly během roku 1907, však zastupitelé předpokládali zvýšení daňového základu a obecní přírážku pro rok 1908 navýšili na 50 %²³⁶. Výše přírážky byla upravena

²³³ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 197–198.

²³⁴ KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 213.

²³⁵ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty*, rok 1905, inv. č. 41.

²³⁶ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru*, rok 1907, inv. č. 3.

a konečně zastupiteli schválena na lednovém zasedání roku 1908, kdy byla snížena na konečných 46 %²³⁷. I když došlo k pokusu o poměrně razantní zvýšení obecní přírážky, námitky proti její výši ze strany daňových poplatníků nevznikly²³⁸.

Všeobecně platilo, že k vyrovnání schodku řádných výdajů má sloužit přírážka k přímým daním a ke krytí mimořádných výdajů další finanční zdroje jako půjčky, které poskytovaly peněžní ústavy. Především na venkově měly velký význam záložny, které byly zřizovány za účelem vzájemné výpomoci mezi lidmi žijícími ve stejné komunitě, kterým měly napomáhat k realizaci ekonomických cílů. Záložny se staly místem, kam její členové ukládali drobné finanční prostředky, které byly opět členům záložny půjčovány jako krátkodobé úvěry. Při jejich zřizování zpravidla stáli významní představitelé politického a ekonomického života dané lokality. První česká záložna byla zřízena ve Vlašimi roku 1858, další vznikaly především po uvolnění poměrů po Říjnovém diplomu a vydání Schmerlingovy ústavy na počátku 60. let 19. století²³⁹.

Podle Vlastivědy moravské byla v Čejči založena roku 1908 občanská záložna a ve stejném roce byl založen také Spořitelní a záloženský spolek²⁴⁰. Bohužel se k této instituci nedochovala žádná agenda přibližující její činnost. V zápisech ze zasedání obecního zastupitelstva se objevila jediná zmínka o peněžním ústavu, kdy se jednalo o pozvánku starostovi Vránovi na zasedání Kontribučenské spořitelny v Hodoníně. Fond Kontribučenské spořitelny Hodonín nebyl doposud zpřístupněn k nahlížení²⁴¹.

²³⁷ TAMTÉŽ, rok 1908.

²³⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní rozpočty 1894–1919*, rok 1908, inv. č. 41.

²³⁹ MAIER, K.: *Hospodaření a rozvoj českých měst*, s. 54–66.

²⁴⁰ HLAVINKA, K.–NOHÁČ, J.: *Vlastivěda moravská*, s. 139.

²⁴¹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1908, inv. č. 4.

4.1 Zdravotní péče

Od druhé poloviny 19. století převzaly zajištění zdravotní péče nad obyvatelstvem obce, od kterých se současně vyžadovala finanční podpora na lékaře, výstavbu a provoz nemocnic, porodní báby, prohlížitele masa a další. Zhruba do konce 18. století a počátku století 19. lidé v západní a střední Evropě umírali nejčastěji na mor nebo na nedostatek potravy. Obecní zastupitelstva se od druhé poloviny 19. století potýkala se zcela jinými chorobami²⁴².

Obyvatelstvo bývalo nakaženo infekčními nemocemi jako tyfus či tuberkulóza a dětskými nemocemi jako spalničky nebo zarděnky, které se velmi rychle šířily především v městském prostředí. Závažnost nemocí se samozřejmě lokalita od lokality lišila, rozhodujícími faktory ale byly kvalita vody a kanalizace, dostupnost a kvalita zdravotní péče, čistota životního prostředí, způsob a kvalita bydlení, preventivní opatření, kvalita stravy, finanční stránka pacientů, a samozřejmě způsob života. Lékařskou péči si lidé museli platit, z této povinnosti byli však vyňati obecní chudí, kterým byla lékařská péče zajišťována bezplatně²⁴³.

Důležitým krokem osvícenecké vlády habsburské monarchie bylo vydání Říšského zdravotního řádu roku 1770. Pro druhou polovinu 19. století byl poté platný Zemský prováděcí zákon pro Moravu vydaný roku 1884. Kromě jiných ustanovení dával povinnost zaměstnávat jednoho či více obecních lékařů, podle velikosti obce²⁴⁴.

Hrozivá situace co se týče hygienických poměrů, byla především ve větších průmyslových městech. S nástupem industrializace se totiž taková města začala stávat místy nevhodnými pro lidské zdraví. Do nástupu městské hromadné dopravy, tedy zhruba do konce 20. století, byl průmysl koncentrován v těsné blízkosti obydlených částí města. Městští lékaři se stávali důležitými špičky modernizace a všeobecného zlepšení hygieny.

²⁴² KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 113.

²⁴³ TAMTÉŽ.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 114.

Apelovali na obecní zastupitele, aby poskytovali z obecního rozpočtu finanční prostředky na výstavbu moderních jatek, prosazovali také výstavbu moderní sanitární infrastruktury, tedy vodovodu a kanalizace²⁴⁵.

4.1.1 Stavba nového hřbitova

Ke zlepšení hygienických podmínek zásadním způsobem vedlo vhodné umístění hřbitova. Ve druhé polovině 19. století se hřbitovy začaly budovat na okrajích obcí, jednak z kapacitních důvodů, ale především z důvodů hygienických. Nevhodné situování hřbitova totiž mohlo zapříčinit nemoci nebo v horším případě vznik epidemií. „*Například starý novojičínský hřbitov se vedle kapacitních problémů potýkal s tím, že vzlínající spodní voda bránila rozkladu těl, která v nezetleném stavu zůstávala 15 i více let. Hrozilo tak, že se znečištěné spodní vody stanou původcem nemocí, v horším případě i epidemií.*“²⁴⁶

Ne vše se samozřejmě obešlo bez komplikací, obecní zastupitelstva se mnohdy zdráhala přemístit hřbitovy mimo hlavní obytnou zástavbu. Otázka důstojného situování hřbitova alespoň poblíž centra obce však musela jít dříve či později stranou z důvodu mnohdy alarmující zdravotně-hygienické situace²⁴⁷. O stavbě nového hřbitova se v Čejči začalo jednat v srpnu roku 1898, kdy se uvažovalo o společné stavbě hřbitova Čejče se sousední obcí Terezín. Obci Terezín byl podán návrh, že stavba by se mohla uskutečnit ve spolupráci, pokud se budou obě obce finančně podílet stejným dílem. Nakonec ale stavbu provedla pouze obec Čejč. Pro záležitost stavby hřbitova byla z řad zastupitelů zvolena čtyřčlenná komise, do které byli zvoleni Karel Vrána, František Holešinský, Vendelín Holešinský, Bernard Krupica a Jakub Rylka²⁴⁸.

Na říjnovém zasedání se zastupitelé opět vyslovili o nutnosti vybudování nového hřbitova, kdy argumentovali zdravotní prospěšností stavby. Složení komise bylo upraveno,

²⁴⁵ TAMTÉŽ.

²⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 115.

²⁴⁷ TAMTÉŽ.

²⁴⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1872–1896*, rok 1898, inv. č. 3.

takže nyní zahrnovala radního Františka Holešinského, radního Bernarda Krupicu a *nečlena* obecního zastupitelstva obchodníka Františka Schnitzlera. Pro tuto chvíli bylo prvořadým úkolem hřbitovní komise vypracování rozpočtu na stavbu a také volba vhodného místa. Hned na dalším zasedání se Bernard Krupica vyslovil o čestném poslání komise a zdůraznil, že komise za svoji práci nepožaduje žádné finanční ohodnocení²⁴⁹.

Další zasedání bylo svoláno ve stejném měsíci výlučně za účelem řešení stavby hřbitova, nejprve se projednávaly návrhy vhodného místa pro stavbu. Členové hřbitovní komise za vhodné místo považovali pozemek *za sífkou*, náležící do pozůstalosti Karla Feyla a pozemek náležící Vilému Wachsmannovi. Komise předpokládala, že by tato plocha vystačila na dobu zhruba nadcházejících 20 let. Čistá plocha na pohřbívání byla odhadnuta na 120 m²²⁵⁰.

Komise vycházela z průměrné úmrtnosti, kdy ročně zemřelo zhruba 16 osob, plochu pro jednoho zemřelého komise určila na 3 m². Členové komise Jakub Rylka a František Schnitzler byli vyzváni, aby začali vyjednávat s majiteli pozemků, prozatím nezávazně, jelikož hlavní rozhodnutí spočívalo na zastupitelstvu obce. Úkolem Bernarda Krupice bylo nadále vyhotovení návrhu stavebního rozpočtu na oplocení a stavbu *umrlčí komory* neboli *márnice*²⁵¹.

Jednání o koupi pozemků se protáhlo až do září roku 1899, kdy nakonec zastupitelé odkoupili pozemek od velkostatku za dohodnutou cenu 10 krejcarů za 1 m². V záležitosti stavby nového hřbitova sváděli zastupitelé boj s finančními prostředky. Předpokládaný rozpočet povolený finanční náklad 900 zlatých byl nedostačující. Zastupitelé se proto rozhodli získat peníze na stavbu hřbitova odprodejem části kmenového jmění. Zbylé náklady měly být uhrazeny z peněz rozpočtem původně určených na osvětlení obce. Stavba

²⁴⁹ TAMTÉŽ.

²⁵⁰ TAMTÉŽ.

²⁵¹ TAMTÉŽ.

hřbitovní zdi byla zadána zednickému mistru Josefu Urbasovi. Součástí stavby bylo také vybudování zděného mostu přes příkop²⁵².

Koncem roku 1899 byla stavba hřbitova ukončena, zároveň ale vyvstala otázka, kde mají být pohřbíváni židé. Řešením této záležitosti byl pověřen František Schnitzler, který považoval za nutné postavit druhou márnici a dále plotem oddělit místo určené pro pohřbívání židovských spoluobčanů. Márnice by byla umístěna do dolního rohu hřbitova a sloužila by zároveň jako vchod na židovskou část hřbitova. Samozřejmě jak stavba márnice, tak stavba plotu by byla provedena na vlastní náklady židů. Řešení bylo odsouhlaseno bez jakýchkoli námitek²⁵³.

Na dalším listopadovém zasedání svolaném speciálně kvůli kolaudaci hřbitova, která proběhla bez komplikací, se opět mimo jiné primárně řešila otázka pohřbívání židů. Zastupitelstvo jim povolilo zřídit na vlastní náklady modlitebnu a zároveň schválilo požadavek, že v žádném případě nedojde k vykopání židovských hrobů po deseti letech, jak bylo stanoveno ze zákona, jelikož to bylo proti jejich vyznání. O dva dny později se ale konala další mimořádná schůze zastupitelstva, jelikož křesťanští obyvatelé Čejče protestovali proti odmítnutí desetiletého *turnusu* ze strany židů. Zastupitelé jednohlasně zrušili své usnesení z 28. listopadu 1899 a rozhodli, že hřbitov bude sloužit výhradně křesťanům, a tudíž náklady na hřbitov budou hrazeny křesťanskou náboženskou obcí²⁵⁴.

Tímto byl také zrušen prodej kmenového jmění, kterým měly být získány prostředky na stavbu hřbitova, zrušil se také plánovaný náklad 900 zlatých a také náklad na osvětlování obce v hodnotě 320 zlatých. Náklady na stavbu hřbitova se měly hradit prostřednictvím přírážky k přímým daním. V reálu to znamenalo, že pro křesťany byla roku 1899 přírážka k přímým daním 45% a pro židy 24,3%. Poslední listopadové zasedání bylo ukončeno zvolením nového náboženského výboru ve složení: Karel Vrána a František

²⁵² TAMTÉŽ.

²⁵³ TAMTÉŽ, rok 1899.

²⁵⁴ TAMTÉŽ.

Holešinský mladší. Tito pánové jako členové komise nadále zodpovídali za správu, účetnictví a vybírání poplatků potřebných na uhrazení stavby hřbitova²⁵⁵.

4.1.2 Činnost Zdravotního sboru obvodu Čejčského

O stavu zdravotní péče v Čejči podaly podrobnější obraz zápisy ze zasedání Zdravotního sboru obvodu Čejčského fungujícího od roku 1884. Již název uskupení napovídá, že zdravotní sbor pod svojí hlavičkou neměl pouze obec Čejč, ale také obce další, jmenovitě Čejkovice, Karlín, Hovorany, Mutěnice, Šardice a Terezín. Všechny obce měly ve sboru své zástupce, jejichž počet se odvozoval od počtu obyvatel. Předsedou sboru byl zvolen Josef Soldán z Hovorán a zástupcem za Čejč tehdejší starosta Mořic Scholz²⁵⁶.

Roku 1898 podala obec Mutěnice předsedovi sboru Soldánovi žádost o vyloučení ze zdravotního obvodu, jelikož se jí podařilo obstarat vlastního lékaře ochotného přesunout se do tamní obce. Jednání, hlavně ze strany Mutěnic, se ale protahovala, obec tak ze zdravotního sboru definitivně odešla až roku 1900, kdy se Mutěnice spojily se Starým a Novým Poddvorovem a Dolními Bojanovicemi v nový samostatný zdravotní sbor. Mutěnice ale nadále spolupracovaly s čejčským obvodem²⁵⁷. Zasedání sboru byla od roku 1899 svolávána do hostince pana Ludvíka Fialy v Čejči, tedy do prostor znovuobnovených čejčských lázní²⁵⁸.

Starostí zdravotního obvodu bylo zajištění lékaře, který sídlil v Čejči. Koncem 19. století se lékaři vyznačovali vysokým celospolečenským statutem. Právě oni sehráli významnou roli v rozvoji společnosti, když dohlíželi na zdravotní situaci v zemi. Lékaři byli absolventy některé z domácích lékařských fakult a v praxi poté podléhali výlučně předsedovi zemské zdravotní komise v Brně. Ranhojičství, porodnictví a lazebnictví

²⁵⁵ TAMTÉŽ.

²⁵⁶ SOKA Hodonín, fond Zs-Čejč II, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

²⁵⁷ TAMTÉŽ.

²⁵⁸ TAMTÉŽ.

bylo považováno za živnosti podléhající dohledu živnostenských grémií²⁵⁹. V Čejči bylo z těchto zdravotnických živností provozováno pouze porodnictví, kdy při sčítání lidu roku 1880 a 1900 byla v obci přítomna jedna porodní bába, roku 1910 se porodnictví věnovaly ženy dvě²⁶⁰.

V červnu roku 1885 jmenoval zemský výbor obecním lékařem pro zdravotní obvod Čejč Jiřího Hadingera²⁶¹. J. Hadingerovi byl vyměřen stálý roční plat 286 zlatých, který mu byl vyplácen od dubna roku 1886. Plat lékaře se postupem času navyšoval, navýšení se odvíjelo od nárůstu obyvatelstva²⁶².

Na finančním zajištění zdravotní péče se rovnoměrně podílely všechny obce čejčského zdravotního obvodu na základě souhrnu odváděných přímých daní v jednotlivých obcích. Čím vyšší byl počet obyvatel, tím vyšší musela daná obec poskytovat prostředky na zajištění zdravotní péče pro své obyvatele. Finanční podporu zdravotní obvod získával dále z Kontribučenské záložny ve Velkých Pavlovicích a ze záložny ve Ždánicích. Zemský výbor se snažil řešit situaci obcí, které zkrátka na zajištění lékařské péče neměly finanční prostředky, a přislíbil jim subvence s příspěvky ze zemských prostředků²⁶³.

Rozhodujícím faktorem při vyměření státní subvence byl opět souhrn přímých daní, který přesně vypovídal o finančních možnostech obcí. Státní subvence byly zdravotnímu sboru vypláceny pravidelně v předepsané výši, která se mohla časem v závislosti na růstu počtu obyvatel navyšovat. Roku 1886 byla roční státní subvence zvýšena z 200 zlatých na 256 zlatých. Roční subvence tak od tohoto roku pokryla na 90 % ročního lékařského

²⁵⁹ FASORA, L. a kol.: *Člověk na Moravě*, s. 62.

²⁶⁰ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

²⁶¹ SOKA Hodonín, fond Zs-Čejč II, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

²⁶² TAMTÉŽ.

²⁶³ TAMTÉŽ.

platu. Zdravotní obvod měl možnost žádat na zemském výboru o finanční příspěvek na lékařské cestovní výlohy, přičemž byl stanoven paušál na délku cesty, kterou musel lékař urazit za svými povinnostmi. Paušál byl vyměřen podle rozlohy zdravotního obvodu na 286 zlatých ročně, z čehož 57 zlatými přispíval zemský fond a pokryl tak 20 % celkových cestovních výloh. Každého roku musel zdravotní sbor předkládat účty zemskému výboru. Roku 1892 byl lékaři vyměřen celkový plat na 470 zlatých a cestovní paušál na 286 zlatých. Lékařský plat byl vyměřen podle počtu obyvatel jednotlivých obcí k poslednímu sčítání lidu roku 1890, kdy obvod zahrnoval celkem 8 741 osob. V předchozím sčítání lidu roku 1880 zdravotní obvod zahrnoval na 8 640 lidí²⁶⁴.

Důležitou povinností zdravotního obvodu bylo zajišťování a dodržování preventivních opatření, které zároveň vypovídají o informovanosti a akceptování zdravotních požadavků malou obcí, v našem případě Čejčí. Následkem epidemie cholery v italském Terstu roku 1886 zemské místodržitelství výnosem ze dne 16. června 1886, vyzývalo obecní zastupitelstva, aby „*neodkladně a přísně*“ provedla nařízení ze dne 3. července 1884. Protože cholera šířili převážně cizinci, kteří přicházeli z cholerou postižených oblastí, měla zastupitelstva věnovat větší pozornost pohybu cizinců v obci. Ti se většinou nejvíce zdržovali v hostincích, zastupitelé tak měli zprostředkovat nařízení hostinským, kteří měli dohlížet na jejich pohyb. V případě, že by se v hostinci objevil host nakažený cholerou, měla mu být okamžitě přivolána lékařská pomoc, „*a zvláštním poslem správa podána*“. Preventivním opatřením dále bylo zajištění lékařské prohlídky pro každého příchozího z Terstu. Povinností lékaře kromě preventivní prohlídky a minimálně tří denního dohledu nad dotyčnou osobou byla také dezinfekce oděvu²⁶⁵.

Obecní zastupitelstva byla také vyzvána, aby v případě podezření na cholera nebo dokonce výskytu ať už cholery či jiné nakažlivé nemoci o vzniklé situaci bezprostředně informovala okresní hejtmanství. V případě, že by tak neučinili, následovaly by sankce od zemského místodržitelství. Pro případné nemocné měly obce zřídit

²⁶⁴ TAMTÉŽ.

²⁶⁵ TAMTÉŽ.

nemocnici, nebo alespoň zvláštní místnost, jak už bylo po obcích požadováno před dvěma lety²⁶⁶.

Obce byly zpravovány a souběžně vzdělávány prostřednictvím dokumentu zvaného „*Poučení o choleře sdělné k vyzvání císaře krále ministeria záležitostí vnitřních vrchní zdravotní radou*“ schváleného ministerským výnosem ze dne 5. srpna 1885. Poučení shrnovalo dosavadní poznatky o choleře. Například, že cholera se velmi rychle šíří prostřednictvím dopravy, infikuje lidské tělo v zaživacím ústrojí a její zárodek se šíří z tenkého střeva. Jelikož byla cholera střevním onemocněním, obce byly hlavně poučovány o tom, jak se šíření nemoci vyvarovat hygienickými opatřeními, tedy kontrolou a dezinfekcí veřejných toalet, hlídáním zdrojů vody – platil zákaz praní prádla v řekách a rybnících s přítokem do veřejných studní, dále dohledem nad studněmi situovanými přímo nebo poblíž záchodů a hnojišť, zejména pokud voda obsahovala dostatečné množství živné látky zapříčiňující vývoj a rozmnožení cholery. Znáno byl také fakt, že zárodek cholery se mohl objevit a rozmnožit jednak v lidském ústrojí, ale také ve vlhké půdě²⁶⁷.

Boj s cholerou ve střední Evropě však i přes vydávání hygienických nařízení neustal. Bylo tudíž vydáno další nařízení ze dne 17. července 1887, v němž místodržitelství apelovalo na to, „*aby zdravotním poměrům věnována byla napjatá pozornost, pročez se pan předseda vyzývá, aby ihned zvolal zbor zástupců zdravotního obvodu.*“ Zástupci zdravotního obvodu měli neprodleně zhodnotit zdravotně-hygienickou situaci ve zdravotním obvodu Čejč. Důraz měl být kladen především na veřejnou péči o čistotu, na opravy studní a vodovodu, na znečištění studní a na zabránění kontaminaci pitné a také užitkové vody, jelikož v kontaminaci vody spočíval hlavní problém, kvůli kterému se šířily epidemie, zvláště cholera. Ostatní opatření zůstala stejná, například o nahlašování případů a jejich léčbě²⁶⁸.

²⁶⁶ TAMTÉŽ.

²⁶⁷ TAMTÉŽ.

²⁶⁸ TAMTÉŽ.

Roku 1892 bylo zdravotnímu obvodu nařízeno, aby se scházel pravidelně, a to alespoň jednou týdně za účelem projednávání opatření proti choleře. Téhož roku vydal zdravotní sbor za účelem preventivních opatření vyhlášku, která nařizovala, aby ve všech veřejných budovách, především ve školách a hostincích, byly řádně vydezinfikovány toalety. Ve škole se tak mělo stát důkladně hlavně před začátkem školního roku, vše mělo být vykonáno na vlastní náklady. Za tímto účelem byl v Čejči zřízen sklad s dezinfekčními prostředky pro celý zdravotní obvod, který měl spravovat obchodník František Schnitzler²⁶⁹.

Vedle zdravotního sboru byla důležitým orgánem dohlížejícím nad hygienou místní školní rada, která na jedné straně dostávala instrukce od okresní školní rady a na druhé straně okresní školní radu informovala o plnění svých povinností. Například v říjnu roku 1892 podávala zprávu o řádném vydezinfikování školní budovy lékařem Jiřím Hadingerem. Roku 1906 provedl lékař Josef Sovadina očkování celkem u 73 žáků²⁷⁰.

Místodržitelství bylo nespokojeno s pasivitou zastupitelů při plnění povinností, které jim byly ukládány stran § 27 odst. 8 obecního zákona a § 27, 28 a 29 domovského zákona. Obce totiž nesplnily povinnost zřídit v místě, kde bydlí lékař zvláštní místo pro chudé nemocné, kteří nemají střechu nad hlavou, nebo z nějakých důvodů nemohou být přepraveni do nemocnice. Zdravotnická místnost měla být vhodně vybavena pro případnou první pomoc nemocnému, měla sloužit jako útočiště pro rodičky bez domova nebo také pro lidi neschopné převozu do nemocnice, v případě rodících žen do porodnice²⁷¹.

Další kompetencí a současně povinností zdravotního sboru byla volba lékaře. Roku 1899 dosavadní lékař Jiří Hadinger těžce onemocněl a prozatím za svého nástupce určil Josefa Mandlera. Později dne 6. ledna 1899 Jiří Hadinger zemřel a Zdravotní obvod v Čejči

²⁶⁹ TAMTÉŽ.

²⁷⁰ SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč II, *Školní kronika*, inv. č. 2.

²⁷¹ TAMTÉŽ.

byl tak nucen uveřejnit konkurz s požadavky na obsazení volného místa lékaře. Obvod nabízel roční plat ve výši 470 zlatých a cestovní paušál ve výši 286 zlatých. Sbor oproti tomu požadoval po uchazečích o místo lékaře oprávnění k provozování lékařské praxe, rakouské státní občanství, fyzickou způsobilost, mravní bezúhonnost a dokonalou znalost českého jazyka slovem i písmem. Závěrem sbor žadatele o místo lékaře vyzýval, aby se s dostatečně opatřenými doklady přihlásili do 15. února 1899 u předsedy Soldána²⁷². Konkurz byl zveřejněn v Brněnských novinách²⁷³, Moravské Orlici a Lékařských novinách v Praze.

Z dopisu adresovaného předsedovi Soldánovi od doktora Bud'ánka, člena výboru Lékařské moravské komory, z roku 1899 vyplývá, že podle zpráv z okresních novin Náš kraj a Hodonínské listy mělo při volbě nového lékaře pro zdejší obvod dojít k uplácení. Předseda byl dopisem vyzýván, aby se k situaci co nejdříve vyjádřil a sdělil Lékařské komoře pravdu, zda tedy vzal od lékaře Mandlera úplatek v hodnotě 300 zlatých, a jestli byl podplácen ještě někdo další. Vyjádření předsedy Soldána mělo později sloužit k disciplinárnímu řízení s doktorem Mandlerem. Podplácení souviselo s případem Františka Rottera, celková peněžní suma byla poté odvedena do chudinského fondu²⁷⁴. Celý případ vysvětluje autor knihy o Čejči Jiří Čejka na základě paměti Karla Vrány jako národnostní boj, jelikož do té doby byla lékařská praxe obsazována pouze českými lékaři a Mandler byl národnosti německé²⁷⁵.

Kvůli aféře s podplácením se jmenování nového lékaře protahovalo. Nakonec podle dopisu ze dne 10. listopadu roku 1900 jmenoval moravský zemský výbor lékařem pro čejčský zdravotní obvod Josefa Sovadinu, který zastupoval Mandlera v době,

²⁷² TAMTÉŽ.

²⁷³ Moravská zemská knihovna. Digitalizovaná knihovna. *Brněnské noviny* [online]. Roč. 1899, č. 25 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:bd24d9a0-7463-11e3-b002-5ef3fc9ae867?page=uuid:285ed2e0-74c1-11e3-a32c-005056827e51&fulltext=%C4%8Cej%C4%8D>.

²⁷⁴ SOKA Hodonín, fond ZS Čejč II, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

²⁷⁵ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 199.

kdy probíhalo soudní řízení. Při jmenování byl lékaři Sovadinovi stanoven plat ve výši 1470 korun, z čehož příspěvek ze zemského fondu činil 530 korun. Oficiální zvolení Josefa Sovadiny proběhlo 26. února 1899 v hostinci Ludvíka Fialy, o místo praktického lékaře mělo tehdy zájem 9 účastníků konkurzu. Druhým v pořadí volby byl Šimon Škrla z Morkůvek, v pořadí třetí byl Josef Kloupal z Rudy a Josef Mandler obdržel pouhý jeden hlas. I když Josef Sovadina získal o jeden hlas méně nežli Šimon Škrla, členové zdravotního sboru hájící Josefa Sovadinu se zasadili o jeho přijetí na místo lékaře, jelikož si svým „*humánním a korektním jednáním*“ získal oblibu a důvěru obce²⁷⁶.

Josef Mandler byl úřadu zastupujícího lékaře zbaven do té doby, než bude Josef Sovadina s konečnou platností schválen lékařem čejčského obvodu, jelikož mu nebyla vyslovena důvěra zdravotního sboru. Zapojení Josefa Mandlera do aféry s úplatky vedlo k celkovému pohoršení obyvatel. Tímto celá záležitost neskončila, jelikož Mandler měl předat agendu zesnulého lékaře Hadingera jeho nástupci, tedy Josefu Sovadinovi, a i po výzvě ze strany zdravotního obvodu se tak nestalo²⁷⁷.

4.1.3 Budování obecního vodovodu

Obec Čejč se po celé sledované období potýkala s nedostatkem pitné vody, kterou si obyvatelé museli dovážet na vlastní náklady z odlehlejších studní. Jedna se nacházela ve vzdálenější části Čejče zvané *Trávníky* před císařským dvorem a místními byla zvaná *Heliga*. Voda z ostatních vodních zdrojů byla pro spotřebu velmi tvrdá, nevhodná jak k pití, tak k vaření. Kromě vysoké tvrdosti byla voda také znečištěná, a proto absolutně nevhodná k užívání²⁷⁸. Další využívaná studna poblíž C. k. Velkostatku byla nazývána *Rybářka* a od roku 1904 z ní vedl vodovod zásobující císařský dvůr. Další studni se přezdívalo *Žofka* podle dcery drába z C. k. Velkostatku Žofie Škrňové, která se v ní utopila. Studny byly původně dvě, ale v jedné z nich byla tak nekvalitní voda,

²⁷⁶ SOKA Hodonín, fond ZS Čejč II, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

²⁷⁷ TAMTÉŽ.

²⁷⁸ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní vodovod*, inv. č. 58.

že byla zakryta. Pro vodu z této study si údajně chodil Tomáš Masaryk, když se při císařském dvoře učil kovářem²⁷⁹.

Následkem užívání nekvalitní vody se každoročně v letním období vyskytovaly v obci žaludeční a střevní onemocnění, hlavně u dětí. Úmrtnost obyvatel Čejče následkem střevních onemocnění v některých letech dosahovala 50 % z celkové úmrtnosti. Střevní nemoci závažným způsobem postihovaly také dobytek. Snad ještě závažnějším onemocněním u obyvatel byl břišní tyfus, který mohl přerůst v epidemii a vyžadoval tak velmi striktní hygienická opatření. Těmito důvody argumentovali čejčští zastupitelé v otázce zřízení moderního vodovodu pro zabezpečení dostatečného přísunu pitné vody. Z těchto důvodů se obecní zastupitelé rozhodli objednat projekt obecního vodovodu, kterým pověřili firmu A. Kunz z Hranic na Moravě²⁸⁰.

Vedle zadání projektu vodovodu bylo důležitým krokem zastupitelstva nalezení vhodného zdroje pitné vody. V dubnu roku 1907 byla na objednávku starosty Karla Vrány provedena chemická analýza vody z Heligy v laboratoři Nevole a Neumanna v Praze. Šlo o rozbor vody z Heligy pro účely zjištění její využitelnosti ve Vránově parním mlýně. Zjištěním byla především příliš velká tvrdost vody, která by byla vhodná pouze pro napájení kotlů, ale při delším využívání by voda při svařování v kotli tak zkoncentrovala, že by se obsah proměnil v louh. Ten by pak na kovové části kotle při pění působil nepříznivě korozi, především při dlouhodobém nevypouštění vody²⁸¹.

Obec Čejč spolupracovala s firmou *Inženýr Zdeněk Šíma, přísežný chemik a soudní znalec, chemická laboratoř, Vysoké Mýto*, založenou roku 1908. Firma nabízela speciální chemické rozborů a čištění vod jak studničních, tak pramenitých i minerálních. Vzorek vody v množství alespoň jednoho až dvou litrů se zasílal poštou. Kromě této služby firma

²⁷⁹ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 108–109.

²⁸⁰ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní vodovod*, inv. č. 58.

²⁸¹ TAMTÉŽ.

nabízela také projektování čištění vod pro průmyslové účely, tedy filtrace, odželezování, změkčování a jiných způsobů zlepšení vody pro průmyslovou potřebu²⁸².

O stavu projektu stavby vodovodu k roku 1905 a celkové situaci pitné vody v Čejči informuje opis technické zprávy z roku 1912. Podle projektu firmy A. Kunz Hranice měla být využita studna na pozemku velkostatku jihozápadním směrem od obce Čejč, jelikož byla podle měřících zkoušek vhodným zdrojem kvalitní pitné vody. Jak se ukázalo později, její situování na pozemku velkostatku se stalo hlavním kamenem úrazu budování vodovodu. Voda byla ve studni kvalitní, během roku nevysychala, a dokonce její hladina údajně zůstávala stejná, jak potvrdili zastupitelé. Studna byla v té době eliptického tvaru, vyzděná cihlami, v horní části zakončená klenutím a opatřená vstupním otvorem. Na klenbě byl násyp chránící studnu proti škodlivým účinkům povětrnostních podmínek a mrazu²⁸³.

Studna měla být podle projektu opatřena čerpadlem odvádějícím vodu do vodojemu, odkud by byla voda rozváděna dále do obce. Vodojem byl navržen zděný s objemem až 1000 hektolitřů. Voda by byla do vodojemu přiváděna potrubím o délce 80 metrů. Pro případ čištění by vodojem byl dvojdílný, aby nedošlo k úplnému přerušení dodávky vody pro obec. Voda by byla vypouštěna výpustným potrubím do odpadní šachty a odtud odpadním potrubím do příkopu. Přebytečná voda by odtékala přepadem vypouštěcího potrubí. Vodojem by byl po hladinu vody zapuštěný do země a opatřený vstupní komorou a ventilačními rourami. Dno vodojemu by bylo zasypano nepropustným betonem a na klenbě by byl násyp porostlý trávou. Potrubí by bylo smontováno ze silných litých rour. Na vhodně vybraných místech by byly namontovány výtokové stojany umožňující veřejné odebírání vody a také požární hydranty. Na nejnižších bodech potrubí by byly upraveny kalosvody sloužící k čištění potrubí a nejvyšší body by byly opatřeny otvory k provzdušňování²⁸⁴.

²⁸² TAMTÉŽ.

²⁸³ TAMTÉŽ.

²⁸⁴ TAMTÉŽ.

K dopravě vody ze studny do vodojemu se předpokládala koupě čerpadla značky *Kalifornia*, které bylo dvojčinné s výkonem 160 litrů vody za minutu. Čerpadlo mělo být poháněno elektrickou energií dodávanou ze mlýna starosty a mlynáře Karla Vrány. Dvojčinná pumpa měla být usazena ve zděném domku vybudovaném za účelem převádění elektrické energie. Elektrická energie by byla ze mlýna přiváděna měděným drátem na dřevěných sloupech²⁸⁵.

Celková denní spotřeba byla odhadnuta na 490 hektolitrů denně. Výpočet se odvíjel od spotřeby vody obyvateli Čejče a spotřeby vody domácími zvířaty. Plány obsahovaly velmi podrobné výpočty o rychlosti přivádění vody do vodojemu a také o spotřebě elektrické energie. Závěrem opis projektu uváděl, že při denním načerpání 490 hektolitrů vody díky modernímu vodovodu, by za 1 hektolitr vody obec zaplatila 2 haléře²⁸⁶.

Dne 4. listopadu 1912 se v obci konalo *vodoprávní* řízení, ke kterému byli přizváni odborníci: vrchní okresní lékař, vrchní okresní zvěrolékař a státní inženýr, kterým nezbývalo než potvrdit potřebu a nutnost zřízení obecního vodovodu z důvodů zdravotních, ale také hospodářských. Na zasedání se řešily také finance, jelikož finančně-majetkové poměry obce nebyly k realizaci nákladného projektu vodovodu příznivé. S ohledem na nepříznivé finanční podmínky se zastupitelé Čejče rozhodli požádat stát o dostatečně vysokou subvenci na výstavbu vodovodu²⁸⁷.

Podle obecního inventáře z ledna 1911 disponovala obec nemovitým jměním (louky, zahrady, pastviny, pole a lesy) v hodnotě 11517 korun, mimo jiné plynul obci zisk ze dvou cihelen průměrně po 1500 korunách. Další jmění obce spočívalo v cenných papírech, pohledávkách a úrocích. Na druhé straně obec dlužila 5000 korun za odvodnění pozemků při budování obecní silnice a za úpravu cest. V posledních letech obec vybírala přírážku k přímým daním ve výši kolem 50 % a do budoucna obec počítala

²⁸⁵ TAMTÉŽ.

²⁸⁶ TAMTÉŽ.

²⁸⁷ TAMTÉŽ.

s jejím neustálým navyšováním především z důvodu potřeby stavby nové školní budovy, kdy se přírůstek měla vyšplhat až na 80 %²⁸⁸.

Okresního hejtmanskví v Hodoníně v srpnu 1912 informovalo obec Čejč, že z důvodu neúplnosti projektové žádosti nelze dále postupovat ve věci stavby obecního vodovodu a vzneslo na obec následující požadavky. Obec měla především vyvlastnit pozemky podléhající projektu stavby vodovodu za poskytnutí přiměřené náhrady majitelům. Mělo být také schváleno vybudování vodojemu na pozemku velkostatku²⁸⁹.

Tyto požadavky měly do budoucna předcházet komplikacím vztahujícím se k soukromému vlastnictví pozemků, přes které měl vést vodovod. Aby byla žádost schválena stavebním úřadem co nejrychleji, apelovalo okresní hejtmanskví na potřebu kvalitní pitné vody z důvodu zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva. K projektové žádosti měly být připojeny znalecké bakteriologické posudky ohledně vody určené k pití, vaření a jiným hospodářským účelům. Podle instrukcí měla být doplněná projektová žádost vrácena na hejtmanskví v Hodoníně²⁹⁰.

Na tento dopis obecní zastupitelstvo reagovalo v listopadu téhož roku vydáním obecní vyhlášky svolávající komisionální jednání na datum 4. listopadu 1912, na které byli pozváni vlastníci pozemků, přes které měl vést vodovod nebo elektrické vedení. Nepřizvaní obyvatelé Čejče se mohli proti vyhlášce odvolat do 8 dní po jejím uveřejnění. K jednání byli přizváni dva nezávislí hospodářští znalci, kteří měli obstarat průběh vyvlastňování pozemků²⁹¹.

Námítka byla podána ze strany breclavského stavitele Ludvíka A. Fialy, který byl v této době také majitelem znovuobnovených místních lázní. Ludvík Fiala tvrdil, že koupil do vlastnictví studnu zvanou *Heliga* k dlouholetému užívání pro vlastní potřebu

²⁸⁸ TAMTÉŽ.

²⁸⁹ TAMTÉŽ.

²⁹⁰ TAMTÉŽ.

²⁹¹ TAMTÉŽ.

a potřebu svých dědiců, a že odmítá povolit zavedení čerpadla, jak bylo plánováno v projektu stavby obecního vodovodu. V případě vyvlastnění studny obecními zastupiteli by podle něj utrpěl škodu 3000 korun, kdy současně žádal o náhradu v této výši. Námitka Ludvíka Fialy byla prostřednictvím právních podkladů zamítnuta, jelikož po právní stránce Fiala studnu skutečně nikdy nevladnil a neměl ani práva k odběru vody. Vlastnické právo na studnu bylo nakonec prokázáno velkostatku, jelikož dřívější majitel hostince František Poduška disponoval vlastnickým právem pouze k léčivému prameni, k takzvané *sirkové vodě*, tento pramen nikdy nebyl součástí studny. Studna, která zachycovala sirný pramen, byla již dávno zbořena a pramen vyvěral v té době dřevěnou jímkou ve svodnici²⁹².

Stavba vodovodu byla ze strany hejtmanství v Hodoníně schválena na základě dopisu ze dne 27. ledna 1913, k němuž se dochoval opis. Schválen byl nakonec celý projekt vypracovaný zemědělsko-technickým úřadem v Brně. Ošetřeno bylo také vedení, odběr vody na cizích pozemcích a odběr elektrické energie z mlýna Karla Vrány²⁹³.

Vodovod měl být budován a veden přes pozemky velkostatku, potrubí mělo dále vést přes říšskou silnici, vodojem byl naplánován umístit na pozemek Jakuba Rylky (č. p. 16) a nakonec měl vodovod navázat na pozemku Kateřiny Wachsmánové. Vybudování vodovodu na soukromých pozemcích bylo bráno jako nevyhnutelnost a majitelům bylo nařízeno tuto skutečnost respektovat. Kateřina Wachsmánová a Jakub Rylka povolili založení trvalého bezplatného věcného břemene na svých pozemcích pod podmínkou, že na vodojemu budou umístěny mramorové tabulky s nápisy: „*Trvalou služebnost zřízení reservoáru*²⁹⁴ *a výtlačného potrubí bezplatně povolil/a Kateřina Wachsmánová/Jakub Rylka na Čejči.*“ Tomuto požadavku bylo vyhověno²⁹⁵.

²⁹² TAMTÉŽ.

²⁹³ TAMTÉŽ.

²⁹⁴ Vodojem

²⁹⁵ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní vodovod*, inv. č. 58.

Také byly vzneseny požadavky velkostatku: a) zařizovací a provozovací náklad obecního vodovodu budou hradit pouze nájemníci, velkostatek nebude v žádném případě a době přispívat na výlohy spojené s provozem obecního vodovodu, b) velkostatek si vyhrazuje trvalé právo na volné čerpání a odběr vody ze stávající studny na pozemku velkostatku pro potřeby dvora a k němu příslušných objektů, aniž by za toto právo odváděl jakékoli dávky, dále velkostatek požaduje volný odběr z hydrantů a možnost vybudování přípojky z obecního vodovodu do dvora na svůj vlastní náklad, c) vrchní správa schvaluje, že obec může zřídit potřebný ochranný pás asi 440 m² kolem studny, hranici tohoto pásu budou tvořit odvodňovací příkopy, současně bude povolen přístup k čerpací stanici, d) telefonické vedení velkostatku (Krumvíř–Čejč) v místech, kde by se křížovalo s elektrickým vedením obecního vodovodu musí obec na svůj náklad izolovat, a poslední podmínkou bylo e) nevzdání se vlastnického práva na pozemky velkostatku²⁹⁶.

Projekt výstavby vodovodu nakonec ztroskotal na požadavcích C. k. Velkostatku, vyplývá to z odpovědi obecního zastupitelstva na výzvu okresního hejtmanství ze dne 19. června 1912. Obecní zastupitelé reagovali na protokol hejtmanství v Hodoníně a v odpovědi uvedli podmínky, jejichž splnění velkostatek požadoval na obci Čejč. Obecní zastupitelé se snažili vyjednávat o snížení požadavků, ale marně. Podle obce Čejč by vodovod byl zřízen téměř pouze pro potřeby velkostatku, který by pobíral z obecního vodovodu vodu zadarmo v neomezeném množství na úkor obyvatel Čejče, zatímco náklad a provoz vodovodu by v plné míře zůstal obci jako trvalé břemeno²⁹⁷.

Karel Vrána nakonec vybudoval soukromý vodovod poblíž Heligy, kde byl nalezen vhodný zdroj měkké vody srovnatelný s vodou z Heligy *na obecní zelnici* u Obecnice²⁹⁸. Studna byla pravděpodobně vyhloubena již v 50. letech 19. století, pumpa byla do studny nainstalována roku 1907. Toto místo bylo také známé tragickou událostí, v prosinci roku

²⁹⁶ TAMTÉŽ.

²⁹⁷ TAMTÉŽ.

²⁹⁸ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 197.

1872 se ve studni utopila Vinci Trutmanová²⁹⁹. Dokončovací práce proběhly roku 1916. Čejč se vlastního vodovodu prakticky dočkala až roku 1922, kdy byl vodovod odevzdán do užívání veřejnosti³⁰⁰.

4.1.4 Obnova lázeňské tradice

Zámožnější lidé ve městech vyhledávali vybranou specializovanou lékařskou službu, a oproti tomu na venkově vyhledávali léčebné lázeňské pobyty. Pobyt v lázeňských střediscích si mohlo v průběhu času dovolit stále více představitelů středních vrstev³⁰¹. Do Čejčských lázní směřovali především správci a úředníci z okolních velkostatků, kteří se přijížděli rekreovat se svými rodinami. Mezi dalšími častými návštěvníky byli důstojníci z okolních i vzdálenějších vojenských posádek³⁰².

Provozování lázeňství v Čejči bylo vůbec možné díky sirnému pramenu zvanému *Heliga*. Označení plynulo pravděpodobně z německého výrazu *heilig*, což v překladu znamená svatý. Léčivé účinky pramene podle pověsti jako první objevila císařovna Marie Terezie. „*Honům na vodní ptactvo na Čejčském jezeře byla také častěji přítomna císařovna Marie Terezie. Smečka psů, která ji za lovu provázela, vběhla jednou, pronásledujíc postřeleného ptáka přímo do bahniska, místa, kde je Heliga, a pořádně se v něm vyprala. Také její nejmilejší pes, který byl stížen prašivinou, byl mezi nimi. Kůže jeho počala se hojiti a císařovna, která si té změny brzy všimla, posílala psa z Hodonína, kde právě dlela, na Čejč se vykoupati až se úplně vyhojil.*“³⁰³ Pověst byla velmi podobná pověsti o karlovarské minerální vodě. Její skromnější verzí bylo, že císařovna prohlásila vodu za svatou poté, co ji ochutnala při jedné ze svých návštěv Čejče.

²⁹⁹ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 109.

³⁰⁰ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní vodovod*, inv. č. 58.

³⁰¹ KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 114.

³⁰² SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 96.

³⁰³ TAMTÉŽ.

Roku 1818 byla Heliga odborníky uznána a úředníky schválena za zdraví prospěšnou vodu. Byla tak doporučena ke koupání proti dně, při kostních onemocněních, při onemocněních kloubů a svalů a při kožních nemocech. Při vnitřním užití byla považována za prospěšnou jako lék proti zácpě a při problémech dýchacího ústrojí³⁰⁴.

Podrobné informace o provozu a celkový popis lázní podává kronika obce Čejč. Podle ní lze za zakladatele čejčských lázní považovat Františka Podušku, syna Jana Podušky, který odkoupil takzvanou Hrubou hospodu roku 1825. František Poduška hospodu přestavěl na jednopatrovou a zřídil v ní na radu tehdejších lékařů lázně. Do celkem 17 koupacích kabin byla přiváděna voda železnými rourami. V hostinci byla dále vybudována jídelna a taneční sál. K pobytu hostinec nabízel hostům celkem 18 pokojů³⁰⁵.

Na jihovýchodní straně lázní byla založena zahrada s keři, stromy a dvěma skleníky na způsob lázeňského parku. Dobu Františka Podušky autor kroniky považuje za dobu opravdového rozkvětu čejčských lázní, které byly tehdy hojně navštěvovány, dokonce když byly všechny pokoje obsazeny, obyvatelé Čejče nabízeli hostům k pronájmu byty. V lázních se pravidelně konaly plesy, v prvním patře pro hosty a v přízemí pro místní obyvatele. V neděli stávaly u hospody krámky s hračkami a cukrovím³⁰⁶.

Hostinský a poštmistr František Poduška zemřel roku 1831 ve velmi mladém věku 35 let a majetek po svém manželovi zdědila Františka Podušková, která převzala lázeňskou živnost. Nejstarší z jejích dcer Františka se provdala roku 1840 za Huberta Kleina, který později se svolením úřadů odkoupil lázně od svého šestnáctiletého švagra Františka Podušky za 12000 zlatých, ale od roku 1861 byla hospoda a lázně opět majetkem

³⁰⁴ TAMTÉŽ.

³⁰⁵ TAMTÉŽ.

³⁰⁶ TAMTÉŽ.

Poduškových. Roku 1864 došlo znovu k prodeji, kdy lázně a hospodu František Poduška prodal bratrům Aloisi a Mořici Scholzovým, opět za 12000 zlatých³⁰⁷.

O Františku Poduškovi kronika hovoří jako o člověku, který: „stále *něco vymýšlel, spekuloval, ale neměl štěstí a tak celý svůj majetek prospekuloval. Zastřelil se u svého švagra v Mor. Krumlově v poštovním vozu. Zůstal po něm syn František z prvního manželství*“. Lázně postupem času ztrácely prosperitu a zanikly, jedním z důvodů bylo prokopání svodnice, kdy byl narušen léčivý pramen. Dále se v Čejči přestaly konat týdenní obilné trhy a chyběl vhodný člověk s podnikatelskými vlohami. Kleinové a Scholzové měli své vlastní zájmy, ze kterých jim proudily finanční prostředky, lázně v Čejči již pro ně nebyly atraktivní³⁰⁸.

Dalším majitelem hospody a lázní se stal lékař Jiří Hadinger, který se do Čejče přistěhoval roku 1882, kdy převzal funkci obecního lékaře. Po něm se novým majitelem stal břeclavský stavitel Ludvík Fiala, který lázně přestavěl³⁰⁹. Na otevírací zahradní slavnost do nově opravených moderních Sirkových lázní na Čejči lákal návštěvníky roku 1898 pozvánkou uveřejněnou v Moravské Orlici. Na tuto událost konanou dne 19. května byl pro návštěvníky vypraven z Hodonína zvláštní vlak³¹⁰. Tuto dobu kronikář označuje za „*marné pokusy o vzkříšení lázní*“³¹¹. Přesná doba zániku lázní ale doposud není známa.

³⁰⁷ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 94–95.

³⁰⁸ TAMTÉŽ.

³⁰⁹ TAMTÉŽ.

³¹⁰ Moravská zemská knihovna. Digitalizovaná knihovna. *Moravská orlice* [online]. Roč. 1898, č. 36 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:053bf9bd-32f0-11de-992b-00145e5790ea?page=uuid:2bf65fd0-32f0-11de-992b-00145e5790ea&fulltext=%C4%8Cej%C4%8D>.

³¹¹ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 95.

4.2 Školství

Vzdělání nabývalo na významu už od doby osvícenství a během 19. století jeho potřeba a zkvalitnění nabývaly na důležitosti. Pro fungování utvářejícího se moderního průmyslového státu a narůstající byrokratizaci bylo zapotřebí vzdělaného obyvatelstva³¹². Budování a provoz škol byly pro obecní zastupitelstva velmi zatěžující, školní náklady tvořily zpravidla největší část obecního rozpočtu. Budování školské infrastruktury nebylo levnou záležitostí, o finanční stránku vzdělávacích institucí se měly starat především obce, i když jejich finanční možnosti byly velmi omezené. Budování a správa nižších typů škol byly nevyhnutelnými požadavky doby, jelikož tyto instituce tvořily základ vzdělávacího systému, kterým muselo nebo alespoň mělo projít každé dítě³¹³.

Nižší školství bylo zastoupeno téměř v každé obci, za vyšším vzděláním museli poté mladí lidé dojíždět do měst. Vybudování středních škol znamenalo pro danou lokalitu vzestup prestiže, přičemž některé střední školy byly zemské nebo státní, takže jejich financování nebylo závislé pouze na obecním rozpočtu³¹⁴. V Čejčích bylo při sčítání lidu roku 1880 zaznamenáno 8 lidí studujících střední školu v Brně nebo Kroměříži, roku 1900 nabývalo vzdělání v těchto dvou městech 7 studentů a roku 1910 se počet studentů zvýšil na 12³¹⁵. Řemeslníci, živnostníci a obchodníci se mohli od druhé poloviny 19. století vzdělávat v takzvaných pokračovacích školách. Dívky jako budoucí matky a hospodyně mohly navštěvovat kurzy, které je měly připravit na úlohu manželky³¹⁶.

Důležitým krokem pro rozvoj školství bylo vydání říšského školního zákona roku 1869, který v podstatě položil základ novodobé školské soustavy. Byla stanovena povinná

³¹² KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 150.

³¹³ TAMTÉŽ.

³¹⁴ TAMTÉŽ.

³¹⁵ SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671; SOKA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

³¹⁶ KLADIWA, P. a kol.: *Finance a infrastruktura*, s. 150.

školní docházka od 6 do 14 let, která probíhala na vesnicích a v menších městech na takzvaných obecných školách s nižšími nebo vyššími stupni. V okresních městech zpravidla na nižší pětiletý stupeň navazovala trojtřídní měšťanská škola, která byla zpravidla navštěvována spíše dětmi z vyšších vrstev společnosti³¹⁷.

Škola v Čejči na sebe nechala delší dobu čekat, obecní kronika jako důvod uvádí nezáměr tehdejší vrchnosti o vzdělání svých poddaných a to, že kolonisté byli příliš znaveni prací, než aby řešili vzdělávání svých dětí. Pro 18. století se dochovaly zmínky o pokusech o vzdělávání dětí francouzských kolonistů, na tuto výuku měl koncem století navázat český učitel a punčochář František Svoboda (č. p. 8). Jednalo se spíše o spekulace poskládané ze střípků archivních záznamů, ale je pravděpodobné, že alespoň menší pokusy o vzdělávání podniknuty byly³¹⁸.

Škola byla v Čejči poprvé oficiálně zřízena 29. října 1816. Do této doby docházely čejčské děti do školy v Hovoranech, což se neobešlo bez komplikací, jelikož mezi obcemi ještě neexistovala silnice, takže dostat se do školy bylo pro děti hlavně v zimních měsících velmi problematické a zdraví nebezpečné. Proto krajský úřad výnosem ze dne 29. října roku 1816 povolil obci Čejč zbudovat vlastní školu³¹⁹. Podle výpovědí pamětníků zachycených v obecní kronice byla školní budova přirovnávána k temnému chlévu. Z toho lze usoudit, že se jednalo o malý prostor téměř bez vybavení potřebného k vyučování. Podle svědectví Františka Trutmana (č. p. 52) jako škola sloužila obci pronajatá koňská stáj Josefa Hykše (č. p. 8), kterou obec upravila pro vzdělávací účely. Na místo učitele jmenoval tehdejší děkan hodonínského hejtmanství Romuald Kořen, farář v Šardicích, Jana Skyvu. Učitelský plat tehdy činil 106 zlatých 52 krejcarů. Učitelé si většinou museli přivydělávat například provozováním vedlejší živnosti³²⁰.

³¹⁷ KOVAŘÍČEK, Václav a kol.: *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc 1989, s. 9–10.

³¹⁸ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 80.

³¹⁹ SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

³²⁰ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 80.

S historií nové školní budovy je neodmyslitelně spjato jméno Huberta Kleina, který odkoupil starou školní budovu a náhradou za ni koupil dům č. p. 45 od Dominika Ambrože za 640 zlatých, který byl údajně v lepším stavu než stará budova, a tento daroval obci pro zřízení nové školy³²¹. Školní kronika oproti tomu o domě číslo 45 mluví jako o „*vlhkém a nezdravém místě*“³²². Jako provizorní škola v době, kdy došlo ke změnám prostor, sloužil krátce dům č. p. 25. Nová škola byla oproti té staré moderněji vybavená, měla dřevěnou podlahu, lavice s přihrádkami a velkou tabuli. Přes zimu se topilo dřevem, rákosím a uhlím v kachlových kamnech. Při škole byl také byt učitele a dvůr se zahradou³²³.

Zásluha Huberta Kleina na rozvoji Čejče měla být završena stavbou nové školní budovy, tyto plány byly však bohužel přerušeny jeho náhlou smrtí. Hubert Klein zemřel na mrtvici v červenci roku 1856, stavbu školy ale podle jeho přání realizoval jeho bratr Albert Klein. Novou školní budovu vybudovanou za 8000 zlatých bychom tehdy hledali na č. p. 73. Obec mu oproti tomu odstoupila starou školní budovu, která poté sloužila jako ubytování pro skláře pracující u Kleinů. Škola byla vysvěcena želetickým farářem Karlem Čechem a při této příležitosti se ujal slova také Albert Klein: „*Vystavěl jsem tuto školu na přání svého zemřelého bratra a budu též za vás učitele platiti*“. Obec proto Albertu Kleinovi postoupila patronátní právo³²⁴.

Roku 1861 učitel Jan Skyva odešel do důchodu s ročním finančním příspěvkem 200 zlatých a na jeho učitelské místo dne 23. května téhož roku nastoupil Petr Sedláček, který do Čejče přešel ze Strážovic. Roční plat mu byl vyměřen na 400 zlatých, které měly být odváděny z pokladny parního mlýna. Albert Klein za svůj příspěvek požadoval, aby 20 dětí jeho zaměstnanců bylo osvobozeno od placení školného. V naturáliích učitel

³²¹ TAMTÉŽ.

³²² SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

³²³ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 83.

³²⁴ TAMTÉŽ, s. 84.

dostával 12 měřic žita, 3 měřice žita místo chleba a 3 měřice žita za hru na varhany v kostele³²⁵.

Petr Sedláček začal v Čejči vyučovat 4. června 1861. I když pobíral oproti svým současníkům o poznání vyšší plat, přeci jenom nebyly jeho začátky v Čejči jednoduché. Očekávalo se od něj, že bude dodržovat zvyky zavedené jeho předchůdcem a také, že bude úplně odpovědný faráři K. Konečnému, čemuž se nový učitel odmítal podřídit. Časem si ale Petr Sedláček našel své místo jak u žáků, tak u jejich rodičů. Během jeho učitelské éry byla založena školní knihovna³²⁶.

Roku 1864 prodal Albert Klein parní mlýn, ze kterého byl financován školní plat, bratrům Aloisu a Mořici Scholzovým a inženýrům Čermákovi a Seidlovi, čímž nastal pro obec problém. Noví majitelé nechtěli pokračovat ve financování školního platu, nakonec zástupci Čejče vyslaní do Vídně obhájili alespoň odvádění školního platu od Kleina na následující školní rok. Poté nezbývalo, než aby tuto povinnost převzala sama obec a tímto současně zaniklo bezplatné vyučování dětí zaměstnanců parního mlýna³²⁷.

Obec roční školní plat stanovila následovně: za jednoho žáka 2 zlaté 20 krejcarů, což činilo od 77 žáků 169 zlatých 40 krejcarů, v naturáliích 15 měřic žita, za hraní na varhany 3 měřice žita. Z obecní pokladny bylo odváděno 100 zlatých a z přírážky k přímým daním 92 zlatých 80 krejcarů. Vše dohromady činilo 400 zlatých. Smlouva mezi starostou obce Karlem Černým a učitelem Petrem Sedláčkem dále stanovila, že naturálie měly být odváděny pravidelně do konce srpna a plat se měl učiteli odvádět z obecní pokladny vždy k poslednímu dni v měsíci. Obec dále pro školu zajišťovala uhlí a dřevo na otop³²⁸.

³²⁵ TAMTÉŽ, s. 85–86.

³²⁶ TAMTÉŽ, s. 85.

³²⁷ TAMTÉŽ.

³²⁸ TAMTÉŽ, s. 87.

V roce 1873 byla škola rozšířena na dvoutrídni, což si vyžádalo značné navýšení školních nákladů, které se celkově vyšplhaly na 1350 zlatých. Mimo učitele Sedláčka ve škole působil podučitel a učitelka ženských ručních prací³²⁹. Na březnovém zasedání obecního zastupitelstva roku 1875 byl jejich roční plat stanoven na 300 zlatých. Učitelský plat byl vybírán 8% přírážkou k přímým daním, v naturáliích dále obec přispívala prostřednictvím obecní zelnice a zbylé náklady byly dopláceny ze zemského fondu³³⁰. Vybírání peněz na školní plat nebylo jednoduchou, a hlavně ne jednorázovou záležitostí, obecní zastupitelstvo bylo často zaneprázdněno plánováním, jak vymocit všechny pohledávky na obyvatelích³³¹. Roku 1877 odstoupil místní podučitel a toto místo bylo nabídnuto paní učitelce, která je přijala a vedle toho pokračovala také ve výuce ženských prací, díky tomuto se školní náklady snížily o 200 zlatých ročně³³².

Následkem rozšíření školy na dvoutrídni bylo 1. prosince 1873 obsazeno místo podučitele Janem Šimko, roku 1875 jej vystřídal Josef Celler, který později učitelské povolání vyměnil za místo účetního v parním mlýně. Od této chvíle vyučoval nadučitel Petr Sedláček sám až do března 1878, kdy na místo učitelky nastoupila Františka Kubíková³³³. Plat učitelky byl roku 1800 zvýšen z 300 zlatých na 400 zlatých, obecní zastupitelstvo s tímto navýšením ale přestalo platit příspěvek na byt a otop³³⁴.

Jako první učitelka v Čejči působila Louisa Petrova, která dívky učila „*ženských ručních prací a domácímu hospodářství*“. Po jejím odchodu roku 1873 byla na její místo provizorně obsazena vdova po účetním parního mlýna Františka Kleinová, ale jelikož jí chybělo požadované vzdělání, nahradila ji roku 1854 Eleonora

³²⁹ SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

³³⁰ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 88.

³³¹ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1880, inv. č. 4.

³³² SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

³³³ TAMTÉŽ.

³³⁴ SOKA Hodonín, fond AO-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1880, inv. č. 4.

Strohschneiderová, kterou vystřídala Františka Kubíková, což bylo pro obec a školu velmi výhodné, jelikož byla ochotná zastávat dvě funkce najednou³³⁵.

Roku 1874 získala obec bezplatně od C. k. Velkostatku pozemek před školou ve výměře 120 m², na němž byla již následujícího roku zprovozněna školní tělocvična. V roce 1863 Petr Sedláček před školou založil květinovou zahradu a ovocnou školku u *Žofky*, o kterou se staral za pomoci dětí, ty tímto vzdělával v zemědělských pracích. V rozvoji ovocnářství v Čejči Petr Sedláček nadále pokračoval, roku 1879 se mu podařilo získat od Moravskoslezské hospodářské společnosti v Brně 500 ovocných stromů, které rozdělil mezi místní obyvatele a zbytek nasázel do jím vybudované školky. Za své mimoškolní aktivity a za vyučování hospodářství byl Sedláček odměněn zemským výborem 50 zlatými. Mimo šlechtění ovocných stromů bylo jeho další zálibou včelařství a chov bourců morušových³³⁶.

Učiteli Sedláčkovi se nedostávalo potřebných vyučovacích pomůcek, tak si je vyráběl sám a se svými přáteli pořádal sbírky, aby získal peněžní prostředky na zlepšení kvality školní výuky. Za svoji mimořádnou činnost byl několikrát odměněn ze strany úřadů, v roce 1884 získal dva pochvalné dekrety od zemské školní rady a také od okresní školní rady. Jeho kariérní růst byl dovršen v roce 1884 jmenováním okresním školním inspektorem. Uznání mu projevovali také jeho kolegové, když byl čtyřikrát po sobě jmenován zástupcem v okresní školní radě a dvakrát delegátem do zemské učitelské poradny. Petr Sedláček zemřel 9. května 1890, celkově v Čejči působil po dobu 29 let a ovlivňoval rozvoj školství ještě dlouho po své smrti³³⁷.

Ve své závěti se totiž zasadil o vznik nadace na vzdělání chudých dětí, které věnoval celkem 200 zlatých, které byly uloženy v hodonínské záložně. V roce 1895 byla

³³⁵ SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2, s. 130.

³³⁶ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 88.

³³⁷ TAMTÉŽ, s. 88–89.

za ně zakoupena ve směnárně *Eduard Urban, Bank- & Wechslergeschäft* v Brně³³⁸ korunová renta na 400 korun, tedy 200 zlatých rakouské měny v nominální hodnotě. Úroky byly vybírány místní školní radou vždy 1. března a 1. září na berním úřadě v Hodoníně³³⁹. Dne 5. května se členové místní školní rady v čele s předsedou Jakubem Slabým výslovně zavázali: „*za sebe a své následníky v úřadě, že toho dbáti budeme, aby od r. 1895 počínaje výtěžků, jež z hořejšího nadačního jmění ročně vyplývají, tím způsobem se upotřebilo, aby každého roku ve výroční den úmrtí pana nadučitele Petra Sedláčka deset hodných žáků chudých, jež po svědomité úvaze správce zdejší školy obecné sám ustanoví, buď školními potřebami nebo hotovými penězi ve stejných podílech poděleno bylo*“³⁴⁰. Nástupcem Petra Sedláčka jako správce školy byl nejprve od roku 1890 Metoděj Bezděk a od roku 1902 původně břeclavský učitel Antonín Svoboda působící v Čejči až do roku 1919³⁴¹. O místo nadučitele se tehdy hlásili další dva kandidáti, učitel ve Tvrdonicích Julius Krula a učitel ve Hroznové Lhotě Karel Daněk³⁴².

Petr Sedláček nebyl jediným školním dárce, obsahem školní kroniky je seznam dobrovolných dárců vedený od roku 1862 zachycující dobrovolné dárce na činnost školy. Přispívali například na zakoupení obrazů „*k názornému vyučování*“, přístrojů k výuce fyziky či napodobenin brouků. Příspěvky nemusely být jenom finanční, například roku 1872 Jakub Látal daroval škole včelstvo³⁴³. V roce 1899 byl v Čejči rozpuštěn spolek *Tscheitscher Radfahrer Club Wanderer*, který zbývající jmění ze spolkové pokladny převedl na místní školní radu, která finanční částku 24 korun rozdělila mezi chudé děti. Mezi dárce se roku 1900 zařadil také Emil Holub, který v roce 1900 věnoval čejčské škole

³³⁸ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č III., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 3.

³³⁹ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č II., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 2.

³⁴⁰ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č III., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 3.

³⁴¹ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1, s. 92.

³⁴² SOKA Hodonín, fond Mšr-Č II., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 2.

³⁴³ SOKA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

přírodní sbírku³⁴⁴. Na zakoupení školních potřeb získala místní školní rada v březnu 1906 výtěžek v hodnotě 20 korun z taneční zábavy, která byla pořádána železničnickými zaměstnanci, a z taneční zábavy spolku Občanská beseda taktěž 20 korun³⁴⁵.

Obecní zastupitelé v pravidelných intervalech, které určovaly obecní volby, volili takzvanou místní školní radu. Místní školní rada podléhala okresní školně radě, která ji zahrnovala svými požadavky. Místní školní rada na každém ze svých zasedání řešila nadučitelem prezentovanou školní docházku, ta byla poté předkládána obecnímu zastupitelstvu. Koncem roku 1870 se místní školní rada usnesla, že budou pokutováni rodiče, jejichž děti nechodí do školy. Za jeden zameškaný den ve škole byla stanovena pokuta 2 zlaté, tato částka se po osmi následujících dnech, kdy se jejich dítě nedostaví do školy, měla postupně navyšovat. V únoru roku 1871 byli předvoláni rodiče, kteří neuposlechli výzvu z předešlého roku. Na březnovém zasedání se po kontrole školní docházky ukázalo, že se situace nezlepšila a doposud uložené pokuty nebyly vybrány, školní rada se proto rozhodla neukládat další pokuty. Místní školní rada spoléhala na to, že se budou moci s rodiči domluvit, předvolávání rodičů osobně před školní radu se postupem času osvědčilo³⁴⁶.

Problémy s docházkou částečně vyřešil jednak návrh, který roku 1871 zaslala okresní školní rada, na zkrácení povinné školní docházky ze 14 na 12 let, od 12 let by mohli žáci navštěvovat školu dva roky navíc dobrovolně a bezplatně³⁴⁷. Dalším významným krokem bylo ustanovení letních prázdnin od 1. července do 31. srpna, aby mohly děti pomáhat svým rodičům při práci na poli, aniž by zameškaly školu. Práce místní školní rady, která pravidelně kontrolovala školní docházku a dohlížela na ni, byla oceněna roku 1892 ze strany okresní školní rady, která projevila místní škole a školní radě

³⁴⁴ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č II., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 2.

³⁴⁵ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č III., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 3.

³⁴⁶ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č, *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 1.

³⁴⁷ TAMTÉŽ.

uznání za to, „že horlivě a s úspěchem zasazuje se o pravidelnou návštěvu školy a tím dle sil svých ku vzdělávání a mravnosti dítek přispívá“³⁴⁸.

Kromě školní docházky jednala místní školní rada s obecním zastupitelstvem nejčastěji o finančních záležitostech školy, pravidelně každý rok o způsobu výběru školního platu pro učitele a občas o potřebných opravách a rekonstrukcích školní budovy. Roku 1893 požádala místní školní rada obecní zastupitelstvo, aby o prázdninách opravilo školní budovu, školní rada zároveň učinila obecní zastupitelstvo zodpovědným za následky, kdyby oprava nebyla dokončena do stanoveného termínu³⁴⁹.

Roku 1894 byla stavební firmou Gustava Sonevenda z Kyjova opravena školní budova. Obecní zastupitelé společně s místní školní radou sepsali požadavky na tuto opravu. Bylo zapotřebí udělat nové venkovní omítky, provést opravy oken, vykopat a vyzdít záchodovou jámu s odtokem, jelikož dosavadní stav záchodů byl zcela neslučitelný se zdravotně-hygienickými požadavky doby, dále zastupitelé a školní rada považovali za nutné opravit a natřít všechny dveře ve školní budově, opravit střechu školy a přilehlého hospodářského stavení, nově nainstalovat okapové roury zabraňující vlhnutí budovy, provést opravu podlah, zakoupit nová kamna, opravit schody vedoucí do dvora, provést opravu pilířů a částečnou opravu plotu³⁵⁰.

Gustav Sonevend byl povinen jako potvrzení svého zájmu o provedení stavebních úprav složit 10 % celkových plánovaných nákladů ještě před veřejnou dražbou. Celou stavbu poté financovala jeho firma a obecní zastupitelé se mu zavázali částku splatit ve dvou předem stanovených lhůtách. „První polovici na sv. Václava 1894, druhou polovici na sv. Václava 1895, a to bez úroků.“ Poslední podmínkou ze strany obce kladenou na vybranou stavební firmu bylo, že pokud firma nestihne povést opravu během tří předem stanovených týdnů, za každý den navíc bude povinna odvést pět zlatých

³⁴⁸ SOKA Hodonín, fond Mšr-Č II., *Protokoly ze schůzí 1870–1891*, inv. č. 2.

³⁴⁹ TAMTÉŽ.

³⁵⁰ SOKA Hodonín, fond Oú-Čejč, *Škola 1894–1943*, inv. č. 52.

do obecní pokladny. Smlouva byla se stavitelem Sonevendem uzavřena na 702 zlatých 43 krejcarů³⁵¹. Veškeré pokrývačské, natěračské a stolařské práce obec chtěla provést ve vlastní režii, ale vyžadovala Sonevendův odborný dohled³⁵². Jako trojtřídní byla škola otevřena roku 1911, jelikož začátkem 20. století došlo k nárůstu počtu školou povinných dětí, kdy v roce 1911 navštěvovalo školu na 171 žáků.

4.3 Rozvoj komunikací

Po dokončení hlavních úseků Severní dráhy Ferdinandovy přišla na řadu výstavba místních drah, jelikož o přístup k dosavadní železniční síti mělo zájem velké množství průmyslově se rozvíjejících lokalit. Mezi lety 1897 a 1900 vznikla trať Zaječí–Čejč–Hodonín vedoucí přes rozlehlou zemědělskou a zčásti uhelnou oblast. Trať byla důležitá především pro uhelné doly v Čejči a Mutěnicích³⁵³. Stavbu provedla německá společnost *Vereinigte Eisenbahngesellschaft in Berlin*. Práce na 37 km dlouhé železniční trati byly započaty 1. dubna 1896³⁵⁴.

Výše uvedené tvrzení pochází z knihy *Dějiny slovácké obce Jiřího Čejky*, který vycházel z obecní kroniky, oproti tomu Josef Hons ve *Čtení o dráze Ferdinandově* uvádí, že stavbu 38 km dlouhé trati provedla vídeňská *Společnost pro stavbu a provoz železnic* a byla otevřena 16. května 1897. Po pouhém nahlédnutí do inventáře *Akciové společnosti místní dráhy Zaječí–Čejč–Hodonín* bylo potvrzeno, že stavbu provedla akciová společnost ve Vídni *IV. Wiedenergürtel č. 32 (Lokalhahn Saitz–Czeicz–Göding)*³⁵⁵.

Na stavbě pracovali převážně italští dělníci, stavební kámen se dovážel z Holíče, štěrk z Kobyly, cement z Vítkovic a železniční pražce pro celou dráhu se přivážely

³⁵¹ TAMTÉŽ.

³⁵² SOKA Hodonín, fond AO-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1894, inv. č. 4.

³⁵³ HONS, Josef a kol.: *Čtení o Severní dráze Ferdinandově*. Praha 1990, s. 160.

³⁵⁴ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 199–200.

³⁵⁵ PEŇÁZOVÁ, Alena: *Akciová společnost místní dráhy Zaječí–Čejč–Hodonín. Prozatímní inventární seznam*. Brno 1970.

ze Štýrska a Haliče. Stavbu nádražních budov a dalších povrchových staveb provedl stavitel Třečák z Hodonína. První vlak ze stanice slavnostně vyjel 15. května roku 1897³⁵⁶.

Obecní zastupitelé nebyli otázkou stavby železnice příliš zatěžováni, přímo se zastupitelů dotkla otázka bezplatného převedení obecních pozemků, přes které měla vést železniční trať. Na prosincovém zasedání roku 1898 byl předložen výnos zemského výboru markrabství moravského ze dne 17. října 1898, kterým bylo představenstvu obce nařízeno, aby bezplatně odstoupilo pozemky za účelem stavby železniční trati³⁵⁷.

O jedenáct let později bylo započato budování další železniční trati, které se přímo dotýkalo také obce Čejč. K myšlence zbudovat železniční trať Čejč-Ždánice vedly podnikatelské zájmy. O rozvoj podnikání na Ždánicku se zasadili Lichtenštejnové, Jan z Lichtenštejna roku 1862 ve Ždánicích postavil cukrovar. V roce 1869 cukrovar spolu s okolními velkostatky pronajal akciové společnosti Ignác Seidl, Albert Klein, František Klein, Alois Scholz a Eduard Rikel na dobu po sobě jdoucích dvaceti let. Posledního roku pronájmu, tedy roku 1889 převzala podíly akcionářů rodina Seidlů pocházející ze Šumperka, jednalo se o společnost Eduard Seidl a společníci cukrovaru Ždánice³⁵⁸.

Společnost Eduarda Seidla jako první roku 1884 projevila zájem o stavbu železnice do Ždánic pro potřeby cukrovaru. Později roku 1897 hlavní akcionář E. Seidl ustavil akciovou společnost pro postavení místní dráhy Čejč-Ždánice. Na tento účel poskytl zemský výbor dne 3. května roku 1900 subvenci určenou na stavbu této trati. Ministerstvo železnic ve Vídni povolilo stavbu trati rozhodnutím ze dne 30. října 1903³⁵⁹.

Obec Čejč chtěla zajistit lepší přístup k nádraží, proto v září roku 1898 dal C. k. Velkostatek obci Čejč na její žádost do pronájmu za roční nájem 1 zlatý část pozemků, přes kterou si obec mohla vybudovat chodník k nádraží. František Slabý u této

³⁵⁶ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 199–200.

³⁵⁷ SOKA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1898, inv. č. 4.

³⁵⁸ STAŠA, J.–CHALABALA, F.: *60 let železniční trati*, s. 1.

³⁵⁹ TAMTÉŽ.

příležitosti podal návrh, aby zastupitelstvo nechalo rozšířit most vedoucí k nádraží, jelikož zcela nedostačoval tehdejšími dopravními požadavkům³⁶⁰.

Ve dnech 19. května až 2. června 1904 probíhalo zasedání jednotlivých obecních komisí vzniklých za účelem stavby železniční trati. Stavba železnice odstartovala roku 1906, kdy do Čejče přijeli dva stavební inženýři se svými zaměstnanci, tlumočnickem a písařem. Později se přemístili, inženýr Ritter von Wischetzky do Násedlovic, inženýr Trnka do Klobouk a později se k nim přidal inženýr Menzel, který se usídlil ve Ždánicích. Inženýři měli své zástupce, takzvané *figuranty*, kteří vyjednávali s obcemi a jednotlivými majiteli pozemků, které se vykupovaly za účelem stavby³⁶¹.

Dne 20. května 1907 byla zahájena stavba trati, na kterou obdržela koncesi *společnost místní dráhy Zaječí–Čejč–Hodonín*³⁶². Stavbu 26 km dlouhé železniční trati Čejč–Ždánice provedla firma *Vereinigte Eisenbahn und Betriebsgesellschaft für Österreich in Wien*. Stavbu nádražních budov a výtopy ve Ždánicích provedli stavitelé Rusňák a Stuchlík z Kyjova. Traťový betonový most postavila vídeňská firma *Pittel und Brausenwetter*. Stavební materiál byl jako při předchozí stavbě dovážen, stavební kámen z Bohuslavic, žulové kvádry z Frýdku, štěrk z Mikulova a ze Strážnice, písek ze Svatobořic, pražce z Haliče a z Ruska a kolejnice opět vyrobily vítkovické železářny³⁶³.

Na podzim roku 1908 byla stavba 26km trati dokončena a dne 15. října tohoto roku byl zahájen provoz nákladní dopravy do cukrovaru. Osobní doprava na trati Čejč–Ždánice byla zahájena 6. února 1909. Prvními strojvedoucími byli František Procházka a Jindřich Klema a jako topiči na dráze pracovali Eduard Svoboda z Klobouk u Brna a Jan Doné z Čejče³⁶⁴.

³⁶⁰ SOKA Hodonín, fond AO-Čejč, *Protokoly o sezení obecního výboru*, rok 1898, inv. č. 4.

³⁶¹ STAŠA, J.–CHALABALA, F.: *60 let železniční trati*, s. 3–5.

³⁶² ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 200.

³⁶³ TAMTÉŽ.

³⁶⁴ STAŠA, J.–CHALABALA, F.: *60 let železniční trati*, s. 7.

Trat' byla stavěna pro zemědělské potřeby velkostatků a pro potřeby cukrovaru, což byl důvod, proč občané jednotlivých obcí otevření trati příliš nevívali. Podnikatelé očekávali námitky ze strany obcí, které byly situovány příliš daleko od trati, ale nestalo se tak. Tuto skutečnost si obce uvědomily příliš pozdě, až po tom, co byla stavba trati dokončena³⁶⁵. I přes všechny nedostatky železniční spojení usnadnilo dopravu obyvatel Čejče a také hospodářský rozvoj obce. Obec zůstávala i na začátku 20. století převážně zemědělskou lokalitou, železnice byla vybudována především za účelem přepravy cukrové řepy. Tato plodina se v Čejči pěstovala vedle různých druhů obilí, brambor, kukuřice, šafránu nebo konopí, a toto vše bylo nyní možno rozvážet železnicí mnohem efektivněji³⁶⁶.

³⁶⁵ TAMTÉŽ.

³⁶⁶ ŠTĚPÁNEK, V. a kol.: *Čejč*, s. 200.

ZÁVĚR

Záměrem diplomové práce bylo sledovat v kontextu nejnovější literatury z různých úhlů pohledu konstituování a činnost obecní samosprávy v Čejči, jelikož toto téma bylo dosavadní literaturou opomíjeno. Prostřednictvím zkoumání obecních voleb a činnosti obecních výborů na poli školství, infrastruktury a investiční a rozpočtové politiky bylo cílem podchytit proměny Čejče ve druhé polovině 19. století, včetně sociální struktury obyvatelstva, které byla v práci věnována zvláštní pozornost.

Obyvatelé Čejče se nediferencovali pouze podle teritoriálního původu, sociálního postavení nebo vykonávané profese. Ve druhé polovině 19. století se dalším nástrojem k členění obyvatel stalo volební právo, pro které byl určující majetek, do voličských sborů obcí byli delegováni voliči z řad obyvatel podle výše odváděné přímé daně. Volebním právem k roku 1900 a 1910 disponovala zhruba třetina celkového obyvatelstva. Zkoumání volební problematiky v Čejči bylo zásadně ovlivněno dochovalostí archivního materiálu volební provenience, což zapříčinilo omezení zkoumaného časového období na dobu od roku 1896 do roku 1914, tedy na éru starosty Karla Vrány.

V Čejči byli voliči rozdělováni do tří voličských sborů. Počet voličů prvního sboru zůstával po sledované období stejný, voličská základna druhého sboru se rozšiřovala pozvolna, zatímco třetí sbor se rozrůstal nejdynamičtěji a pravidelně zahrnoval více než 80 % celkového voličstva. V nerovnoměrném rozdělení voličů tkvěla nespravedlnost tehdejšího volebního systému, voliči třetího a nejpočetnějšího sboru ztráceli zájem o účast na volbách, například voleb roku 1903 se zúčastnilo pouhých 14 % voličů třetího sboru.

Podle Jiřího Matějčka byli za prestižní vrstvu obyvatel považováni sedláci. Tento fakt potvrdila také Čejč, kde rozhodujícím faktorem shodným pro všechny voličské sbory bylo vlastnictví pozemků, vliv pozemkového vlastnictví ale časem klesal, až majitelé pozemků úplně vymizeli z prvního voličského sboru. Do prvního sboru byly řazeny vyšší vrstvy obyvatelstva jako úředníci, místní lékař, nadučitel, podnikatelé a čestní občané obce. Všemi sbory se prolínali živnostníci a řemeslníci, kteří tvořili zpravidla třetí nejpočetnější složku voličstva. Třetí sbor utvářely nižší vrstvy obyvatel, například menší majitelé pozemků, domů a chalupníci. Roku 1900 se do třetího sboru zařadili drážníci a důlní zaměstnanci.

V návaznosti na finanční stránku obce byl předmětem zájmu rozvoj komunální infrastruktury. Po hlubším probádání obecních rozpočtů byla potvrzena skutečnost, že největší část rozpočtu byla pravidelně vynakládána na rozvoj nižšího školství. Jelikož byly rozpočty malých obcí požadavkům doby nedostačující, hledali zastupitelé také jiné zdroje financování, například nová školní budova roku 1856 byla nakonec zbudována za výrazné finanční pomoci podnikatelské rodiny Kleinů.

Vedle školství bylo další povinností obce zajišťovat zdravotní péči svým obyvatelům. V obnovených čejčských lázních se pravidelně od roku 1899 scházeli zástupci jednotlivých obcí, které se sloučily do Zdravotního sboru obvodu Čejčského založeného v 80. letech 19. století. Prostřednictvím zápisů z jednání zdravotního sboru bylo možné sledovat, jakým způsobem se do vesnického prostředí promítly zdravotně-hygienické požadavky. Ukázalo se, že stát nejenom vydával nařízení, kterými na obce převáděl své povinnosti, ale také na zdravotní péči značnou měrou přispíval, například roku 1886 pokryla státní subvence 90 % celkového lékařského platu.

Důležitým krokem v návaznosti na zdravotně-hygienické požadavky bylo přemístění hřbitova na okraj obce, v Čejči byl tento krok dokončen roku 1899. Na projektu stavby hřbitova bylo možné pozorovat, jakým způsobem byla hledána východiska pro získání finančních prostředků na nákladnou stavbu, nakonec stavební náklady zastupitelé pokryli přírůžkou k přímým daním. Součástí práce se stal zpřehledňující graf o výši obecních přírůžek k přímým daním mezi lety 1884 a 1913, kdy od přelomu 19. a 20. století s nákladnými projekty výše obecní přírůžky neustále narůstala, roku 1913 dosáhla 63 %. Další nákladnou stavbu pro obec představoval projekt obecního vodovodu, který by obyvatelům Čejče přiváděl zdravotně nezávadnou vodu. Táhlá jednání a kladení přehnaných požadavků ze strany velkostatku nakonec stavbu obecního vodovodu odsunula do dvacátých let 20. století.

Na základě těchto závěrů bylo možné zhodnotit, jak se obec Čejč proměnila během druhé poloviny 19. století a počátku 20. století. Co se týče charakteru obce, Čejč nadále zůstala zemědělskou obcí, nelze ale opomenout schopné podnikatele, kteří se v Čejči vystřídali během sledovaného období. V polovině 19. století po sobě v Čejči zanechali nesmazatelnou stopu bratři Kleinové, především Hubert Klein, který v této lokalitě

zbudoval první parní mlýn na Moravě a další podniky. Diplomová práce se soustředila především na éru starostování mlynáře Karla Vrány, který dále rozvíjel podnikatelskou činnost v obci. Mimo to ale také zásadně ovlivnil rozvoj obce, připomeňme elektrifikaci obce nebo stavbu vodovodu.

Jako další alternativa bádání se nabízí hlubší zkoumání rozvoje komunikací na poli budování železničních spojení v Čejči a jeho zasazení do kontextu doby, pozornost historiků by si zasloužila také těžba hnědého uhlí v této lokalitě, jelikož obě témata byla doposud probádána velmi povrchně.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

- MZA Brno, fond F5 Velkostatek Hodonín, *Pronájem vinopalny v Čejči bratrům Rotterovým 1879–1896*, inv. č. 881.
- MZA Brno, fond G 115, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 205, inv. č. 55.
- MZA Brno, fond G 115, *Obchodní a živnostenská komora Brno*, kar. 90, inv. č. 11.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Deník zapsání domovských listů 1870–1909*, inv. č. 19.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Nemovitý obecní majetek 1893–1943*, inv. č. 40.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Obecní volby 1895–1931*, inv. č. 39.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Pamětní kniha městečka Čejč*, inv. č. 1.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Protokol o sezení obecního výboru 1897–1906*, inv. č. 4.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1872–1896*, inv. č. 3.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Sezení obecního výboru 1906–1925*, inv. č. 5.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč, *Seznam cizích 1873–1914*, inv. č. 23.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč: *Obecní rozpočty 1894–1919*, inv. č. 40.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč: *Obecní vodovod 1905–1942*, inv. č. 58.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč: *Škola 1894–1943*, inv. č. 52.
- SOkA Hodonín, fond Ao-Čejč: *Živnosti 1897–1944*, inv. č. 50.
- SOkA Hodonín, fond Archiv města-Hodonín, *Obecní volby*, inv. č. 503–508.
- SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Čejkovice, *Obecní volby*, inv. č. 231.
- SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Lužice, *Obecní volby*, inv. č. 49.
- SOkA Hodonín, fond Archiv obce-Nový Poddvorov, *Obecní volby*, inv. č. 13.
- SOkA Hodonín, fond Mšr, *Protokoly ze schůzí 1870–1922*, inv. č. 1.
- SOkA Hodonín, fond Mšr, *Protokoly ze schůzí 1870–1922*, inv. č. 2.
- SOkA Hodonín, fond Mšr, *Protokoly ze schůzí 1870–1922*, inv. č. 3.

SOkA Hodonín, fond Nš-Čejč, *Školní kronika*, inv. č. 2.

SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1880, inv. č. 1549.

SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1900, inv. č. 1671.

SOkA Hodonín, fond Oú-Hodonín, *Sčítací operáty*, rok 1910, inv. č. 1767.

SOkA Hodonín, fond Zdravotní sbor-Čejč, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 1.

SOkA Hodonín, fond Zdravotní sbor-Čejč, *Zdravotní sbor obvodu Čejčského*, inv. č. 2.

Tištěné prameny

Podrobný seznam míst na Moravě. Vídeň 1885.

VRÁNA, Karel: *Moje paměti*. Brno 1944.

Internetové zdroje

BALAJKA, Vladimír: *Představitelé obecních samospráv a jejich účast na spolkovém životě v Kyjově 1850–1914* [online]. Brno 2006 [cit. 31. 10. 2018]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ytziz/Predstavitele_obecnich_samosprav_a_jejich_ucast_na_spolkovem_zivote_v_Kyjove_1850-1914.pdf

Encyklopedie dějin města Brna. JUDr. Martin Kříž. Profil osobnosti [online]. © 2018 [cit. 29. 10. 2018]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=206.

KRÁLÍČKOVÁ, Simona: *Obecní samospráva a občanské elity v Poličce v letech 1850–1914* [online]. Brno 2010 [cit. 8. 4. 2019]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/k2cke/text_prace.pdf.

Moravská zemská knihovna. Digitalizovaná knihovna. *Brněnské noviny* [online]. Roč. 1899, č. 25 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:bd24d9a0-7463-11e3-b002-5ef3fc9ae867?page=uuid:285ed2e0-74c1-11e3-a32c-005056827e51&fulltext=%C4%8Cej%C4%8D>

Moravská zemská knihovna. Digitalizovaná knihovna. *Moravská orlice* [online]. Roč. 1898, č. 36 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:053bf9bd-32f0-11de-992b-00145e5790ea?page=uuid:2bf65fd0-32f0-11de-992b-00145e5790ea&fulltext=%C4%8Cej%C4%8D>.

ZPĚVÁK, Přemysl: *Občanské elity Hodonína a jejich spolkový život 1861–1914* [online]. Brno 2011 [cit. 17. 4. 2019]. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/f2k0o/Diplomova_prace_Premysl_Spevak.pdf

Literatura

BARTOŠ, Josef–SCHULZ, Jindřich–TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 (okresy Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov)*. VIII. sv. Ostrava 1982.

ČOPIK, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850–2010)*. Díl I. Praha 2014.

FASORA, Lukáš: *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*. Matice moravská, Brno 2007.

FASORA, Lukáš–HANUŠ, Jiří–MALÍŘ, Jiří: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008.

GOTTLAND, Miloslav: *Mizející svět*. Čejč 2001.

HLAVAČKA, Milan: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*. Praha 2006.

- HLAVINKA, Karel–NOHÁČ, Jan: *Vlastivěda moravská. Místopis Moravy. Brněnský kraj. Hodonský okres*. Editor Augustin KRATOCHVÍL. Brno 1926.
- HOLEŠINSKÝ, Pavel: *Městečko Čejč. Čejč* 1971.
- HONS, Josef a kol.: *Čtení o Severní dráze Ferdinandově*. Praha 1990.
- JAKUBEC, Ivan–JINDRA, Zdeněk: *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha 2006.
- JANÁK, Jan a kol.: *Slovácko. Kapitoly z dějin Slovácka*, Brno 1987.
- JANÁK, Jan: *Morava v národním a politickém ruchu 19. století*. Brno 2007.
- JANÁK, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka–DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007.
- KADLEC, Petr a kol.: *Národnostní statistika v českých zemích 1880–1930. Mechanismy, problémy a důsledky národnostní klasifikace*. II. díl. Ostrava 2016.
- KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Vývoj legislativy*. I. díl, Ostrava 2007.
- KLADIWA, Pavel: *Obecní výbor Moravské Ostravy 1850–1913*. Ostrava 2004.
- KLADIWA, Pavel–POKLUDOVÁ, Andrea–KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Muži z radnice*. II. díl, 1. sv. Ostrava 2008.
- KLADIWA, Pavel–POKLUDOVÁ, Andrea–KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. Finance a infrastruktura*. II. díl, 2. sv. Ostrava 2009.
- KOVAŘÍČEK, Václav a kol.: *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc.
- KREJČÍŘÍK, Mojmír: *Kleinové. Historie moravské podnikatelské rodiny*. Brno 2009.
- MACHAČOVÁ, Jana–MATĚJČEK, Jiří: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1780–1914*. Opava 2002.
- MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1914*. Praha 2005.
- MALÍŘ, Jiří a kol.: *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*. Brno 2012.

- MATĚJČEK, Jiří: Retardované oblasti českých zemí v 19. století. In: *Studie k sociálním dějinám 19. století*. Opava 1994.
- MUSILOVÁ, Helena: *Uprka, Joža. Ein Europäer aus der Mährischen Slowakei. 1861–1940*. Praha 2011.
- PAJER, Jiří a kol.: *Historie a současnost podnikání na Hodonínsku, Kyjovsku a Veselsku*. Žehušice 2005.
- PEŇÁZOVÁ, Alena: *Akciová společnost místní dráhy Zaječí–Čejč–Hodonín. Prozatímní inventární seznam*. Brno 1970.
- POPELKA, Petr: *Zrod moderního podnikatelstva. Bratři Kleinové a podnikatelé v českých zemích a Rakouském císařství v éře kapitalistické industrializace*. Ostrava 2011.
- RŮŽIČKA, Jan: *Maloměšťáci s otevřenou myslí: Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova (1850–1914)*. Brno 2016.
- STAŠA, Jan–CHALABALA, František: *60 let železniční trati Čejč–Ždánice 1908–1968*. Ždánice 1968.
- ŠOUPAL, Ruda a kol.: *Hodonín město a okres*. Brno 1935.
- ŠTĚPÁNEK, Václav a kol.: *Čejč. Dějiny slovácké obce*. Boskovice 2006.

RESUMÉ

The aim of this thesis was to observe the formation and activity of municipality of the village Čejč from different angles in the context of the latest literature. This topic was chosen because it has been neglected by literature so far. By means of analysis of the municipal elections and the activity of the municipal committees in education, infrastructure and investment and budgetary policy the thesis aimed to monitor the change taking place in Čejč in the second half of the 19th century including the social structure of the population, which has been given special attention. The thesis focused on the period of the mayor Karel Vrána. The outcome of the research has been a finding, that throughout the whole observed period the village of Čejč maintained its agricultural character. However, it was able to fulfill the requirements that had been put on municipalities by the state in the second half of the 19th and at the beginning of the 20th century.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

OBR. 1 Vývoj počtu obyvatel v Čejči k roku 1880, 1900 a 1910 se zaměřením na národnostní složení

OBR. 2 Přespolní obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1880

OBR. 3 Přespolní obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1900

OBR. 4 Přespolní obyvatelé Čejče podle nejbližších politických okresů k roku 1910

OBR. 5 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1880

OBR. 6 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1900

OBR. 7 Řemesla a živnosti v Čejči k roku 1910

OBR. 8 Rozdělení voličů do volebních sborů

OBR. 9 Volební účast

OBR. 10 Daňová poplatnost jednotlivých sborů

OBR. 11 Teritoriální původ voličů

OBR. 12 Přehled příjmů a výdajů

OBR. 14 Výše obecní přírážky mezi lety 1884 a 1914

PŘÍLOHY

PŘEHLEDY ZASTUPITELŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH VOLEBNÍCH OBDOBÍ

1897

Zastupitelé I. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Vrána	Karel	Mlynář	Svatobořice	81	6
Bezděk	Methúd	Nadučitel	Čejč	79	—
Krupica	Bernard	Stolařský mistr	Čejč	82	94
Kovařík	Václav	Polní hospodářství	Kobylí	76	162
Borovička	Josef	Polní hospodářství	Kobylí	76	162
Lanžhotský	František	Polní hospodářství	Kobylí	76	162
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Žalio	Antonín	Havíř	Čejč	19	115
Lika	Jakub	Kočí	Hrabín	17	85
Chvála	František	Polní hospodářství	Čejč	19	89

Zastupitelé II. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Holešinský	František ml.	Polní hospodářství	Čejč	14	24
Holešinský	Vendelín	Polní hospodářství	Čejč	15	14
Štěpán	Holešinský	Polní hospodářství	Čejč	9	18
Rylka	Antonín	Polní hospodářství	Čejč	9	28
Bravenec	Antonín	Polní hospodářství	Čejč	9	12
Brdečka	Josef	Polní hospodářství	Kobylí	9	100
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Štlárek	Josef	Hostinský	Čejč	6	66
Vykydal	Jan	—	Hovorany	6	238
Bíza	František	Výhybkář	Čejkovice	8	118

Zastupitelé III. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Rylka	Jakub	Polní hospodářství	Čejč	12	16
Moser	Rudolf	—	—	11	1
Jelínek	Jan	Pekařský mistr	Čejč	9	55
Slabý	Matěj	Polní hospodářství	Čejč	9	27
Slabý st.	František	Polní hospodářství	Čejč	9	16
Slabý	Jakub	Polní hospodářství	Čejč	9	13
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Schrattenbach	Theodor	—	—	8	58
Seelenfried	Eduard	Mýdlárna	Velký Klokočov	9	59
Holešinský st.	František	Polní hospodářství	Čejč	8	35

1900

Zastupitelé I. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Fiala	Ludvík	Svativtel	Břeclav	9	—
Krupica	Bernard	Stolařský mistr	Čejč	9	94
Holešinský	Vendelín	Polní Hospodářství	Čejč	9	—
Slabý	František	Polní Hospodářství	Čejč	8	26
Holešinský	František	Polní Hospodářství	Čejč	8	34
Vrána	Karel	Mlynář	Čejč	7	6
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Bezděk	Methúd	Nadučitel	Čejč	3	—
Frantl	František	Pošt mistr	Mor. Budějovice	2	—
Běloch	František	Hospodář ve dvoře	Tasov	2	—

Zastupitelé II. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Holešinský	František	Polní hospodářství	Čejč	10	24
Slabý	Jakub	Polní hospodářství	Čejč	10	—
Slabý	Matěj	Polní hospodářství	Čejč	10	—
Holešinský	František	Polní hospodářství	Čejč	10	35
Rylka	Jakub	Polní hospodářství	Čejč	10	16
Slabý	František	Polní hospodářství	Čejč	10	29
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Rylka	Antonín	Polní hospodářství	Čejč	3	—
Bíza	Jan	Polní hospodářství	Čejč	3	—
Bravenec	František	Polní hospodářství	Čejč	3	19

Zastupitelé III. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Bíza	František	Rolník	Čejč	34	—
Holešinský	Štěpán	Rolník	Čejč	33	—
Strejc	František	Havíř	Čejč	33	—
Borovička	Josef	Rolník	Kobylí	32	—
Kovářík	Václav	Rolník	Kobylí	31	—
Bravenec	Antonín	Rolník	Čejč	31	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Šalé	Jan	Chalupník	Čejč	6	—
Súchop	Antonín	Kovářský mistr	Čejč	6	—
Žalio	Antonín	Havíř	Čejč	5	—

1903

Zastupitelé I. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Rylka	Jakub	Rolník	Čejč	8	16
Slabý	František	Rolník	Čejč	8	26
Fiala	Ludvík	Stavatel	Břeclav	7	—
Holšínský	František	Poří hospodářství	Čejč	7	34
Sovadina	Josef	Lékař	Bilany	6	—
Vrána	Karel	Mlynář	Čejč	6	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Svoboda	Antonín	Nadučitel	Čejč	3	—
Bíza	Jan	Rolník	Čejč	3	—
Rylka	Antonín	Rolník	Čejč	3	—

Zastupitelé II. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Slabý	Jakub	Rolník	Čejč	10	13
Slabý	Matěj	Rolník	Čejč	10	27
Slabý	František	Rolník	Čejč	10	20
Holešinský	Vendelín	Rolník	Čejč	10	14
Bravenec	Antonín	Rolník	Čejč	9	12
Bíza	František	Výhybkář	Čejkovice	9	118
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Slabý	Josef	Rolník	Čejč	7	—
Stibůrek	Josef	Rolník	Čejč	4	—
Holešinský	František	Rolník	Čejč	3	24

Zastupitelé III. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Rylka	Jan	Rolník	Čejč	33	28
Krupica	Bernard	Stolařský mistr	Čejč	31	94
Vojáček	Antonín	Horní lezec	Čejč	31	—
Strejc	František	Vrchní horní lezec	Čejč	31	—
Krupica	Alois	Obchodník	Čejč	30	—
Rylka	Jakub	Domkař	Čejč	27	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Vojáček	Václav	Krejčovský mistr	Čejč	8	—
Vojáček	Antonín	Horník	Čejč	8	37
Juchelka	Emil	Topič na dráze	Kyjovice	7	—

1910

Zastupitelé I. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Sovadina	Josef	Lékař	Bilany	106	—
Vrána	Karel	Mlynář	Čejč	105	—
Žalio	Petr	Truhlářský mistr	Čejč	107	—
Feyl	Karel	C. k. správce	Čejč	102	—
Strmiska	František	Polní hospodářství	Čejč	101	—
Strejc	František	Vrchní horní lezec	Čejč	101	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Křížek	Josef	Pekařský mistr	—	6	—
Slabý	František	—	Čejč	5	23
Vojáček	Václav	Krejčovský mistr	Čejč	4	—

Zastupitelé II. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Slabý	František	Polní hospodářství	Čejč	21	29
Slabý	Josef	Rolník	Čejč	19	—
Holešinský	František	Polní hospodářství	Čejč	13	34
Bíza	Jan	Polní hospodářství	Čejč	13	14
Rylka	Antonín	Polní hospodářství	Čejč	13	28
Slabý	Matěj	Polní hospodářství	Čejč	13	27
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Holešinský	František	Polní hospodářství	Čejč	5	24
Štylárek	Josef	Hostinský	Čejč	4	66
Holešinský	Vendelín	Polní hospodářství	Čejč	4	14

Zastupitelé III. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Slabý	František	Polní hospodářství	Čejč	7	29
Rylka	Jakub	Polní hospodářství	Čejč	7	16
Slaviček	Jan	Obchodník	Hovorany	6	—
Fábry	Josef	Strojírenský mistr	Čejč	6	—
Hanyka st.	Rudolf	Kolářský mistr	Královo Pole	6	—
Baldrián	Ferdinand	Hostinský	Hodonín	6	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Krupica	Alois	Obchodník	Čejč	5	—
Perknovský	Karel	—	—	4	—
Bíza	František	Výhybkář	Čejkovice	118	—

1913

Zastupitelé I. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Vrána	Karel	Mlynář	Čejč	72	—
Sovadina	Josef	Lékař	Bilany	71	—
Dostál	Antonín	—	—	70	—
Strejc	František	Vrchvní horní lezec	—	70	—
Šalé	Jan	Chalupník	Čejč	69	—
Strmiska	František	Polní hospodářství	Čejč	69	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Foretník	Stanislav	Cementové boží	Krumvř	14	—
Žalio	Petr	Truhlářský mistr	Čejč	9	—
Páleník	Karel	Horník	Brumovice	9	—

Zastupitelé II. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Bíza	Jan	Polní hospodář	Čejč	12	—
Bravenec	Antonín	Polní hospodář	Čejč	12	12
Holešinský	Jakub	Polní hospodář	Čejč	12	—
Slabý	Josef	Rolník	Čejč	12	—
Holešinský	František	Polní hospodář	Čejč	11	24
Slabý	František	Polní hospodář	Čejč	11	16
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Krupica	Alois	Obchodník	Čejč	5	—
Rylka	Antonín	Polní hospodář	Čejč	3	28
Peterka	Antonín	—	—	2	—

Zastupitelé III. sboru					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Slabý	František	Polní hospodářství	Čejč	7	16
Rylka	Jakub	Domkař	Čejč	7	26
Slaviček	Jan	Obchodník	Hovorany	7	—
Baldrián	Ferdinand	Hostinský	Hodonín	7	—
Hynaka st.	Rudolf	Kolářský mistr	Královo Pole	7	—
Slabý	Josef	Rolník	Čejč	7	—
Náhradníci					
Příjmení	Jméno	Povolání	Domovské právo	Počet hlasů	Číslo popisné
Svoboda	Antonín	Nadučitel	Čejč	5	—
Gottland	Václav	Mydlářský mistr	Černilov	4	—
Slabý	František	Polní hospodářství	Čejč	4	16